

T. C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ (GELİŞİM PSİKOLOJİSİ)
ANABİLİM DALI

**ALGILANAN EKONOMİK GÜÇLÜK İLE BENLİK SAYGISI VE
YAŞAM DOYUMU ARASINDAKİ BAĞLANTIDA ANNE-ERGEN
İLİŞKİLERİNİN ARACI ROLÜ**

Yüksek Lisans Tezi

Durdane GÜMÜŞTEN

Ankara-2013

T. C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ (GELİŞİM PSİKOLOJİSİ)
ANABİLİM DALI

ALGILANAN EKONOMİK GÜÇLÜK İLE BENLİK SAYGISI VE
YAŞAM DOYUMU ARASINDAKİ BAĞLANTIDA ANNE-ERGEN
İLİŞKİLERİNİN ARACI ROLÜ

Yüksek Lisans Tezi

Durdane GÜMÜŞTEN

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Ayşen GÜRE

Ankara-2013

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (12/07/2013)

Tezi Hazırlayan Öğrenci

Durdane GÜMÜŞTEN

İmzası

.....

TEŞEKKÜR

Tezimi oluşturmanın uzun ve zorlu yolculuğu sırasında sıkıntılarımı paylaşan, emeğine değer biçemediğim, her an yanımda olan değerli tez danışmanım Prof. Dr. Ayşen GÜRE’ye sonsuz teşekkürler.

Veri toplama sürecinin başlangıcından itibaren ilgili ve yapıcı fikirleriyle beni bilgilendiren değerli hocam Prof. Dr. Zehra UÇANOK’a teşekkürler.

Bölümde her karşılaşmamızda gülyüzüyle beni hep iyi hissettiren ve tezime yönelik yapıcı eleştirileriyle katkıda bulunan Prof. Dr. Ayşegül DURAK BATIGÜN’e teşekkür ederim.

Aynı mekânda uzun zamanlar paylaştığımız, her an olumlu enerjisini etrafına yayan, sıkıntılı anlarımda beni hep rahatlatmaya çalışan sevgili hocam Prof. Dr. Gülsen ERDEN’e yardımlarından dolayı ayrıca teşekkür ederim.

Dert ortağım, en yakın arkadaşım, hayata dair “en iyi” ki yanım, çıkmazlarda kaybolurken elimden tuttun, elimi bıraktığın anlarda da ayakta kalmaya devam edebilmem için uzun yıllar bıkmadan usanmadan destek oldun, benimle birlikte ergenlik dönemine döndün, orijinal ve çok değerli fikirlerinle farkındalığımı geliştirdin, “ben olmama” sayamadığım daha bir çok katkı için sana çok teşekkür ederim. Bu uzun ve sıkıntılı süreçte en çok zorlandığım anlarda bile aklıma düştüğünde hep gülümsememe neden oldun, iyi ki varsın.

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI.....	I
BİLDİRİM.....	II
TEŞEKKÜR.....	III
İÇİNDEKİLER.....	IV
TABLolar DİZİNİ.....	VIII
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	XI

BÖLÜM 1

GİRİŞ.....	1
1.1. Algılanan Ekonomik Güçlük ile Ebeveyn-Ergen İlişkisi ve Psikolojik Sonuç Değişkenleri Arasındaki Bağlantılar.....	6
1.2. Algılanan Ekonomik Güçlük ile Yaşam Doyumu ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişkide Ebeveyn-Ergen İlişkilerinin Aracı Rolü.....	14
1.3. Araştırmanın Amacı.....	27

BÖLÜM 2

YÖNTEM.....	36
2.1. Örneklem.....	36
2.2. Veri Toplama Araçları.....	40
2.2.1. Kişisel Bilgi Formu.....	40
2.2.2. Algılanan Ekonomik Güçlük Ölçeği	40
2.2.3. Anne-Ergen İlişkisi ile İlgili Değişkenlerin Ölçümü.....	41

2.2.3.1. Ebeveyn Davranışı Ölçeği.....	41
2.2.3.2. Ebeveyn-Ergen İlişki Niteliği Ölçeği.....	45
2.2.4. Ergenin Psikolojik Uyumu ile İlgili Değişkenlerin Ölçümü.....	49
2.2.4.1. Öğrenciler için Çok Boyutlu Yaşam Doyumu Ölçeği.....	49
2.2.4.2. Ergenler için Benlik Algısı Ölçeği.....	52
2.3. İşlem.....	53

BÖLÜM 3

BULGULAR.....	55
3.1. Kız ve Erkek Ergenlerde Araştırma Kapsamında Ele Alınan Değişkenler Arasındaki Korelasyonlara Yönelik Bulgular	58
3.2. Kız ve Erkek Ergenlerde Araştırma Kapsamında Ele Alınan Değişkenlerin Ortalama Puanları	59
3.3. Kız ve Erkek Ergenlerde Algılanan Ekonomik Güçlük ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişkide Anne Davranışı ve Anne-Ergen İlişkilerinin Aracı Rolünün İncelenmesi.....	60
3.4. Kız ve Erkek Ergenlerde Algılanan Ekonomik Güçlük ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Anne Davranışı ve Anne-Ergen İlişkilerinin Aracı Rolünün İncelenmesi.....	75

BÖLÜM 4

TARTIŞMA.....	116
----------------------	------------

4.1. Kız ve Erkek Ergenlerde Araştırma Kapsamında Ele Alınan Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar ve Ortalama Puanlara Yönelik Bulguların Tartışılması	116
4.2. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne-Ergen İlişkisi ile Yaşam Doyumu ve Benlik Saygısı Arasındaki Bağlantılara Yönelik Bulguların Tartışılması	122
4.3. Algılanan Ekonomik Güçlük ile Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Arasındaki Bağlantıda Anne-Ergen İlişkisinin Aracı Rolüne İlişkin Bulguların Tartışılması	131
BÖLÜM 5	
SONUÇ VE ÖNERİLER	139
ÖZET	143
ABSTRACT	145
KAYNAKÇA	148
EKLER DİZİNİ	176

TABLolar DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 2.1. Ergenlerin Sınıf Düzeyi ve Cinsiyete göre Yaş Ortalamaları ve Standart Sapmaları	38
Tablo 2.2 Ergenlerin Anne ve Babalarının Eğitim Düzeyleri	38
Tablo 2.3 Ergenlerin Anne ve Babalarının Çalışma Durumları.....	39
Tablo 2.4 Anne Davranış Ölçeği'nin Varimax Rotasyonu Sonrası Faktör Yapısı.....	44
Tablo 2.5 Anne-Ergen İlişki Niteliği Ölçeği'nin Varimax Rotasyonu Sonrası Faktör Yapısı	48
Tablo 2.6 Öğrenciler İçin Çok Boyutlu Yaşam Doyumu Ölçeği'nin Promax Rotasyonu Sonrası Faktör Örüntüsü	51
Tablo 3.1 Kız ve Erkek Ergenlerde Araştırmanın Değişkenlerine İlişkin Korelasyonlar	57
Tablo 3.2 Araştırma Kapsamında Kullanılan Değişkenlerden Alınan Puan Ortalamalarının Cinsiyete Göre İncelenmesi.....	60
Tablo 3.3 Algılanan Gelir Düzeyi ve Algılanan Ekonomik Güçlük Değişkenlerinin Çoklu Bağlantılarının İncelenmesi.....	62
Tablo 3.4 Algılanan Ekonomik Güçlüğü Benlik Saygısını Yordamaya İlişkin Regresyon Analizi.....	63
Tablo 3.5 Algılanan Ekonomik Güçlüğü Anne Davranış Ölçeği'nin Alt Boyutlarını Yordamasına İlişkin Regresyon Analizleri	64

Tablo 3.6	Algılanan Ekonomik Güçlüğün Anne-Ergen İlişkisi Alt Boyutlarını Yordamaya İlişkin Regresyon Analizleri	66
Tablo 3.7	Anne Davranış Ölçeği'nin Destek, Sınırlayıcı Kontrol ve Demokratik Kontrol Alt Boyutlarının Benlik Saygısını Yordamaya İlişkin Regresyon Analizi	67
Tablo 3.8	Anne-Ergen İlişki Niteliği Ölçeği'nin Açıklama, Olumsuz ve Olumlu Anne-Ergen İlişkisi Alt Boyutlarının Benlik Saygısını Yordamaya İlişkin Regresyon Analizi.....	68
Tablo 3.9	Kız ve Erkeklerde Benlik Saygısının Yordanmasında Anne Davranış Ölçeği'nin Alt Boyutlarının Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları	70
Tablo 3.10	Kız ve Erkeklerde Benlik Saygısının Yordanmasında Anne-Ergen İlişki Niteliği Ölçeği'nin Alt Boyutlarının Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları	73
Tablo 3.11	Algılanan Ekonomik Güçlüğün Yaşam Doyumu Ölçeği'nin Alt Boyutlarını Yordamaya İlişkin Regresyon Analizleri	77
Tablo 3.12	Algılanan Ekonomik Güçlüğün Anne Davranış Ölçeği'nin Alt Boyutlarını Yordamasına İlişkin Regresyon Analizleri	79
Tablo 3.13	Algılanan Ekonomik Güçlüğün Anne-Ergen İlişkisi Alt Boyutlarını Yordamaya İlişkin Regresyon Analizleri	81
Tablo 3.14	Anne Davranış Ölçeği'nin Destek, Sınırlayıcı Kontrol ve Demokratik Kontrol Alt Boyutlarının Yaşam Doyumu Alt Boyutlarını Yordamaya İlişkin Regresyon Analizleri.....	83

Tablo 3.15	Anne-Ergen İlişki Niteliği Ölçeği'nin Açıklama, Olumsuz ve Olumlu Anne-Ergen İlişkisi Alt Boyutlarının Yaşam Doyumu Alt Boyutlarını Yordamaya İlişkin Regresyon Analizleri.....	86
Tablo 3.16	Aile Boyutunun Yordanmasında Destek, Sınırlayıcı Kontrol ve Demokratik Kontrol Boyutlarının Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları	90
Tablo 3.17	Okul Boyutunun Yordanmasında Destek, Sınırlayıcı Kontrol ve Demokratik Kontrol Boyutlarının Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları	93
Tablo 3.18	Arkadaşlar Boyutunun Yordanmasında Destek, Sınırlayıcı Kontrol ve Demokratik Kontrol Boyutlarının Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları	95
Tablo 3.19	Benlik Boyutunun Yordanmasında Destek, Sınırlayıcı Kontrol ve Demokratik Kontrol Boyutlarının Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları	98
Tablo 3.20	Yaşanılan Çevre Boyutunun Yordanmasında Destek, Sınırlayıcı Kontrol ve Demokratik Kontrol Boyutlarının Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları	101
Tablo 3.21	Aile Boyutunun Yordanmasında Açıklama, Olumsuz ve Olumlu Anne-Ergen İlişkisi Boyutlarının Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları	104

Tablo 3.22	Okul Boyutunun Yordanmasında Açıklama, Olumsuz ve Olumlu Anne-Ergen İlişkisi Boyutlarının Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları.....	107
Tablo 3.23	Arkadaşlar Boyutunun Yordanmasında Açıklama, Olumsuz ve Olumlu Anne-Ergen İlişkisi Boyutlarının Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları.....	109
Tablo 3.24	Benlik Boyutunun Yordanmasında Açıklama, Olumsuz ve Olumlu Anne-Ergen İlişkisi Boyutlarının Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları.....	111
Tablo 3.25	Yaşanılan Çevre Boyutunun Yordanmasında Açıklama, Olumsuz ve Olumlu Anne-Ergen İlişkisi Boyutlarının Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları.....	114

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 1.1	Algılanan Ekonomik Güçlük ile Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Arasındaki Bağlantıda Anne-Ergen İlişkilerinin Aracı Rolü.....	33
Şekil 3.1.	Algılanan Ekonomik Güçlük ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişkide Anne Davranışı Boyutlarının Aracı Rolü.....	68
Şekil 3.2	Kız Ergenlerde Benlik Saygısı Puanlarının Yordanmasında, Anneden Algılanan Desteğin Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası.....	70
Şekil 3.3	Kız Ergenlerde Benlik Saygısı Puanlarının Yordanmasında, Anneden Algılanan Sınırlayıcı Kontrolün Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası....	71
Şekil 3.4	Algılanan Ekonomik Güçlük ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişkide Anne-Ergen İlişki Niteliği Boyutlarının Aracı Rolü.....	71
Şekil 3.5	Kız Ergenlerde Benlik Saygısı Puanlarının Yordanmasında, Olumsuz Anne-Ergen İlişkisinin Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası.....	74
Şekil 3.6	Kız Ergenlerde Benlik Saygısı Puanlarının Yordanmasında, Olumlu Anne-Ergen İlişkisinin Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası.....	74
Şekil 3.7	Erkek Ergenlerde Benlik Saygısı Puanlarının Yordanmasında, Olumsuz Anne-Ergen İlişkisinin Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası...74	74
Şekil 3.8	Erkek Ergenlerde Benlik Saygısı Puanlarının Yordanmasında, Olumlu Anne-Ergen İlişkisinin Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası.....	75

Şekil 3.9	Algılanan Ekonomik Güçlük ile Yaşam Doyumu Boyutunda Ele Alınan Değişkenler Arasındaki İlişkide Anne Davranışı Boyutlarının Aracı Rolü.....	88
Şekil 3.10	Kız Ergenlerde Aile Puanlarının Yordanmasında, Anneden Algılanan Desteğin Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası.....	90
Şekil 3.11	Kız Ergenlerde Aile Puanlarının Yordanmasında, Anneden Algılanan Sınırlayıcı Kontrolün Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası.....	91
Şekil 3.12	Erkek Ergenlerde Aile Puanlarının Yordanmasında, Anneden Algılanan Desteğin Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası.....	91
Şekil 3.13	Erkek Ergenlerde Aile Puanlarının Yordanmasında, Anneden Algılanan Demokratik Kontrolün Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası.....	91
Şekil 3.14	Kız Ergenlerde Okul Puanlarının Yordanmasında, Anneden Algılanan Desteğin Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası.....	93
Şekil 3.15	Kız Ergenlerde Arkadaşlar Puanlarının Yordanmasında, Anneden Algılanan Desteğin Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası.....	95
Şekil 3.16	Kız Ergenlerde Arkadaşlar Puanlarının Yordanmasında, Anneden Algılanan Sınırlayıcı Kontrolün Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası.....	96
Şekil 3.17	Kız Ergenlerde Arkadaşlar Puanlarının Yordanmasında, Anneden Algılanan Demokratik Kontrolün Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası.....	96

Şekil 3.18	Erkek Ergenlerde Arkadaşlar Puanlarının Yordanmasında, Anneden Algılanan Demokratik Kontrolün Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası.....	96
Şekil 3.19	Kız Ergenlerde Benlik Puanlarının Yordanmasında, Anneden Algılanan Desteğin Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası.....	99
Şekil 3.20	Erkek Ergenlerde Benlik Puanlarının Yordanmasında, Anneden Algılanan Desteğin Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası.....	99
Şekil 3.21	Erkek Ergenlerde Benlik Puanlarının Yordanmasında, Anneden Algılanan Demokratik Kontrolün Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası.....	99
Şekil 3.22	Kız Ergenlerde Yaşanılan Çevre Puanlarının Yordanmasında, Anneden Algılanan Sınırlayıcı Kontrolün Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası.....	101
Şekil 3.23	Erkek Ergenlerde Yaşanılan Çevre Puanlarının Yordanmasında, Anneden Algılanan Demokratik Kontrolün Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası.....	102
Şekil 3.24	Algılanan Ekonomik Güçlük ile Yaşam Doyumu Boyutunda Ele Alınan Değişkenler Arasındaki İlişkide Anne-Ergen İlişki Niteliği Boyutlarının Aracı Rolü.....	102
Şekil 3.25	Kız Ergenlerde Aile Puanlarının Yordanmasında, Olumsuz Anne-Ergen İlişkisinin Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası.....	105
Şekil 3.26	Kız Ergenlerde Aile Puanlarının Yordanmasında, Olumlu Anne-Ergen İlişkisinin Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası.....	105

Şekil 3.27	Erkek Ergenlerde Aile Puanlarının Yordanmasında, Olumsuz Anne-Ergen İlişkisinin Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası.....	105
Şekil 3.28	Erkek Ergenlerde Aile Puanlarının Yordanmasında, Olumlu Anne-Ergen İlişkisinin Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası.....	106
Şekil 3.29	Kız Ergenlerde Okul Puanlarının Yordanmasında, Açıklama Boyutunun Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası.....	107
Şekil 3.30	Kız Ergenlerde Okul Puanlarının Yordanmasında, Olumsuz Anne-Ergen İlişkisinin Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası.....	108
Şekil 3.31	Kız Ergenlerde Arkadaşlar Puanlarının Yordanmasında, Olumsuz Anne-Ergen İlişkisinin Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası.....	109
Şekil 3.32	Erkek Ergenlerde Arkadaşlar Puanlarının Yordanmasında, Olumsuz Anne-Ergen İlişkisinin Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası.....	110
Şekil 3.33	Erkek Ergenlerde Arkadaşlar Puanlarının Yordanmasında, Olumlu Anne-Ergen İlişkisinin Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası.....	110
Şekil 3.34	Kız Ergenlerde Benlik Puanlarının Yordanmasında, Olumsuz Anne-Ergen İlişkisinin Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası.....	112
Şekil 3.35	Erkek Ergenlerde Benlik Puanlarının Yordanmasında, Olumsuz Anne-Ergen İlişkisinin Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası.....	112
Şekil 3.36	Kız Ergenlerde Yaşanılan Çevre Puanlarının Yordanmasında, Olumsuz Anne-Ergen İlişkisinin Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası.....	115
Şekil 3.37	Erkek Ergenlerde Yaşanılan Çevre Puanlarının Yordanmasında, Olumsuz Anne-Ergen İlişkisinin Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası.....	115

Şekil 3.38	Erkek Ergenlerde Yaşanılan Çevre Puanlarının Yordanmasında, Olumlu Anne-Ergen İlişkisinin Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası.....	115
-------------------	--	-----

GİRİŞ

Aileye ilişkin olumsuz yaşam olaylarının (örn., ekonomik güçlükler, ebeveynin işini kaybetmesi, eşler arasındaki çatışma ve boşanma gibi), bütün aile üyelerinin, özellikle de ergenin uyumu üzerinde potansiyel olarak olumsuz etkileri olduğu görülmektedir. Aileler finansal olarak zorlanmalarla karşı karşıya kaldıklarında olumsuz yaşam olaylarına (örn. evden çıkarılma, suç işleme, sağlık hizmetlerinden yararlanamama vb.) ve strese karşı daha duyarlı ve savunmasız hale gelebilmektedirler (Edin ve Kissane, 2010; Evans, 2004; McLoyd, 1990). Parasal sıkıntılar okul, yaşanılan yer, iş istihdamı ve eğlence etkinlikleri gibi birçok yaşam alanlarında kısıtlamalara neden olmaktadır (Evans, 2004; McLoyd, 1990). Parasal sıkıntılar içerisinde yaşayan aileler ve ergenler bu durumdan olumsuz yönde etkilenmektedirler. Birçok araştırmada parasal sıkıntı içerisindeki ailelerde yaşayan ergenlerin dışsallaştırma problemleri, içselleştirme problemleri, düşük akademik başarı ve düşük benlik saygısı gösterdikleri görülmüştür (Compas, Hinden ve Gerhardt, 1995; Conger ve Donnellan, 2007; Costello, Compton, Keeler ve Angold, 2003; Edin ve Kissane, 2010; McLoyd, 1990; 1998; McLeod ve Shanahan, 1996; Yoshikawa, Aber ve Beardslee, 2012). Conger ve diğerleri (1992) ekonomik problemlerin aileleri nasıl etkilediğini açıklayabilmek amacıyla aile stres modelini öne sürmüşlerdir. Ekonomik zorluklar (örn., düşük gelir, borçlar ve temel ihtiyaçları karşılamada güçlük) ekonomik baskıya (algılanan ekonomik güçlük ve geleceğe dair ekonomik endişeler) neden olmaktadır. Ekonomik baskılar çoğunlukla giyim ve beslenme konusunda yetersiz materyallerin olması, faturaları ödemekte güçlük, gerekli harcamalarda kesintilere gidilmesi (sağlık sigortası vb.) konularında yaşanmaktadır. Aile stres modeline göre bu

tür zorlanmalar psikolojik anlamda da baskılara ve zorlanmalara neden olmaktadır (Conger ve diğerleri, 1992; Conger, Ebert-Wallace, Sun, Simons, McLoyd ve Brody, 2002; Conger, Ge, Elder, Lorenz, Simons, 1994; Conger, Wallace, Sun, Simons, McLoyd ve Brody, 2002; McLoyd ve Jayaratne, 1994; Taylor, Rodriguez, Seaton ve Dominguez, 2004). Bununla birlikte, ekonomik güçlüğü ebeveynler için psikolojik açıdan stres verici olması, eşler arasında düşmanlığı olumlu yönde, sıcaklık ve destek davranışlarını ise olumsuz yönde etkileyerek ilişkilere zarar vermekte ve çocuklarda psikolojik uyum problemlerine neden olmaktadır. Duygusal olarak zorlanmalar (depresyon ve kaygı) eşler arasındaki ilişkiyi ve ebeveynlik davranışlarını olumsuz yönde etkilemektedir (Conger ve diğerleri, 2002). Parasal sıkıntı yaşayan eşlerin ebeveynlik davranışlarının olumsuz yönde etkilendiği hatta ebeveynlik davranışlarını yerine getirmekte zorlandıkları görülmüştür (Kotchick ve Forehand, 2002). Düşük gelir ve düşük eğitim seviyesine sahip eşlerin ebeveynlik davranışları ile daha az meşgul oldukları ve daha fazla cezalandırıcı tutum içerisine girdikleri vurgulanmıştır (Evans, 2004; Kotchick ve Forehand, 2002). Ebeveyn-ergen arasındaki iletişimin de sosyo-ekonomik düzeye göre farklılık gösterdiği, yüksek gelir ve yüksek eğitim düzeyine sahip ebeveynlerin çocuklarına karşı daha duyarlı oldukları ve nitelikli iletişime sahip oldukları da belirtilmiştir. Ailenin içinde bulunduğu ekonomik güçlük ile anne-baba çatışması ergenler için stres verici olmakta ve ergenin kendine ilişkin algısı, benlik saygısı ve yaşam doyumu üzerinde olumsuz yönde etkili olabilmektedir. Bu bağlamda yapılan bir grup çalışmada, ebeveyn-ergen ilişkisinin, aileye ilişkin olumsuz yaşam olayları ile ergenin psikolojik problemleri arasında aracı rol oynadığı belirtilmiştir (Conger ve diğerleri, 1992; Conger ve Donnellan, 2007; Conger ve diğerleri, 1994; Conger ve diğerleri, 2002; Elder ve Caspi, 1988; Grant, Compas,

Thurm, McMahon, Gipson ve Campbell ve diğeri, 2006; Fröjd, Marttunen, Pelkonen, Pahlen ve Kaltiala-Heino, 2006). Conger, Conger, Matthews ve Elder (1999) çalışmasında ergenin ailesinin içinde bulunduğu ekonomik güçlüğü ilişkin algısı ekonomik sıkıntının olası bir göstergesi olarak ele alınmıştır. Ekonomik zorluk ergenler için iki şekilde stres verici olabilmektedir: Bunlardan ilki, ergenin ebeveynlerinin içinde bulunduğu ekonomik endişelerine ilişkin farkındalıkları, bir diğeri ise ergenin bizzat deneyimlediği ekonomik zorluklardır (örn. zorunlu ihtiyaçlarını karşılamada ve akranlarıyla eğlenceli aktivitelere katılmakta sıkıntı yaşama). Ergenin bizzat deneyimlediği ekonomik zorluk onun kontrol duygusunu azaltmakta ve akranlarından kendini daha olumsuz görmesine neden olmaktadır (Mistry, Vandewater, Huston ve McLoyd, 2002; Wadsworth ve Compas, 2002).

Aile stres modeli çerçevesinde yürütülen araştırmalarda, kırsal kesimde yaşayan, Avrupalı-Amerikan ailelerin yaşadıkları ani ve ciddi ekonomik kriz ele alınmış olsa da kırsal kesimde yaşayan Afrikalı-Amerikan aileler dahil olmak üzere farklı örneklemeler üzerinde de modelin sınındığı görülmüştür (Aytaç ve Rankin, 2009; Conger ve diğeri, 2002; Gutman, McLoyd ve Tokoyawa 2005; Hraba, Lorenz ve Pechačová, 2000; Kinnunen ve Feldt, 2004; Kwon, Rueter, Lee, Koh ve Ok, 2003; McLoyd ve Jayaratne, 1994; Raikes ve Thompson, 2005; Taylor, Seaton ve Dominguez, 2008; Wickrama, Surjadi, Lorenz, Conger ve O'Neal, 2012). Ülkemizde 2001 yılında yaşanan ekonomik krizin aileler üzerindeki etkisini değerlendirmek amacıyla aile stres modeli kentte yaşayan evli çiftlerle sınınmıştır (Aytaç ve Rankin, 2009). Yapılan çalışmada ekonomik güçlük ile evlilik problemleri arasındaki ilişkiler ele alınmıştır. Çalışmanın sonuçlarına bakıldığında, ekonomik

güçlüğün eşler arasındaki problemler üzerinde doğrudan etkili olduğu ve bu dolaylı etkinin sadece kadınlarda anlamlı olduğu görülmüştür. Bu durum sosyal ve kültürel faktörler göz önüne alınarak incelendiğinde, erkeklerin iş çıkışlarında gerçekleştirdiği sosyal faaliyetlerin duygusal sorunlarını azaltıcı etkiye neden olmasına bağlanmıştır. Erkeklerin evde zaman geçirmek yerine arkadaşlarıyla geçirdikleri zamanlar duygusal sıkıntılarını boşaltmalarına neden olabilmektedir. Bu durum içinde buldukları koşullar göz önüne alındığında kadınları yalnız hissettirmekte ve eşlerini suçlayıcı bir tutum içerisine girerek çatışma yaşamalarına neden olabilmektedir. Kore’de yapılan bir çalışmayla (Kwon ve diğerleri, 2003) benzer olarak Türk toplumunun ani ve ciddi bir şekilde deneyimlediği ekonomik krizin hızlı bir şekilde aile ekonomisini temelden sarstığı ve doğrudan evlilik problemleri üzerinde etkili olduğu belirtilmiştir. Kwon ve diğerleri (2003) ekonomik baskı, duygusal sıkıntı, evlilik çatışması ve evlilik doyumu arasındaki ilişkileri aile stres modeli çerçevesinde ele almışlardır. Koreli evli çiftler ile yapılan çalışmada ekonomik baskı duygusal sıkıntı ve evlilik çatışması aracılığıyla evlilik doyumunu olumsuz yönde etkilemiştir. Orijinal modelden farklı olarak kültürel faktörlerin etkisiyle erkeklerin ekonomik baskıdan kaynaklanan duygusal sıkıntılara verdikleri tepkilerin kadınlara göre farklılık gösterdiği görülmüştür. Bu durum araştırmacılar tarafından geleneksel kültüre bağlı toplumsal cinsiyet rol beklentilerinin bir yansımasının sonucu olarak açıklanmıştır.

Benzer olarak Finlandiya’da evli çiftlerle aile stres modelinin sınındığı çalışmada, kötü ekonomik koşulların ekonomik baskıya neden olduğu, dolayısıyla çiftlerde psikolojik sıkıntılara rastlandığı sonuçlarına ulaşılmıştır (Kinnunen ve Feldt,

2004). Ayrıca ekonomik güçlüğün evlilik uyumunu doğrudan olumsuz yönde etkilediği ve algılanan ekonomik güçlük ile evlilik uyumu arasında psikolojik sıkıntılar kısmi aracı rol oynadığı görülmüştür. Çek Cumhuriyeti'nde üç yıl süren boylamsal bir çalışmada da ekonomik baskının hem kadınlar hem de erkeklerde psikolojik olarak sıkıntılara neden olduğu görülmüştür (Hraba ve diğerleri, 2000). Bu sıkıntılar, içki içme ve kavga etme (drinking ve fighting) ve depresyon olarak gözlenmiştir. Erkeklerin eşlerine karşı düşmanca davranışlar sergiledikleri ve bu durumun bir sonucu olarak kadınların evliliklerini istikrarsız olarak değerlendirdikleri bulunmuştur. Kadınların yaşadığı sıkıntılar ile evlilik ilişkisinde düşmanlık ya da istikrarsızlık arasında herhangi bir ilişkiye rastlanmamıştır. Bu durum Çek Cumhuriyeti'ndeki kadın istihdamının uzun yıllar öncesine dayanması ve Avrupa'daki kadın istihdamının en fazla olduğu ülke olması ile açıklanmıştır. Amerika'da kadınların çoğu seksenli yılların başından itibaren evin dışında çalışmaya başladığı, Çek Cumhuriyeti'nde ise komünizm yönetimi altında çalışmıyor olmanın suç olarak kabul edilmesinden dolayı kadınların çalışma deneyiminin altmışlı yıllara dayandığı belirtilmiştir. Cinsiyete bağlı para kazanmaya dayalı rollerin birbirine çok benzer olduğu belirtilmiştir. Ailenin toplam geliri ve eğitim düzeyinin psikolojik sıkıntılarla anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Nesnel ekonomik göstergelerin yerine algılanan ekonomik güçlük ailenin içinde bulunduğu sıkıntıları yordamış ve ekonomik baskı ile evlilikteki ilişkiindeki istikrarsızlık arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır.

1.1 ALGILANAN EKONOMİK GÜÇLÜK İLE EBEVEYN-ERGEN İLİŞKİSİ VE PSİKOLOJİK SONUÇ DEĞİŞKENLERİ ARASINDAKİ BAĞLANTILAR

Olumsuz yaşam olaylarının (örn., ebeveynin işini kaybetmesi, algılanan ekonomik güçlük, eşler arasındaki çatışma ve boşanma gibi) ergenlerin davranış problemleri üzerinde potansiyel olarak etkide bulunduğu birçok çalışmada vurgulanmıştır (Barnett, 2008; Conger ve Donellan 2007; Conger ve diğerleri, 2002; Dimitrieva, Chen, Greenberger ve Gil-Rivas, 2004). Yapılan çalışmalarda daha çok sosyo-ekonomik düzey ile ergenin psikolojik işlevselliği arasındaki ilişkilerin ele alındığı, ekonomik zorluğun öznel ölçümlerinin ise araştırmalara dâhil edilmediği görülmüştür (Uyanık-Balat ve Akman, 2004; Bradley ve Crowyn, 2002; Dodge, Petit ve Bates, 1994; Goodman, 1999; Gottfried, 1985). Olumsuz yaşam olayları ile ergenin psikolojik işlevselliği arasındaki ilişkiyi yordamada spesifik bir değişkenin (örn., algılanan ekonomik güçlük) daha anlamlı bir katkıda bulunacağı Grant, Compas, Stuhlmacher, Thurm, McMahon ve Halpert (2003) çalışmasında özellikle vurgulanmıştır. Aile içinde yaşanan ekonomik güçlükler ebeveynler için psikolojik olarak stres verici olmakta ve aile ilişkilerine zarar vererek çocuklarda uyum problemlerine yol açmaktadır (Conger ve diğerleri, 1992; 1993). Yapılan bir çalışmada algılanan ekonomik güçlük, psikolojik iyi olma hali, destek, antisosyal davranışlar ve akademik başarı arasındaki ilişkiler birer yıl arayla beş yıl boyunca Afrikalı-Amerikan ergenlerle sınanmıştır. Sonuçlara bakıldığında, yüksek düzey ekonomik baskı algılayan ergenlerin yüksek düzey kaygı, depresyon, antisosyal

davranış ve düşük düzey baş etme mekanizmaları bildirdikleri görülmüştür. (Schmeelk-Cone ve Zimmerman, 2003).

Çin’de yapılan birçok çalışmada ekonomik güçlük algısının ergenin psikolojik uyumu üzerinde potansiyel olarak olumsuz etkide bulunduğu sonuçlarına ulaşılmıştır (He, Qu, Wang ve Zang, 2012; Shek, 2002; 2003). Çinli ergenler ve onların ebeveynleri ile görüşmeler yoluyla gerçekleştirilen bir çalışmada algılanan ekonomik baskı (algılanan ekonomik güçlük ve geleceğe yönelik ekonomik endişeler) ile ergenin psikolojik uyumu arasında olumsuz yönde bir ilişkiye rastlanmıştır (Shek, 2003). Araştırmada, ebeveynlerle ergenlerin ekonomik güçlük algılarının birbirinden farklı olduğu gözlenmiştir. Bu farklılığa ilişkin olası açıklamalar yapılmıştır: İlk olarak ergenlerin ailenin içinde bulunduğu ekonomik durumlara katkılarının olmayışı, ikinci olarak ise Çinli ebeveynlerin ekonomik durumlarını “yetişkinlerin işi” olarak görmeleri ve ergenlerin ailenin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntıların nedenlerini bilemeyeceklerine dair düşünceleridir. Ebeveynlerinin geleceğe dair ekonomik endişeleri ergenleri baskı altında hissettirmektedir. Ergenlerin para harcama örüntüleri üzerine ebeveynlerin ergenlerle çatışma yaşamaları da ekonomik güçlük algılarındaki farklılaşmanın göstergeleri olabilmektedir. Annelerin algıladığı ekonomik güçlük ve geleceğe dair ekonomik endişelerinin çocuklarına göre anlamlı olarak daha yüksek olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Anne ve babaların algıladığı ekonomik baskı düzeyinde farklılık gözlenmemesine rağmen, annelerin çocuklarının geleceğine yönelik olarak babalardan daha kaygılı oldukları bildirilmiştir. Bu durum araştırmacılar tarafından, annelerin Çinli ergenlerin sosyalleşme süreçlerine daha çok dahil olmaları ile

açıklanmıştır. Ergenlerin algıladığı yüksek düzey ekonomik baskının ise, düşük düzey yaşam doyumu, benlik saygısı ve uyuşturucu madde kullanımı ile ilişkili olduğu belirtilmiştir. Ekonomik baskı algılayan ve geleceğe dair ekonomik olarak endişe duyan ergenlerin psikolojik iyi olma halinin azaldığı görülmüştür. Bu durum, ebeveyn-ergen çatışmasının doğrudan ya da dolaylı olarak psikolojik iyi olma hali üzerinde etkili olması, aynı zamanda algılanan ekonomik güçlüğü ergenlerin düşük yaşam doyumunun yordaması ve geleceğe dair ekonomik endişelerinin artması ile açıklanmıştır. Araştırmacı bir diğer çalışmada, aile işlevselliği ve psikolojik iyi olma hali ve problem davranışlar arasındaki ilişkileri ekonomik zorluk içinde yaşayan Çinli ergenlerle birer yıl arayla iki yıl boyunca boylamsal olarak sınamıştır (Shek, 2005). Her iki ölçümde de olumlu ebeveyn-ergen ilişkisi ile ergenlerin psikolojik iyi olma hali (yaşam doyumu ve benlik saygısı), olumsuz ebeveyn-ergen ilişkisi ile problem davranışlar (madde kötüye kullanımı ve suç işleme davranışı) olumlu yönde ilişkili bulunmuştur. Ayrıca ikinci ölçümde anılan ilişkinin iki yönlü bir bağlantıya sahip olduğu sonuçlarına da ulaşılmıştır. Her iki ölçümde de ergenlerin duygusal ve davranışsal problemler göstermesi, algılanan ekonomik güçlüğü uzun vadede duygusal ve davranışsal problemler üzerinde olumsuz etkilerde bulunduğunu ortaya koymuştur.

Ergenin benlik saygısı üzerinde yoksulluğun öznel algısı (öznel yoksulluk indeksi, algılanan ekonomik baskı) ve nesnel algısının (ailenin toplam yıllık geliri ve cep harçlık miktarı) eş zamanlı olarak sınıdığı Çin'in yoksul bölgelerinde yaşayan ergenlerle yapılan çalışmada, ailenin gelir kaynakları ile ergenin benlik saygısı arasında ekonomik baskı ve haftalık aldıkları cep harçlığı miktarının aracı rol

oynadığı sonuçlarına ulaşılmıştır (He ve diğerleri, 2012). Ayrıca ekonomik baskının ergenin benlik saygısı üzerinde doğrudan olumsuz yönde etkili olduğu sonuçlarına da ulaşılmıştır. Çinli-Amerikan ergenlerle iki yıl boyunca boylamsal olarak yapılan bir başka çalışmada ise ilk ölçümde elde edilen algılanan ekonomik güçlük ile akademik başarı ve depresyon arasındaki ilişkinin ikinci ölçüme göre daha güçlü olduğu bulgusu dikkat çekmiştir (Mistry, Benner, Tan ve Kim, 2009). Ekonomik zorluk ile depresyon ve akademik başarı arasındaki ilişkide ergenin algıladığı ekonomik baskı ve parasal kesintilerin aracı rol oynadığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Ergenin algıladığı ekonomik güçlük ile parasal kesintiler, ergenin duygusal sıkıntılarını olumlu yönde, akademik başarısını ise olumsuz yönde yordamıştır. Ebeveynlerin algıladığı ekonomik güçlük ile ergenin akademik başarısı arasındaki ilişkide ergenin satın almak istediği şeylere yeterli paralarının olmayışına dair farkındalığının aracı rol oynadığı sonuçlarına da ulaşılmıştır.

Farklı kültürlerde de (örn., Finlandiya, Amerika, Almanya, Hırvatistan ve İngiltere) algılanan ekonomik güçlük ile ergenin psikolojik uyumu arasındaki ilişkiler sınanmış ve benzer yönde sonuçlar elde edilmiştir (Conger ve diğerleri, 1999; Forkel ve Silbereisen, 2001; Fröjd ve diğerleri, 2006; Raboteg-Šarić, Brajša-Žganec ve Šakić, 2008; Sawai, Bahari, Ibrahim ve Rejab, 2011; Tomlinson ve Walker, 2010; Wadsworth ve Berger, 2006; Wadsworth ve Compas, 2002). Conger ve diğerleri (1999) çalışmalarında ekonomik baskı ile içselleştirme davranışları (kaygı ve depresyon) arasındaki ilişkiyi sınamışlardır. Sekizinci sınıftan başlayarak iki yıl boyunca boylamsal olarak ergenlerle çalışma gerçekleştirilmiştir. Ailenin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılar, ergenin duygusal sıkıntısını ebeveyn-ergen

ilişkisi aracılığıyla yordamıştır. Algılanan ekonomik güçlüğün sadece içinde bulunulan zamanda değil sonraki zamanlarda da ergenin psikolojik uyumunu yordadığı görülmüştür. Ergenin algıladığı ekonomik güçlük ergenin psikolojik uyumunu hem doğrudan hem de aile içi ilişkiler aracılığıyla dolaylı olarak da yordamıştır. Ekonomik zorluk yaşayan ebeveynlerin kısıtlı parasal kaynaklar konusunda aile üyeleri ile tartışma yaşamasının, ergenin algıladığı ekonomik güçlük ile psikolojik uyumu arasındaki ilişkiye aracılık ederek katkıda bulunduğu da vurgulanmıştır. Ailenin sahip olduğu kısıtlı parasal kaynaklar da ergenin akranlarıyla gerçekleştireceği eğlenceli faaliyetleri engelleyerek psikolojik iyi olma halini olumsuz yönde etkilediği belirtilmiştir. Algılanan ekonomik güçlüğün erkeklerde öz yeterlik duygusunu azalttığı, kızlarda ise depresyon ve kaygıyı arttırdığı vurgulanmıştır. Ergenin duygusal sıkıntıları arttıkça ailesinin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılara dair farkındalığının arttığı ve dolayısıyla yüksek düzey ekonomik güçlük algıladıkları sonuçlarına da ulaşılmıştır.

Almanya’da, ergenler ve onların ebeveynleri ile algılanan ekonomik güçlüğün depresyon ile ilişkisinin irdelendiği bir çalışmada, ebeveynlerle ergenler arasında ekonomik güçlük algılarında anlamlı farklılıklar bulunmasına karşın depresyon düzeyleri arasında anlamlı farklılıklara rastlanmamıştır (Forkel ve Silbereisen, 2001). Ekonomik güçlük ile ergenin psikolojik iyi olma hali arasında ebeveyn-ergen ilişki niteliğinin kısmi aracı rol oynadığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Ayrıca ergenlerin depresyon ve düşük benlik saygısı düzeylerinin, baba-ergen ilişkisinin niteliği üzerinde olumsuz etkiye neden olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Fröjd ve diğerleri (2006) Finlandiya’da yaşayan ergenler ile yaptığı çalışmada algılanan ekonomik

güçlük ile ergenin psikolojik uyumu arasındaki ilişki sınırlanmıştır. Algılanan ekonomik güçlük depresyon ve zararlı içme problemleri (harmful drinking problems) ile doğrudan ilişkili bulunmuştur. Ebeveynin eğitim düzeyi, işsizlik ve aile yapısı (evde kimlerle yaşadığı) kontrol altına alınarak yapılan analizlerde kızlarda algılanan ekonomik güçlük ile içselleştirme problemleri, erkeklerde ise algılanan ekonomik güçlük ile zararlı içme problemleri (harmful drinking problems) arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Wadsworth ve Compas (2002) ailenin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik düzey, algılanan ekonomik güçlük, aile içi çatışma (eşler arası çatışma ve ebeveyn-ergen çatışması) ve baş etme mekanizmaları arasındaki ilişkiyi ergenlerle sınırladıkları çalışmada iki model test etmişlerdir. Birinci modelde, sosyo-ekonomik düzey, algılanan ekonomik güçlük, aile içi çatışma ve ergenin uyumu arasındaki ilişkide baş etme mekanizmalarının aracı rolü; ikinci modelde ise anılan ilişkide baş etme mekanizmalarının düzenleyici rolü ele alınmıştır. Bulgulara bakıldığında, düşük sosyo-ekonomik düzeyin ergenin algıladığı ekonomik güçlük ve aile içi çatışma ile olumlu yönde ilişkili olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Algılanan ekonomik güçlük ile psikolojik uyum arasında baş etme mekanizmalarının aracı rolünün anlamlı olmadığı görülmüştür. Ancak aile içi çatışma ile ergenin psikolojik uyumu arasındaki ilişkide baş etme mekanizmalarının hem aracı hem de düzenleyici rol oynadığı dikkat çekmiştir. Ayrıca aile içi çatışmanın algılanan ekonomik güçlük ile ergenin uyumu arasındaki ilişkide kısmi aracı rol oynadığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Anılan iki model ergenlerde yaş ve cinsiyet açısından farklılık göstermemiştir. Wadsworth ve Berger (2006) benzer şekilde yaptıkları çalışmada yoksulluğa bağlı ailesel sıkıntılar ile baş

etme, strese verilen olumsuz tepkiler ve psikolojik sıkıntılar arasındaki ilişkiyi kırsal bölgede yaşayan düşük gelire sahip ergenlerle iki yıl boyunca boylamsal olarak sınımlardır. İlk ölçümde ortaya çıkan psikolojik sıkıntılar kontrol edilerek, sekiz ay sonra tekrar yapılan ölçümde yoksulluğa bağlı aile baskısının ergenlerin kaygı, depresyon ve saldırgan davranışları anlamlı olarak yordadığı görülmüştür. Ayrıca ilk ölçümde depresyon, kaygı, stres miktarı, strese verilen olumsuz tepkiler ve baş etme mekanizmalarının ekonomik sıkıntılara maruz kalmanın bir sonucu olarak zamanla arttığı görülmüştür. İlk ölçümde, düşük gelire sahip ailelerde ergenin içselleştirme problemlerinin, ikinci ölçümde ise dışsallaştırma problemlerinin ön plana çıktığı görülmüştür. Araştırmacının her iki çalışmasında da algılanan ekonomik güçlüğün ergenin psikolojik uyumunu hem enlemesine kesitsel hem de boylamsal olarak olumsuz yönde yordadığı görülmüştür.

Çeşitli çalışmalarda, ergenlerde algılanan ekonomik güçlüğün kızlarda daha çok içselleştirme (Conger ve diğerleri, 1999; Fröjd ve diğerleri, 2006; Shek, 2002; 2005) erkeklerde ise daha çok dışsallaştırma problemlerine (Conger ve diğerleri, 1999; Fröjd ve diğerleri, 2006) neden olduğu görülmüştür. Ergenin yaşam doyumu üzerinde sosyo-demografik değişkenler, algılanan parasal kaynaklar ve sosyal ilişkilerin etkisinin liseye devam eden Hırvat ergenlerle sınımlandığı bir çalışmada, ergenin ailesinin içinde bulunduğu ekonomik güçlük ile yaşam doyumu olumsuz yönde ilişkili bulunmuştur (Raboteg-Šarić ve diğerleri, 2008). Ebeveynin bir işte çalışıp çalışmaması ile ergenin yaşam doyumu arasındaki ilişki anlamlı bulunurken ergenin algıladığı ekonomik koşullar kontrol altına alınarak yapılan analizlerde anılan ilişkiler anlamlı bulunmamıştır. Bu durum algılanan ekonomik koşulların

ergenin yaşam doyumuna dair değerlendirmelerini yordamaya katkısının nesnel değerlendirmelerden daha güçlü olduğunu göstermiştir. Ayrıca erkeklerin yaşam doyumlarının kızlara göre anlamlı olarak daha yüksek olduğu görülmüştür. Kız öğrencilerde ise algılanan ekonomik durum ile yaşam doyumunu arasındaki ilişkide benlik saygısının aracı rol oynadığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Algılanan ekonomik durumun ergenin benlik saygısı, aileye bağlanma, ebeveyn desteği ve yaşam doyumunu anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür. Ergenin algıladığı düşük düzey ekonomik durum ile sosyal ilişki kurma becerisi arasındaki bağlantıda anılan değişkenlerin ödünleyici (compensatory) rol üstlendiği görülmüştür. Algılanan düşük düzey ekonomik durum ile ergenin yaşam doyumunu arasındaki ilişkide benlik saygısı ve yakın arkadaş desteğinin de düzenleyici rol oynadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

İngiltere’de yapılan bir çalışmada olumsuz yaşam olayları ile duygusal, davranışsal problemler ile olumlu sosyal davranış arasındaki ilişkiler ele alınmıştır. Araştırmanın yapıldığı zamandan bir önceki ay olumsuz yaşam olayı deneyimi olan ergenlerle cinsiyet, yaş, muhakeme yeteneği (mantıksal düşünme), ebeveynin sosyo-ekonomik düzeyi kontrol edilerek yapılan araştırmada, olumsuz yaşam olayları ile duygusal davranışsal problemler olumlu yönde ilişkili bulunurken, olumlu sosyal davranış ile herhangi anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır (Flouri ve Kallis, 2007). Ergenlik dönemindeki aileye ilişkin olumsuz faktörlerin gelecekteki etkisinin araştırıldığı İngiltere’de yapılan bir çalışmada çocuklar birer yıl arayla boylamsal olarak yirmili yaşların sonuna kadar izlenmiştir (Tomlinson ve Walker, 2010). Çocukluk çağındaki yoksulluk, ebeveyn rehberliği, benlik saygısı ve uyum davranışlarının ele alındığı çalışmada ergenlik dönemi psikolojik iyi olma halinin

potansiyel olarak yetişkinlik dönemlerindeki yaşam koşulları üzerinde yordayıcı etkisinin olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

1.2 ALGILANAN EKONOMİK GÜÇLÜK İLE YAŞAM DOYUMU VE BENLİK SAYGISI ARASINDAKİ İLİŞKİDE EBEVEYN-ERGEN İLİŞKİLERİNİN ARACI ROLÜ

Algılanan ekonomik güçlük, ebeveynler üzerinde ve ebeveyn davranışı ve ebeveyn-ergen ilişkileri aracılığıyla ergenler üzerinde olumsuz etkilerde bulunmaktadır (Grant ve diğerleri, 2006). Bununla birlikte, algılanan ekonomik güçlük, eşler arası çatışma, boşanma, ebeveynin kaybı vb. gibi olumsuz yaşam olaylarının ergenin benlik saygısı ve yaşam doyumu üzerinde ebeveyn-ergen ilişkileri aracılığıyla olumsuz etkide bulunduğu yönelik literatürde birçok çalışmaya rastlanmıştır (Conger ve diğerleri, 1999; 2002; Fröjd ve diğerleri, 2006; Shek, 2005; Wadsworth ve Compas, 2002). Grant ve diğerleri (2003) yaptıkları kapsamlı bir gözden geçirme çalışmasında farklı örneklerde ekonomik güçlük ile ergenin psikolojik işlevselliğiyle ilişkili sonuç değişkenleri arasındaki bağlantıda çeşitli aracı değişkenler (ebeveyn davranışı, ebeveyn-ergen ilişki niteliği, baş etme mekanizmaları) tanımlamışlardır (Conger ve diğerleri, 1992; Gutman ve diğerleri, 2005; McLoyd ve Jayaratne, 1994; Yoder ve Hoyt, 2005; Wadsworth ve Compas, 2002). Aile stres modeline göre, yoksulluk ve parasal sıkıntılar ekonomik güçlük algısına (ekonomik güvensizlik, ailenin ihtiyaçlarının karşılanmasında parasal kaynakların yetersiz olması), algılanan ekonomik güçlük de psikolojik sıkıntılara (depresyon ve kaygı) neden olmaktadır (Conger ve diğerleri, 2002; Gutman ve

diğerleri, 2005). Ayrıca ebeveynin psikolojik sıkıntıları eşleriyle çatışmalarına neden olmakta ve eşleriyle ilişkilerindeki uyuma zarar vermektedir. Bununla birlikte yaşanan sıkıntılar, eşlerin dikkatini ebeveynlik uygulamalarından (bakımda azalma, sert ve tutarsız disiplin uygulamaları) uzaklaştırmaktadır (Ge, Conger, Lorenz, Elder, Montague ve Simons, 1992). Ekonomik güçlük ergenin psikolojik uyumunu olumsuz yönde etkilemektedir ve ebeveynlik uygulamaları anılan ilişkide aracı rol oynamaktadır (Conger ve diğerleri, 1992; 1994; 2002; Conger ve Donnellan, 2007; Elder ve Caspi, 1988; Grant ve diğerleri, 2006). Yapılan araştırmalarda, depresyon, kaygı, benlik saygısı ve yaşam doyumu araştırmalarda sıklıkla kullanılan psikolojik sonuç değişkenler olarak belirtilmiştir (Conger ve diğerleri, 1992; Conger ve Donnellan, 2007; Conger ve diğerleri, 1994; Conger ve diğerleri, 2002; Elder ve Caspi, 1988; Grant ve diğerleri, 2006).

Kırsal kesimde yaşayan ailelerle, hem ebeveynlerin hem de ergenlerin bildirimleri dikkate alınarak yapılan çalışmalarda algılanan ekonomik güçlük ile ergenin içselleştirme problemleri arasında olumsuz ebeveyn-ergen ilişkisi (Ge ve diğerleri, 1992); ebeveyn düşmanlığı (Conger ve diğerleri, 1994) ve ergenin ailesinin içinde bulunduğu ekonomik güçlüğü ilişkin algısının (Conger ve diğerleri, 1999) aracı rol oynadığı belirtilmiştir. Mississippi deltasında yaşayan Avrupalı-Amerikan ailelerle yapılan bir çalışmada, algılanan ekonomik güçlük ile benlik saygısı, depresyon ve intihar eğilimi arasındaki ilişkide ergenlerin algıladığı ebeveyn düşmanlığının aracı rol oynadığı sonuçlarına ulaşılmıştır (Yoder ve Hoyt, 2005). Kırsal kesimde yaşayan bir başka Avrupalı-Amerikan örnekleme yapılan bir çalışmada ise ekonomik güçlük ile içselleştirme problemleri arasındaki ilişkide

ergenin bildirdiği baş etme mekanizmalarının ve ebeveyn-ergen çatışmasının aracı rol oynadığı görülmüştür (Wadsworth ve Compas, 2002).

Aile stres modeli kent merkezinde yaşayan aileler üzerinde de sınanmıştır. Örneğin, Afrikalı-Amerikan bekâr annelerle yapılan bir çalışmada ergenin algılanan ekonomik güçlük ile depresyon ve kaygı arasındaki ilişkide ergenin bildirdiği olumsuz ebeveyn-ergen ilişkisi ve annenin bildirdiği cezalandırıcı tutumunun aracı rol oynadığı sonuçlarına ulaşılmıştır (McLoyd ve Jayaratne, 1994). Benzer olarak kent merkezinde yaşayan Afrikalı-Amerikan ailelerle yapılan çalışmada ise hem ebeveyn hem de ergenlerin bildirimlerine dayalı olarak yapılan ölçümlerde algılanan ekonomik güçlük ile içselleştirme problemleri arasında olumlu ve olumsuz ebeveyn-ergen ilişkisinin aracı rol oynadığı sonuçlarına ulaşılmıştır (Gutman ve diğerleri, 2005). Ayrıca Grant ve diğerleri (2003) yaptıkları meta analiz çalışmasında olumsuz yaşam olayları ile ocuk ve ergenlerin içselleştirme problemleri arasında hem doğrudan hem de olumsuz-ebeveyn ergen ilişkisi aracılığıyla dolaylı bir ilişki olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Ekonomik koşulların farklı etnik gruplara mensup katılımcılarla içselleştirme ve dışsallaştırma problemleri hem ergenler hem de onların ebeveynleri üzerinde sınanmıştır (Barrera, Perlow, Dumka, Gonzales, Knight, Michaels ve diğerleri, 2002). Çalışmada iki hipotez sınanmıştır; ilkinde, ekonomik koşulların ebeveyn uygulamaları ve ergenin uyum davranışları üzerindeki etkisinin ne yönde olduğu, ikincisinde ise aile dışındaki faktörler aracılığıyla ekonomik koşulların ergenin uyumu üzerindeki etkisinin ne yönde olduğu incelenmek istenmiştir. Ebeveynin

yaşadığı depresyonun ebeveynlik uygulamalarından kabul, katılım ve izleme davranışları üzerinde olumsuz yönde etkide bulunduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Destekleyici ebeveynliğin ise ergenin içselleştirme problemlerini azalttığı görülmüştür. Ekonomik koşullarla dışsallaştırma problemleri arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmadığı bildirilmiştir.

Ekonomik güçlük, depresyon, ebeveyn-ergen bağlanması ve ergenin olumlu sosyal davranışı arasındaki ilişkinin ele alındığı çalışmada, ergenler ve onların ebeveynleri iki yıl süresince boylamsal olarak izlenmiştir (Carlo, Padilla-Walker ve Day, 2011). İlk yıl gelir, ekonomik baskı, depresyon ve ebeveyn-ergen bağlanma düzeyi anne-babalar tarafından rapor edilmiştir. Ergenlerden ise sadece ebeveyne bağlanma düzeyi ile ilişkili ölçümler alınmıştır. İkinci yıl alınan ölçümlerde, ergenlerin yabancılara, arkadaşlarına ve ailelerine karşı sergiledikleri sosyal davranışlar değerlendirilmiştir. Sonuçlara göre, ekonomik güçlüğü ebeveyn depresyonunu arttırdığı, ebeveyn-ergen bağlanma düzeyi ve ergenin sosyal davranışlarını ise azalttığı görülmüştür. Ebeveynin sıcaklık davranışı ve güvenli ebeveyn-ergen bağlanmasının ergenin sosyalleşme davranışları üzerinde olumlu yönde etkide bulunduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Farklı etnik kökenlere mensup katılımcılarla yapılan bir çalışmada, ekonomik durum göstergeleri (ekonomik iyi hal ve algılanan ekonomik baskı), aile süreçleri (ebeveyn duyarlılığı, ebeveynin psikolojik sıkıntıları ve ebeveyn davranışı) ve ergenin sosyalleşme davranışları arasındaki ilişki düşük gelir düzeyine sahip ortaöğretime devam eden ergenler üzerinde gerçekleştirilmiştir (Mistry ve diğerleri,

2002). Düşük ekonomik düzey ve ekonomik baskının ebeveynin psikolojik sıkıntıları aracılığıyla ebeveyn davranışını ve ebeveynin psikolojik iyiliğini olumsuz yönde yordadığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Ayrıca ekonomik güçlüğü ebeveyn davranışlarını ebeveynin algıladığı ekonomik baskı aracılığıyla olumsuz yönde etkilediği sonuçlarına ulaşılmıştır. Dolayısıyla duyarlılığın azaldığı ebeveyn davranışları ve artan depresyon öfkeli bir yetiştirme tutumuna neden olmuş ve ergenin sosyalleşme davranışlarını olumsuz yönde yordamıştır.

Dmitrieva ve diğerleri (2004) Amerika, Çin, Kore ve Çek Cumhuriyeti'nde yaşayan ergenlerle gerçekleştirdikleri çalışmada aileyle ilgili olumsuz yaşam olayları (boşanma, eşlerarası çatışma ve ailenin içinde bulunduğu maddi sıkıntılar) ile depresyon ve problem davranışlar arasındaki ilişkide ebeveyn-ergen ilişkisinin aracı rolü sınanmıştır. Aileye ilişkin olumsuz yaşam olayları algılanan düşük ebeveyn katılımının ve ergenin depresyonunu arttırdığı görülmüştür. Ayrıca aileye ilişkin olumsuz yaşam olayları ile ergenin problem davranışları ve depresyon arasındaki ilişkide algılanan ebeveyn katılımı, ebeveyn-ergen çatışması ve algılanan ebeveyn reddinin aracı rol oynadığı görülmüştür. Kore ve Çin örneğinde, Çek Cumhuriyeti ve Amerika örneğine kıyasla ebeveyn reddi ve problem davranışlar ile ebeveyn katılımı, ebeveyn-ergen çatışması ve ergenin depresyonu arasında istatistiksel olarak düşük düzey bir ilişki olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Ayrıca Çek Cumhuriyeti'nde yaşayan ergenlerin diğer bahsedilen ülkelerde yaşayan ergenlere kıyasla aileye ilişkin olumsuz yaşam olayları ile olumsuz ebeveyn-ergen ilişkisi arasında güçlü bir ilişki olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Genel olarak, aileye ilişkin

olumsuz yaşam olayları ve ergenin depresyonu arasında ebeveyn-ergen çatışması ve ebeveyn katılım davranışının aracı rol oynadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Birer yıl arayla üç yıl boyunca boylamsal olarak yapılan bir çalışmada da ekonomik güçlük algısı olan ve olmayan ergenlerle ebeveyn-ergen ilişkileri ile umutsuzluk, öz yeterlik duygusu (mastery), yaşam doyumu ve benlik saygısı arasındaki ilişkiler ergen bildirim esas alınarak irdelenmiştir (Shek, 2005b). Ergenlerin algıladığı ekonomik güçlük, ebeveyn-ergen ilişkileri ve ebeveyn davranışına ilişkin olumsuz değerlendirmelerinin ekonomik güçlük algısı olmayanlara göre anlamlı olarak daha yüksek düzeyde olduğu ve bu farklılıkların baba-ergen ilişkisinde anne-ergen ilişkisine göre daha fazla görüldüğü sonuçlarına ulaşılmıştır. Her iki ergen grubunun deneyimlediği ekonomik güçlüğü yoğunluğunda ve baba-ergen ilişki niteliğinde farklılıklar gözlenmesine karşın psikolojik uyumlarında farklılıklara rastlanmamıştır. Ayrıca çalışmada ekonomik zorluk yaşayan ebeveynlerin ergenler üzerindeki kontrol davranışının düşük düzeyde olduğu bildirilmiştir.

Ekonomik baskı, ebeveyn desteği ve ergenin benlik saygısı arasındaki ilişkiler erken ergenlik dönemindeki çocuğa sahip ebeveynlerin bildirimine dayalı olarak yapılmış ve ekonomik baskı ile erken ergenlik dönemindeki çocukların benlik saygısı arasındaki ilişkide ebeveyn desteği ve katılımının aracı rol oynadığı sonuçlarına ulaşılmıştır (Whitbeck ve diğerleri, 1991). Ailenin içinde bulunduğu ekonomik baskının ebeveynin erken ergenlik dönemindeki çocuğuna karşı davranışlarını olumsuz yönde etkilediği bildirilmiştir. Ebeveynin erken ergenlik

dönemindeki çocuğuna karşı sergilediği yakınlık ve destek davranışı kontrol edildiğinde ekonomik baskının ergenin benlik saygısını azalttığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Shek (2002) algılanan ekonomik güçlük ile psikolojik iyi olma hali, okula uyum ve problem davranışlar arasındaki ilişkide aile işlevselliğinin (ebeveyn-ergen ilişkisi, ebeveyn kontrolü) aracı rolü Çinli kız ergenlerle sınanmıştır. Algılanan olumlu aile işlevselliğinin kız ergenlerin psikolojik iyi olma hali (yaşam doyumu, benlik saygısı) ve okula uyumunu (algılanan okul performansı ve okulla iletişim) arttırdığı, problem davranışlarını (ihmal ve madde kötüye kullanımı) ise azalttığı sonuçlara ulaşılmıştır.

Ebeveyn davranışının ergenin psikolojik iyi olma hali ve problem davranışlar üzerindeki etkisinin ekonomik zorluk deneyimi olan ergenler ve ebeveynleri ile birer yıl arayla iki yıl boyunca boylamsal olarak sınanđıđı bir çalışmada her iki zamanda da ebeveynlik davranışı (destek) ergenin psikolojik iyi olma halini arttırdığı, problem davranışlarını ise azalttığı sonuçlarına ulaşılmıştır (Shek, 2005c). Babaya özgü ebeveynlik davranışının sadece erkek ergenlerin psikolojik iyi olma hali ve problem davranışlarını, anneye özgü davranışların ise sadece kız ergenlerin psikolojik iyi olma hali ve problem davranışlarını yordadığı bildirilmiştir.

Finlandiya'da yapılan bir çalışmada doksanlı yıllarda başlayan ekonomik krizin aileler üzerindeki etkisi anne-baba-ocuk katılımcılarla sınanmıştır (Kinnunen ve Feldt, 2004). Sonuçlar ekonomik olarak zorlanmaların ebeveynlerde ekonomik

baskı yarattığı ve dolayısıyla, babalarda kaygı, sosyal içe çekilme, annelerde ise kaygı ve depresyona neden olduğunu göstermiştir. Babanın yaşadığı kaygı ve düşmanca davranış anneler tarafından, annelerin yaşadığı kaygı ve düşük destek davranışı ise babalar tarafından bildirilmiştir. Babaların bildirdiği olumsuz evlilik ilişkisinin olumlu ebeveyn davranışlarını azalttığı görülmüştür. Ayrıca babaların yaşadığı kaygı, katılımcı olmayan ve cezalandırıcı ebeveynlik davranışları ile annenin yaşadığı depresyon ve otoriter ebeveyn davranışı ergenler tarafından rapor edilmiştir. Ekonomik zorluk ve ebeveyn davranışları arasında destekleyici evlilik ilişkisinin düzenleyici rol oynadığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Ekonomik zorluğun, destekleyici ebeveyn davranışını ve destekleyici nitelikteki eşler arası etkileşimini azalttığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Parke ve diğerleri (2004) Avrupalı-Amerikan ve Meksikalı-Amerikan ebeveynler ile onların beşinci sınıfa devam eden çocuklarıyla yaptıkları çalışmada ekonomik zorluk, ebeveyn davranışı ve ergenin psikolojik uyumu arasındaki ilişkileri aile stres modeli kapsamında sınımlanmıştır. Her iki etnik grupta da ekonomik zorluğun (kişi başına düşen gelir, sürekli olmayan iş ve gelir kaybı) ekonomik baskıya neden olduğu ve hem anneler hem de babalarda depresyona rastlandığı bildirilmiştir. Ebeveyn depresyonunun, evlilik problemleri ve düşmanca ebeveyn davranışını arttırdığı görülmüştür. Meksikalı-Amerikan ailelerde yaşanan evlilik problemlerinin ergenin uyum davranışları üzerinde doğrudan etkili olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu durum Meksikalı-Amerikan ailelerin evlerinin küçük olması ve dolayısıyla ergenlerin ebeveynlerinin çatışmalarına doğrudan tanık olmasının bir sonucu olarak açıklanmıştır. Avrupalı-Amerikan ailelerde ise

ebeveynlerin, evlilik problemlerini ergenlerden gizlemeyi başardıkları görülmüştür. Avrupalı-Amerikan ailelerde babanın düşmanca ebeveyn davranışının ergenin uyum problemlerini arttırdığı bulunurken, Meksikalı-Amerikan ailelerde evlilik problemlerinin doğrudan ergenin uyum problemlerini arttırdığı bulunmuştur. Annelerin çevresiyle kültürel etkileşiminin (acculturation) evlilik problemleri ve düşmanca ebeveyn davranışını azalttığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Annelerin farklı disiplin stratejilerinin farkına varmalarının bir sonucu olarak sert ve cezalandırıcı, sevgiden yoksun (love withdrawal) davranışlarını azaltma yoluna gittikleri de görülmüştür.

Gutman ve diğerleri (2005) yaptıkları çalışmada ekonomik güçlük, mahalle baskısı, ebeveyn davranışı ve ergenin psikolojik uyumunu Afrikalı-Amerikan öncelikli bakım veren ebeveyn ve ergenlerle sınımaşlardır. Ekonomik güçlük ve mahalle baskısının ebeveynlerin psikolojik sıkıntılarını arttırdığı bulunmuştur. Ebeveynin psikolojik sıkıntıları ile ergenin uyum problemleri arasında olumsuz ebeveyn-ergen ilişkisinin aracı rol oynadığı bulunmuştur. Ekonomik zorluk ile hem ebeveyn hem de ergen davranışları arasındaki ilişkide mahalle özelliklerinin (neighborhood characteristics) düzenleyici, ebeveynin psikolojik sıkıntılarının ise aracı rol oynadığı görülmüştür. Ebeveynin psikolojik sıkıntılarının olumsuz ebeveyn-ergen ilişkisini artırdığı, olumlu ebeveyn-ergen ilişkisini ise azalttığı bulunmuştur.

Voydanoff ve Donnelly'nin çalışmasında (1998) ekonomik problemler, aile içi ilişkiler, toplumsal risk faktörleri, ebeveynlerin psikolojik iyiliği arasındaki ilişkiler ebeveynler ve ergen çocuklarla sınıanmıştır. Çalışmada risk faktörleri olarak,

ekonomik güçlük, uzun çalışma saatleri ve çevre ile ilgili (komşuluk) problemler; koruyucu faktörler olarak, evlilik mutluluğu, parasal destek, çevreden gelen (komşular) destek; ebeveyn davranışı olarak da ebeveyn-ergen çatışması, ebeveynle ergenin birlikte gerçekleştirdikleri faaliyetler, ebeveyn katılımı ve ebeveyn izleme davranışları ele alınmıştır. Ekonomik güçlüklerin ebeveynin psikolojik iyiliğini, uzun çalışma saatlerinin de her iki ebeveynin ergenlere karşı olumlu davranışını azalttığı bulunmuştur. Uzun çalışma saatlerinin ebeveynin aile içindeki sorumluluklarını yerine getirmesini zorlaştırdığı ve depresyonunu da arttırıcı etkide bulunduğu görülmüştür. Risk faktörleri ile ebeveyn davranışı arasındaki ilişkide ebeveynin psikolojik iyi olma halinin aracı rol oynadığı görülmüştür. Risk faktörlerinin ebeveynin iyi olma hali üzerinde olumsuz etkisi bulunmasına karşın koruyucu faktörlerin bu ilişkide tampon rolü oynamadığı görülmüştür. Koruyucu faktörlerden evlilik mutluluğu ve çevreden sağlanan desteğin ebeveynin psikolojik iyiliğini olumlu yönde yordadığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Anılan değişkenlerin tampon ya da koruyucu etkisinden ziyade birbirinden bağımsız bir şekilde ebeveynin iyiliği üzerinde ödünleyici etkide (compensatory) bulunduğu görülmüştür. Ebeveynin psikolojik iyiliği, evlilik mutluluğu ve toplumsal kaynaklarının ebeveynin yetiştirme ve destekleme davranışlarını arttırdığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Lempers, Clark-Lempers ve Simons çalışmalarında (1989), ekonomik zorluk, psikolojik sıkıntılar ve ebeveyn davranışları arasındaki ilişkiler ergenlerle sınırlanmıştır. Ailenin içinde bulunduğu ekonomik zorluğun ergenin psikolojik sıkıntılarını üzerinde hem doğrudan hem de ebeveynin disiplin davranışı aracılığıyla dolaylı olarak etkide bulunduğu görülmüştür. Ekonomik zorluğun kız ve erkeklerde

yalnızlık duygusu ve depresyon düzeyi üzerinde hem doğrudan hem de ebeveyn davranışları aracılığıyla dolaylı olarak etkide bulunmuştur. Ekonomik zorluğun suç işleme ve madde kötüye kullanımı üzerinde tutarsız ebeveyn davranışları aracılığıyla dolaylı olarak etkide bulunduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Sonuç olarak ekonomik zorluğun ebeveyn-ergen ilişkisine zarar verdiği ve ergenlerde duygusal ve davranışsal problemlere neden olduğu vurgulanmıştır.

Sobolewski ve Amato (2005) yoksulluk ve ekonomik zorluğun ergenlerin psikolojik iyi olma hali üzerindeki etkisini incelemek amacıyla ebeveyn-ergen ikilisinden oluşan katılımcılarla birer yıl arayla on yedi yıl boyunca boylamsal bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Çalışmada, ergenlik döneminde yaşanan ekonomik zorlukların yetişkinlik yıllarındaki etkisini irdelemek amaçlanmıştır. Sonuçlara bakıldığında ekonomik zorluğun evlilik ilişkisi, ebeveyn-ergen ilişkisi ve ergenin akademik başarısı üzerinde olumsuz etkide bulunduğu görülmüştür. Ailenin toplam aylık gelirin çocukların akademik başarısını olumsuz yönde yordadığı görülürken, psikolojik iyi olma halini ise anlamlı bir şekilde yordamadığı görülmüştür. Parasal kaynakların yetersiz olması çocuklar için risk faktörü olarak belirtilmiş ancak riskin derecesinin ebeveynlerin ekonomik güçlükleri hangi boyutta stres verici bir durum olarak değerlendirdikleri ve aile içi ilişkilerine nasıl yansıttıklarına bağlı olduğu değiştirildiği belirtilmiştir. Buradan hareketle, çocuğun algıladığı ekonomik güçlüğü psikolojik iyi olma halini olumsuz yönde yordadığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Ayrıca yüksek gelir düzeyine sahip ailelerde yetişen çocukların akademik başarısı, gelecekteki gelir düzeyleri ve psikolojik iyi olma hallerinin yüksek düzeyde olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. İyi eğitilmiş bireylerin daha çok iş doyumu, daha yüksek

standartlarda bir yaşam, daha iyi iletişim ve daha iyi problem çözme teknikleri, yaşamları üzerinde daha çok kontrol duygusuna sahip olmalarının da psikolojik iyi olma halleri üzerinde olumlu etkilerde bulunduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Ekonomik koşullar ile çocukların uzun dönemli psikolojik iyi olma halleri arasında ailenin özellikleri (ebeveynin eğitim düzeyi, eşler arası çatışma ve boşanma) ve ebeveyn-ergen ilişki niteliğinin aracı rol oynadığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Çalışmada, ebeveynin algıladığı ekonomik güçlüğü etkisiyle çocuklar üzerinde uyguladığı ekonomik baskı, ergenlerin psikolojik iyi olma hali üzerinde uzun vadede olumsuz yönde etkide bulunduğu vurgulanmıştır.

Yakın zamanda ülkemizde yapılan bir çalışmada, algılanan ekonomik güçlük, ebeveyn-ergen ilişki niteliği ve psikolojik iyi olma hali arasındaki ilişkiler üç farklı sosyo-ekonomik düzeyden gelen ergenlerle sınanmıştır (Uçanok ve Güre, 2012). Çalışmada düşük sosyo-ekonomik düzeyden gelen ergenlerin ebeveynleriyle daha fazla çatışma yaşadıkları bildirilmiştir. Ergenin algıladığı ekonomik güçlük ile yaşam doyumu ve benlik değeri arasındaki ilişkiye anne-ergen ilişkisindeki iletişim ve çatışmanın kısmen aracılık ettiği, algılanan ekonomik güçlük ile ergenin yaşam doyumu arasındaki ilişkiye ise baba-ergen ilişkisindeki iletişimin tam aracılık ettiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Ayrıca çalışmada, algılanan ekonomik güçlük ile psikolojik iyi olma hali arasındaki ilişkiye anne-ergen arasındaki ilişki niteliğinin, baba-ergen ilişkisine göre daha önemli katkılarda bulunduğu bildirilmiştir.

Literatür incelendiğinde, algılanan ekonomik güçlük ile ergenin bildirdiği olumlu psikolojik işlevsellik (benlik saygısı ve yaşam doyumu) arasındaki ilişkide

ebeveyn davranışı ve ebeveyn-ergen ilişki niteliğinin potansiyel aracı değişken olup olmadığına ilişkin çalışmaların farklı kültürlerde sınındığı dikkat çekmiştir. Bu çalışmaları özetleyecek olursak: a) Orta Batı Amerika’da kırsal kesimde yaşayan evli çiftlerle yapılan çalışmada algılanan ekonomik güçlük ile olumlu ergen işlevselliği arasındaki ilişkide ebeveyn davranışının aracı rol oynadığı (Conger ve diğerleri, 1992), ergenin algıladığı ekonomik baskının depresyon ve kaygıyı artırdığı ve ergenin algıladığı ekonomik güçlüğü (ihtiyaçları karşılanmada zorluk) bu ilişkiye aracılık ettiği (Conger ve diğerleri, 1999) b) bekâr Afrikalı-Amerikan annelerle yapılan bir çalışmada ergenin algıladığı ekonomik güçlük ile benlik saygısı arasındaki ilişkide anne davranışının aracı rol oynadığı (McLoyd ve Jayaratne, 1994) c) kırsal kesimde yaşayan Avrupalı-Amerikan ailelerle yapılan çalışmada ergenin algıladığı ekonomik güçlük ile benlik saygısı arasındaki ilişkide ebeveynin çocuğa karşı düşmanca davranışının aracı rol oynadığı (Yoder ve Hoyt, 2005) d) Afrikalı-Amerikan ailelerle ebeveyn ve ergenlerin bildirimlerine dayalı olarak yapılan çalışmada algılanan ekonomik güçlük ile ergenin psikolojik uyumu arasındaki ilişkiye hem olumlu hem de olumsuz ebeveyn-ergen ilişkisinin aracılık ettiği (Gutman ve diğerleri, 2005) e) Avrupalı-Amerikan orta ve üst sosyo-ekonomik düzeyden ailelerle yapılan çalışmada algılanan ekonomik güçlük ile ergenlerin olumlu sosyal davranışları arasındaki ilişkide ebeveyn depresyonu ve ebeveyn-ergen bağlanmasının aracı rol oynadığı (Carlo ve diğerleri, 2011) f) Türkiye’de yapılan bir çalışmada ise ergenlerin algıladığı ekonomik güçlük ile psikolojik iyi olma hali arasındaki ilişkide anne-ergen ilişkisinin kısmi, baba-ergen ilişkisinin ise tam aracı rol oynadığı sonuçlarına ulaşılmıştır (Uçanok ve Güre, 2012). Anılan bulgular, aile stres modelinde algılanan ekonomik güçlüğü ergenin özellikle uyum problemleri ve

psikolojik iyilik hali üzerindeki etkisini açıklaması açısından ikna edici deliller sunmaktadır. Elde edilen sonuçlar, aile stres modelinin, problemlili ebeveyn-ergen ilişkisini de içeren farklı örneklem grupları üzerinde çeşitli ölçme yöntemleri ile uygulanabileceğini düşündürmektedir.

1.3. ARAŞTIRMANIN AMACI

Algılanan ekonomik güçlüğü ergenin uyumunu olumsuz yönde etkilediği birçok çalışmada vurgulanmıştır (Barnett, 2008; Conger ve diğerleri, 1992; Conger ve diğerleri, 2002; Conger ve Donellan, 2007; Dimitrieva ve diğerleri, 2004; Kim, Conger, Elder ve Lorenz, 2003). Bu bağlamda “Aile Stres Modeli”ni öneren araştırmacılar (Conger ve diğerleri, 1992) ekonomik güçlüklerin çocuk ve ergenlerin uyum davranışlarını hangi süreçlerle etkilediğini kapsamlı olarak incelemişler ve 1990’lı yıllardan bu yana, anılan model yaygın olarak kabul görmüştür. Modelde, gelecekle ilgili ekonomik kaygıların özellikle ergenlerde ekonomik baskı duygusu geliştirdiği vurgulanmıştır. Ergenlerde ekonomik baskının oluşmasında ebeveynlerin psikolojik sıkıntılarının ve ebeveyn-çocuk ilişkisinin önemli rol oynadığı belirtilmiştir. Yapılan çalışmalarda yoksulluk ve ekonomik kayıplar ile çocuğun bakımına ilişkin sorumluluk ve duyarlılığın azalması arasında güçlü bir ilişki olduğu bildirilmiştir (Duncan ve Magnuson, 2002; McLeod ve Shanahan, 1996; McLoyd, 1998). Aile stres modelini ele alan çalışmalarda genel olarak gelir ile çocuk ve ergenlerin psikolojik sonuç değişkenleri arasındaki ilişkiye algılanan ekonomik zorluğun aracılık ettiği görülmüştür (Conger ve Donellan, 2007; Mistry ve diğerleri, 2009). Diğer bir ifadeyle öznel ekonomik durum bildirimlerinin nesnel bildirimlere

kıyasla çocuğun psikolojik sonuç değişkenleri üzerinde daha etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Benzer yönde yapılan çalışmalar, algılanan ekonomik güçlüğü, ebeveyn ve ergen davranışları üzerinde nesnel mekanizmalardan (sosyo-ekonomik düzey) daha iyi bir yordayıcı olduğunu göstermiştir (Conger ve Donellan, 2007; Mistry ve diğerleri, 2009).

Bir dizi çalışmada da ebeveynin ekonomik sıkıntı algıları ile çocuğun psikolojik sonuç değişkenleri arasındaki ilişkinin ele alındığı görülmüştür (Elder ve Caspi, 1988; McLoyd, 1990). Ancak sosyal destek, kültürel inanışlar, psikolojik durum ve ekonomik kayıplara yapılan atıfların ebeveynlerin ekonomik durum algıları üzerinde farklılıklara neden olduğu ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla bu farklılıkların ebeveyn davranışları ve çocuğun psikolojik sonuç değişkenleri üzerinde de farklılıklara neden olacağı bildirilmiştir.

Ekonomik sıkıntıların potansiyel etkileriyle ilgili bir diğer yaklaşım da gelirin çocuğun psikolojik sonuç değişkenleri üzerindeki doğrudan etkisinin incelenmesidir. Burada iki faktör öne çıkmaktadır: İlk olarak devletin belirlediği yoksulluk sınırına göre gelirin değerlendirilmesi, ikinci olarak da ailenin ihtiyaçlarına göre gelirin değerlendirilmesidir. Yapılan bir çalışmada ailenin gelir ihtiyacı ile çocuğun psikolojik sonuç değişkenleri arasındaki ilişkinin gelir düzeyi ile çocuğun psikolojik sonuç değişkenleri arasındaki ilişkiye göre daha güçlü olduğu bildirilmiştir (Brooks-Gunn ve Duncan, 1997). Bir dizi diğer çalışmada ise yoksulluğun ebeveynin psikolojisi, ebeveynlik uygulamaları ve çocuğun psikolojik sonuç değişkenleri arasındaki ilişkide ekonomik zorluğun aracı rol oynadığı bulunmuştur (Mistry ve

diğerleri, 2009; McLoyd, Aikens ve Burton, 2006). Sürekli yoksulluğun (chronic poverty) ebeveynler ve çocuklar üzerindeki etkisinin birden ortaya çıkan ve kısa süren yoksulluğa (episodic poverty) kıyasla daha olumsuz olduğu da vurgulanmıştır (Brooks-Gunn ve Duncan, 1997; McLoyd, 1990). Ailenin gelir düzeyinde sürekli ve ani gerçekleşebilecek yapısal değişikliklerin, ebeveyn-ergen çatışması ve olumsuz duyguların yanı sıra sert ve cezalandırıcı ebeveynliğin dâhil olduğu olumsuz ebeveyn-ergen ilişkisi üzerinde de etkili olduğu belirtilmiştir (Conger ve diğerleri, 1992; 1993; Conger ve diğerleri, 2002; Grant ve diğerleri, 2003).

Sosyo-ekonomik düzey değişkenleri olarak anne eğitimi ve geliri ele alan diğer bir dizi çalışmada da sosyo-ekonomik düzeyin çocuğun psikolojik sonuç değişkenleri üzerindeki etkisi incelenmiştir (Bradley ve Corwyn, 2002; McLoyd, 1998). Anılan çalışmalarda, sosyoekonomik düzey değişkenlerinden anne eğitiminin gelire göre durağan nitelikte olduğu ve ebeveynlik uygulamaları ve çocuğun psikolojik sonuç değişkenleri üzerinde daha fazla etkili olduğu bildirilmiştir (Duncan ve Magnuson, 2003; Küntay ve Ahtam, 2005; McLoyd, 1998). Aile stres modeli kapsamında yapılan çalışmalarda çocuğun psikolojik sonuç değişkenleri olarak çoğunlukla antisosyal davranış, depresyon, kaygı, benlik saygısı ve yaşam doyumunun ele alındığı görülmüştür (Brody ve Flor, 1997; Conger ve diğerleri, 1999; Elder, Eccles, Arelt ve Lord, 1995; Forkel ve Silbereisen, 2001; He ve diğerleri, 2012; Ho ve Lemper, 2005; Mistry ve diğerleri, 2002; Schmeelk-Cone ve Zimmerman, 2003; Shek, 2003; 2005).

Son yıllarda yapılan çalışmalarda, ergenlerin psikolojik sonuç davranışlarından pozitif gelişim süreçlerine odaklanıldığı görülmüştür (Forkel ve Silbereisen, 2001; He ve diğerleri, 2012; Shek, 2002; 2005, Uçanok ve Güre, 2012). Riskli çevrelerde yaşayan ergenlerin sağlıklı gelişimlerine daha fazla önem verilmeye başlanmasıyla ergenlerin potansiyellerini kullanabilmelerine katkıda bulunabilecek önleyici ve koruyucu mekanizmaların hayata geçirilmesine yönelik çalışmalar yapılmaya başlanmıştır (örn., Larson, 2000; Lerner, Fisher ve Weinberg, 2000). Yapılan çalışmalarda, ergenin yaşadığı çevrenin psikolojik ve fiziksel açıdan güven verici olması, arkadaş desteği ve etkili problem çözme yeteneğinin ergenin sosyal ilişki kurma becerisini arttırdığı vurgulanmıştır (Önder ve Gülay, 2008; Terzi, 2008). Türkiye'deki çalışmalarda genellikle olumsuz yaşam olayları ve ergenin uyum davranışları arasındaki ilişkiler incelenirken, ergenlerdeki problem davranışlar ergen uyumunun göstergesi olarak ele alınmıştır (örn., Bahçivan-Saydam ve Gençöz, 2005; Peksaygılı ve Güre, 2008; Uyanık-Balat ve Akman, 2006). Yapılan çalışmalarda ergenlerin psikolojik iyi olma hali değerlendirmelerinde öğretmenler ya da ebeveynlere göre ergenlerin daha doğru bildirimlerde buldukları sonuçlarına ulaşılmıştır (Carlson ve Cantwell, 1980; Edelbrock, Costello, Dulcan, Kalas ve Conover, 1985; Kamphaus, Distefano ve Lease, 2003).

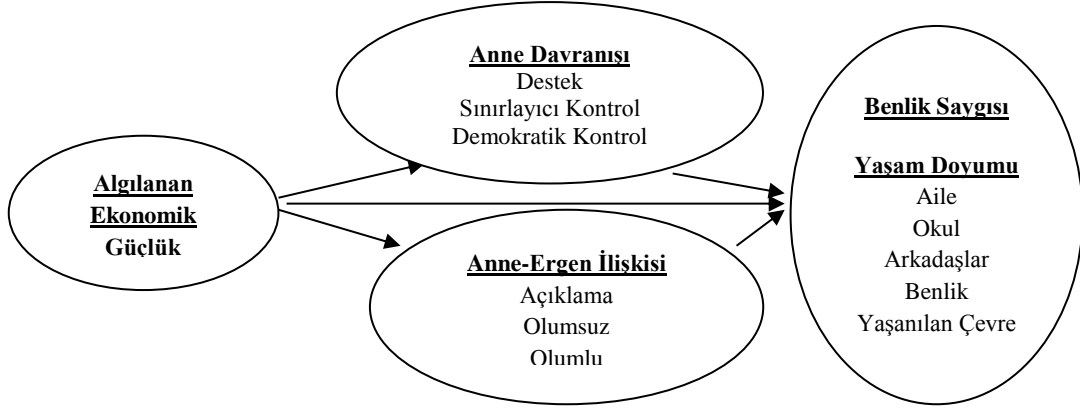
Çalışmamızda, ergenin psikolojik iyi olma hali, benlik saygısı (bütünsel özdeğer) ve yaşam doyumu (aile, okul, arkadaşlar, benlik ve yaşanılan çevreye dair değerlendirmeler) olmak üzere iki alanda ergen bildirimine dayalı olarak değerlendirilmiştir. Benlik değeri ergenlerin iyi olma hali ve psikolojik uyumunun önemli bir göstergesi olarak belirtilmiştir (Harter, 1999). Yaşam doyumu ise yetişkin

literatüründe uzun zamandır yaygın olarak yer almasına karşın ergenlerde psikolojik sonuç değişkeni olarak son zamanlarda dikkat çekmiştir (Huebner, 2004). Yaşam doyumu, sosyal ve duygusal işlevsellik ile ilişkili olarak psikolojik iyi olma hali açısından önemi Huebner'in (1997) çalışmasında özellikle vurgulanmıştır.

Ekonomik sıkıntılarının ergenin gelişimi üzerinde hayati öneme sahip birçok alanda (okul, yaşanılan çevre ve arkadaşlar) yaygın bir tehdit unsuru olduğu göz önüne alındığında, ekonomik güçlüğü ergenin psikolojik sonuç değişkenleri üzerindeki etkisini çok yönlü açıdan ele almak daha doğru olacaktır. Bir dizi yapılan çalışmada, ekonomik güçlük ile ergenin uyumu arasındaki ilişkide ebeveyn-ergen ilişkilerinin aracı rolünün incelendiği görülmüştür (Conger ve diğerleri, 2002; Conger ve diğerleri, 1992; Cui ve Conger, 2008; Harold ve Conger, 1997; Uçanok ve Güre, 2012). Ancak, ebeveyn-ergen ilişkisinin çok yönlü olarak ele alındığı çalışmaların ise sayıca az olduğu dikkat çekmektedir (Grant ve diğerleri, 2003; Ge ve diğerleri, 1992; McLoyd ve Jayaratne, 1994; Shek, 2002). Dekovic, Janssens ve As (2003) çalışmalarında, ebeveyn-ergen ilişki niteliğinin ebeveyn davranışına göre daha kapsamlı bir kavram olduğunu ve iki yönlü bir iletişimi içerdiğini belirtmişlerdir. Ayrıca anne ve babaların ergenlerin gelişimini birbirlerinden bağımsız farklı şekilde etkiledikleri belirtilmektedir (örn., McKinney ve Renk, 2008). Türk toplumunda da annenin, çocuğun bakımı ve sosyalleşme süreçlerinde babaya göre daha destekleyici olduğu ve baba ile çocuk arasında annenin tampon rolü gördüğü belirtilmiştir (Kağıtçıbaşı, 1998). Farklı sosyo-ekonomik düzeylerden ergen katılımcılara en çok kiminle problemlerini paylaştıkları ve en yakın hissettikleri kişiler sorulmuş, katılımcıların büyük bir kısmı anne cevabını vermiş ve annelerini

kendilerine babalarından daha yakın bulduklarını belirtmişlerdir (Hortaçsu, 1994). Ebeveyn-ergen çatışmasının, ebeveynin ve ergenlerin cinsiyetine göre değiştiği, kıyafet, saç stili ve partner konularında yaşanan problemlerin, kızlar tarafından daha çok bildirildiği ve anne-babaların, erkek çocuklarına karşı daha hoşgörülü olduğu görülmüştür (Erkan, 1984; Oskay, 1985; Sayıl, Uçanok ve Güre, 2002). Türkiye’de de benzer yönde yapılan çalışmaların sınırlı olması, anne-baba ve çocuk etkileşimlerini incelerken bu yöndeki çalışmalara daha çok ihtiyaç duyulduğunu göstermiştir (Aytaç ve Rankin, 2009; Uçanok ve Güre, 2012).

Yukarıdaki bilgiler ışığında çalışmamızda Conger ve diğerleri (1992) tarafından ileri sürülen “Aile Stres Modeli” genişletilerek algılanan ekonomik güçlük ile benlik saygısı ve yaşam doyumu arasındaki bağlantılarda anne-ergen ilişkileri kapsamında hem anne davranışının hem de anne-ergen ilişki niteliğinin aracı rolü irdelenmiştir. Bu doğrultuda araştırmanın temel amacı ergenlerin algıladığı ekonomik güçlük ile benlik saygısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişkide anne-ergen ilişki niteliği ve anne davranışı boyutlarının ne derece rol oynadığını incelemektir (bkz. Şekil 1.1). Bu amaç çerçevesinde çalışmamızda algılanan ekonomik güçlüğü ergenin uyumu üzerinde hem doğrudan hem de dolaylı etkileri aile stres modeli çerçevesinde sınanmıştır.

Şekil 1.1 Algılanan Ekonomik Güçlük ile Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Arasındaki Bağlantıda Anne-Ergen İlişkilerinin Aracı Rolü

Araştırmada, önerilen model çerçevesinde anılan değişkenler arasındaki ilişkiler ilköğretim 6 ve 7. sınıf ile ortaöğretim 9 ve 10. sınıfa devam eden hem kız hem de erkek ergenler üzerinde sınanmıştır.

Belirtilen amaçlar doğrultusunda araştırmanın hipotezlerini aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür:

1. Algılanan ekonomik güçlük ile kızların ve erkeklerin benlik saygısı olumsuz yönde ilişkili olacaktır.
2. Algılanan ekonomik güçlük, kızlarda ve erkeklerde anne davranışı boyutunda ele alınan destek ve demokratik kontrol ile olumsuz, sınırlayıcı kontrol ile olumlu yönde ilişkili olacaktır.

3. Algılanan ekonomik güçlük, kızlarda ve erkeklerde anne-ergen ilişki niteliği boyutunda ele alınan açıklama ve olumlu anne-ergen ilişkisi ile olumsuz, olumsuz anne-ergen ilişkisi ile olumlu yönde ilişkili olacaktır.
4. Anne davranışı boyutunda yer alan destek ve demokratik kontrol ile kızların ve erkeklerin benlik saygısı olumlu yönde ilişkili olacaktır.
5. Anne-ergen ilişki niteliği boyutunda yer alan açıklama ve olumlu anne-ergen ilişkisi ile kızların ve erkeklerin benlik saygısı olumlu yönde ilişkili olacaktır.
6. Algılanan ekonomik güçlük ile kızların ve erkeklerin benlik saygısı arasındaki ilişkiye anne davranışı boyutunda ele alınan değişkenler aracılık edecektir.
7. Algılanan ekonomik güçlük ile kızların ve erkeklerin benlik saygısı arasındaki ilişkiye anne-ergen ilişkisi boyutunda ele alınan değişkenler aracılık edecektir.
8. Algılanan ekonomik güçlük ile kızların ve erkeklerin yaşam doyumu boyutunda ele alınan değişkenler olumsuz yönde ilişkili olacaktır.
9. Anne davranışı boyutunda yer alan destek ve demokratik kontrol ile kızların ve erkeklerin yaşam doyumu boyutunda ele alınan değişkenler olumlu yönde ilişkili olacaktır.

10. Anne-ergen ilişki niteliği boyutunda yer alan açıklama ve olumlu anne-ergen ilişkisi ile kızların ve erkeklerin yaşam doyumu boyutunda ele alınan değişkenler olumlu yönde ilişkili olacaktır.

11. Algılanan ekonomik güçlük ile kızların ve erkeklerin yaşam doyumu boyutunda ele alınan değişkenler arasındaki ilişkiye anne davranışı boyutunda ele alınan değişkenler aracılık edecektir.

12. Algılanan ekonomik güçlük ile kızların ve erkeklerin yaşam doyumu boyutunda ele alınan değişkenler arasındaki ilişkiye anne-ergen ilişkisi boyutunda ele alınan değişkenler aracılık edecektir.

BÖLÜM 2

YÖNTEM

2.1. ÖRNEKLEM

Araştırmanın evrenini Ankara kent merkezinde bulunan ilköğretim 6 ve 7. sınıflar ile ortaöğretim 9 ve 10. sınıflara devam eden ergenler oluşturmuştur. Ankara kent merkezinde bulunan ilköğretim ve ortaöğretime ait listeler, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsünde saha çalışmaları ve örneklem saptanması konusunda uzman bir öğretim üyesi tarafından İl Milli Eğitim Müdürlüğünden alınmış ve büyüklüğe oransal tesadüfî seçim (probability proportionate to size random selection) yöntemi ile 25 ilköğretim ile 25 ortaöğretim tespit edilmiştir. Okulların seçim yöntemi olarak kullanılan büyüklüğe oransal rastlantısal seçim yöntemine, evrendeki farklı okullar büyüklükleri oranınca seçilme şansına sahip olacaklarından evrenin gerçeğe yakın oranda temsil edileceği beklentisiyle başvurulmuştur.

Listede yer alan okullara gidilerek okul müdürleri ve rehber öğretmenlerle görüşmeler yapılmış, araştırma hakkında bilgi verilmiş ve uygulama için izin istenmiştir. Bazı okulların uygulamayı kabul etmemesi, uygulama için ayrı bir mekanın sağlanamaması ya da uygulamaların sınav dönemine denk gelmesi gibi nedenlerle veri toplama işlemi sekiz ilköğretim ve yedi ortaöğretim okulunda gerçekleştirilmiştir.

Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenen ergenlik dönemiyle ilişkili kapsamlı bir projenin (Proje No: BAP 11B5358001) bir bölümünü oluşturan veri toplama işlemi 745 kız 738 erkek olmak üzere 1483 ergen üzerinde gerçekleştirilmiştir (Güre, Uçanok ve Ergül, 2011). Araştırmanın analizlerine yalnızca anne ve babasıyla birlikte yaşayan ergenler dahil edilmiştir. Bu bağlamda babasıyla birlikte yaşadığını belirten 13 (% 0.9); annesiyle birlikte yaşadığını belirten 67 (% 4.5); diğer bir kişiyle (büyükanne, büyükbaba, amca, hala vb.) yaşadığını belirten 155 (% 10.4) ve kiminle birlikte yaşadığını belirtmeyen 60 (% 4.1) olmak üzere toplam 295 (% 19.9) ergen veri setinden çıkarılmıştır. Tüm bu işlemlerden sonra analizlere 1188 katılımcı ile devam edilmiştir.

Temel analizlere geçilmeden önce ergenlerden toplanan verilerin çok değişkenli ve aşırı değer analizleri yapılmıştır. Öncelikle araştırmada yer alan bütün değişkenlerin z puanları incelenmiş ve +3.00 ve -3.00'ün üzerindeki değerlere sahip olan 131 ergen veri setinden çıkarılmıştır. Ayrıca veriler Maholonobis analizine tabi tutulmuş ve bu şekilde 23 ergen veri setinden çıkarılmıştır. Tüm bu işlemler sonrasında, analizler 539'u (% 52.1) kız ve 495'i (% 47.9) erkek toplam 1034 ergen üzerinden gerçekleştirilmiştir. Örneklemin % 24.7'sini 6.sınıf; % 23.6'sını 7. sınıf; % 25.7'sini 9. sınıf ve % 26'sını 10. sınıf ergenler oluşturmaktadır. Ergenlerin sınıf düzeyi ve cinsiyete göre yaş ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 2.1 Ergenlerin Sınıf Düzeyi ve Cinsiyete göre Yaş Ortalamaları ve Standart Sapmaları

	İlköğretim				Ortaöğretim			
	6. sınıf		7. sınıf		9. sınıf		10. sınıf	
	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek
Ort.	11.86	11.93	12.79	12.91	15.09	15.25	15.96	16.02
S	0.34	0.48	0.35	0.44	0.60	0.61	0.71	0.61
N	138	117	134	110	138	128	129	140

Ergenlerin anne ve babalarının eğitim düzeyi, sekiz dereceli bir ölçek (1 = okuryazar değil, 2 = okuryazar, 3 = ilkokul, 4 = ortaokul, 5 = ortaöğretim, 6 = yüksekokul, 7 = üniversite ve 8 = lisansüstü) üzerinden değerlendirilmiştir. Ergenlerin anne ve babalarının eğitim düzeylerine ilişkin yüzdeler Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2.2 Ergenlerin Anne ve Babalarının Eğitim Düzeyleri (%)

	İlköğretim		Ortaöğretim	
	Anne	Baba	Anne	Baba
	%	N	%	N
Okuryazar değil	2.6 (13)	0.4 (2)	1.1 (6)	0.0 (0)
Okuryazar	1.4 (7)	1.2 (6)	1.1 (6)	0.9 (5)
İlkokul	32.5 (161)	19.2 (95)	16.1 (86)	8.6 (46)
Ortaokul	14.9 (74)	21.4 (106)	11.4 (61)	8.6 (46)
Ortaöğretim	33.9 (168)	32.3 (160)	30.8 (165)	23.4 (125)
Yüksekokul	3.2 (16)	5.5 (27)	6.4 (34)	9.5 (51)
Üniversite	11.3 (56)	18.6 (92)	30.1 (161)	39.8 (213)
Lisansüstü	0.2 (1)	1.4 (7)	3.0 (16)	9.2 (49)

n değerleri parantez içerisinde verilmiştir.

Ergenlerin anne ve babalarının çalışma durumları, dört dereceli bir ölçek (1 = çalışıyor, 2 = çalışmıyor, 3 = emekli ve 4 = emekli ama çalışıyor) üzerinden değerlendirilmiştir. Ergenlerin anne ve babalarının çalışma durumlarına ilişkin yüzdeler Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 2.3 Ergenlerin Anne ve Babalarının Çalışma Durumları (%)

	İlköğretim		Ortaöğretim	
	Anne % N	Baba	Anne	Baba
Çalışıyor	23.9 (119)	90.1 (448)	34.6 (184)	81.3 (431)
Çalışmıyor	73.8 (367)	2.8 (14)	57.3 (305)	1.3 (7)
Emekli	2.2 (11)	3.8 (19)	7.7 (41)	10.8 (57)
Emekli ama çalışıyor	0.0 (0)	3.2 (16)	0.4 (2)	6.6 (35)

n değerleri parantez içerisinde verilmiştir.

Ergenlere ailelerinin gelir düzeyi sorulmuş, ilköğretime devam eden ergenlerin % 97.8'i (n = 488) bu soruya yanıt verirken % 2.2'si (n = 11) bu soruya yanıt vermemiştir. Ergenlerin % 2.3'ü (n = 11) ailelerinin alt gelir grubunda, % 5.3'ü (n = 26) ortanın altı gelir grubunda; % 61.5'i (n = 300) orta gelir grubunda; % 23.6'sı (n = 115) ortanın üstü gelir grubunda ve % 7.4'ü (n = 36) üst gelir grubunda yer aldıklarını belirtmişlerdir.

Ergenlerin sosyo-ekonomik düzeye ilişkin algısını ölçmek amacıyla "Ailenizin ekonomik koşullarını değerlendirdiğinizde hangisinin size daha uygun olduğunu düşünüyorsunuz?" sorusu sorulmuştur. Ergenlerin % 0.4'ü (n = 2) ailelerinin alt gelir grubunda, % 3.0'ı (n = 16) ortanın altı gelir grubunda; % 61.8'i (n = 330) orta gelir grubunda; % 32'si (n = 171) ortanın üstü gelir grubunda ve % 2.8'i (n = 15) üst gelir grubunda yer aldıklarını belirtmişlerdir.

2.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Veri toplamak amacıyla ergenlere araştırma kapsamında ele alınacak ölçeklerden oluşan soru formu uygulanmıştır. Soru formunda, “Kişisel Bilgi Formu”nun yanında araştırmanın amacı kapsamında ele alınacak değişkenlerin ölçümünde kullanılan ölçekler üç alt başlık altında toplanmış ve aşağıda sırasıyla verilmiştir.

2.2.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formu, ergenlerin okuduğu okulun adı, doğum tarihi, cinsiyeti, sınıfı, annesinin ve babasının eğitim durumu, anne ve babasının çalışıp çalışmadığı ve ailenin hangi gelir grubunda yer aldığına yönelik soruların yer aldığı formdur.

2.2.2. Algılanan Ekonomik Güçlük Ölçeği

Algılanan Ekonomik Güçlük Ölçeği, Connor-Smith, Compas, Wadsworth, Thomsen ve Saltzman (2000) tarafından ergenlerin ne sıklıkla ekonomik güçlükler yaşadıklarını belirlemek amacıyla, Strese Tepkiler Ölçeği (The Responses to Stress Questionnaire)’nin bir versiyonu olarak geliştirilmiştir. Bu çalışmada ölçeğin Wadsworth ve Compas (2002) tarafından geliştirilen formu kullanılmıştır. Toplam 8 maddeden oluşan ölçek (örn., “Anne-babamın faturaları ödeyecek kadar parası yok”) 4 dereceli Likert tipi bir ölçme aracıdır (1= hiçbir zaman doğru değil, 2 = bazen doğru, 3 = sıklıkla doğru, 4 = her zaman doğru). Ergenlerden, ölçekteki soruları ailesinin son 6 ay içindeki durumunu düşünerek cevaplamaları istenmektedir.

Ölçekten alınan puanlardaki artış, algılanan ekonomik güçlüğü arttırdığını göstermektedir. Orijinal ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlık katsayısının .90 olduğu bildirilmektedir.

Ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışması Uçanok ve Güre (2012) tarafından 10-14 yaşları arasındaki ergenlerle yapılmış ve iç tutarlık katsayısı, kızlar için .95, erkekler için .76 olarak bulunmuştur.

Bu araştırma kapsamında ölçeğin iç tutarlık katsayısı kızlarda .83, erkeklerde .82 olarak bulunmuştur.

2.2.3. Anne-Ergen İlişkisi ile İlgili Değişkenlerin Ölçümü

2.2.3.1. Ebeveyn Davranış Ölçeği

Wissink, Dekovic ve Meijer (2006) tarafından geliştirilen Ebeveyn Davranış Ölçeği, *destek*, *açıklayıcı kontrol* ve *sınırlayıcı kontrol* olmak üzere, her biri 10 madde içeren üç boyuttan oluşmaktadır. Bunlardan *destek* boyutu (*sıcaklık-duyarlık*) ebeveyn sıcaklık ve duyarlık düzeyini belirlemeye (örn., “Anne ve babanız ne sıklıkla sizi sevdiğini gösterir ya da sizin tatlı olduğunuzu düşünür?”); *demokratik kontrol* boyutu (*açıklayıcı kontrol - özerklik vermek*) ebeveynlerin demokratik-açıklayıcı yöntemleri kullanarak ve çocuklarının bağımsız davranışlarını teşvik ederek kontrol etme girişim düzeylerini belirlemeye (örn., “Anne ve babanız anlamadığınız bir şey sorduğunuzda ne sıklıkla size güzel bir cevap vermeye çalışır?”); *sınırlayıcı kontrol* boyutu (*kati-kural - disiplin*) ise, ebeveynin uyguladığı

katı kural ve disiplini (örn., “Anne ve babanız ne sıklıkla beklenmedik bir şey yaptığınızda sevdiğiniz bir şeyi yapmanızı [TV seyretmek gibi] yasaklarlar?”) ölçmeye yöneliktir. Ebeveyn Davranış Ölçeği 5 dereceli Likert tipi bir ölçme aracıdır (1= hiçbir zaman 2 = nadiren 3 = bazen 4 = sıklıkla 5 = çok sık). Orijinal ölçeğin iç tutarlık katsayıları destek, açıklayıcı kontrol ve sınırlayıcı kontrol alt boyutları için, sırasıyla, .84, .74 ve .82 olarak bildirilmiştir.

Ebeveyn Davranış Ölçeği'nin uyarlama çalışmaları, Ankara kent merkezinde bulunan ilköğretim 6, 7 ve 8. sınıfa devam eden ergenlerden 248 kız ($X = 13.16$; $S = 1.16$) ve 252 erkek ($X = 13.07$; $S = 1.11$) olmak üzere toplam 500; ortaöğretim 1., 2. ve 3. sınıfa devam eden ergenlerden de 253 kız ($X = 16.22$; $S = .87$) ve 247 erkek ($X = 16.32$; $S = .98$) olmak üzere toplam 500 ergen üzerinde gerçekleştirilmiştir (Güre, Angın ve Tazeoğlu, 2010). Yapılan faktör analizi sonucunda ölçeğin özgün ölçeğe benzer şekilde üç faktör altında toplandığı görülmüş, ancak faktör yapısı ilköğretim ve ortaöğretime devam eden ergenlerde farklılaşmıştır. Ölçeğin ilköğretime devam eden ergenlerde, Demokratik Kontrol-Duyarlık, Sınırlayıcı Kontrol ve Sıcaklık; ortaöğretime devam eden ergenlerde ise Destek-Açıklayıcı Kontrol, Sınırlayıcı Kontrol ve Özerklik Vermek olmak üzere ayrıştığı belirtilmiştir. Cronbach alfa katsayısı ilköğretime devam eden ergenler için sırasıyla .96, .81 ve .80; ortaöğretime devam eden ergenler için .90, .86 ve .66'dır.

Bu çalışma kapsamında ilköğretim ile ortaöğretime devam eden ergenlerde orijinal ölçekten farklı olarak sadece anneden algılanan Ebeveyn Davranış Ölçeği'nin maddelerinin (örn., “Annemiz ne sıklıkla sizi sevdiğini gösterir ya da sizin tatlı

olduğunuzu düşünür?”) faktör yapısını incelemek amacıyla faktör analizi yapılmış ve kesim noktası olarak .30 temel alınmıştır.

Yapılan varimaks rotasyonu faktör analizi sonucunda, özdeğeri 1'in üzerinde olan ve toplam varyansın % 47.43'ünü açıklayan 3 faktör elde edilmiştir. Ölçekteki maddelerin ait oldukları faktörler ve faktör yükleri, özdeğerleri, açıkladıkları varyans yüzdeleri ve alt ölçeklerin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları Tablo 2.3'de verilmiştir. Kullanılan verilerin faktör analizine uygun olup olmadığını gösteren Kaiser-Meyer Olkin (KMO) = .93 olarak bulunması, bu verilerin faktör analizine uygun olduğunu göstermiştir.

Çalışma kapsamında yapılan faktör analizi sonucunda maddeler destek, sınırlayıcı kontrol ve demokratik kontrol boyutları olarak ayrılmıştır. Yapılan analiz sonucunda orijinal ölçekten farklı olarak Destek boyutunda yer alan 15. (*Anneniz zor bir konuyu anlayamadığınızda hangi sıklıkla size bir şeyler açıklar*) 8. (*Anneniz kendinizi kötü ya da üzgün hissettiğinizde hangi sıklıkla bunun farkına varır*) 11. (*Anneniz anlamadığınız bir şey sorduğunuzda hangi sıklıkla size iyi bir cevap vermeye çalışır*) ve 20. (*Anneniz hangi sıklıkla sizin fikrinizi sorar*) maddeler Demokratik Kontrol boyutuna yüklenmiştir. Orijinal ölçekte Demokratik Kontrol boyutunda yer alan 21. (*Anneniz hangi sıklıkla yaşça sizden büyük olanların (örneğin, anne-baba, öğretmen) sözünü dinlemeniz gerektiğini söyler*) maddenin de Demokratik Kontrol boyutunda yer aldığı gözlenmiştir.

Tablo 2.4 Anne Davranış Ölçeği'nin Varimax Rotasyonu Sonrası Faktör Yapısı

	Destek	Sınırlayıcı Kontrol	Demokratik Kontrol
adö5	.77		
adö4	.74		
adö2	.72		
adö1	.70		
adö10	.69		
adö9	.65		
adö3	.64		
adö7	.63		
adö6	.61		
adö8	.37		
adö27		.83	
adö29		.82	
adö28		.74	
adö26		.73	
adö24		.73	
adö22		.70	
adö30		.69	
adö23		.63	
adö25		.53	
adö18			.66
adö17			.64
adö16			.58
adö14			.53
adö21			.50
adö12			.50
adö13			.48
adö19			.44
adö15			.41
adö11			.35
adö20			.32
Açıklanan Varyans %	20.06	16.14	11.23
Özdeğer	6.02	4.84	3.37
Cronbach Alfa	.89	.88	.81

2.2.3.2. Ebeveyn-Ergen İlişki Niteliği Ölçeği

Ebeveyn-Ergen İlişki Niteliği Ölçeği *açıklama, olumlu ebeveyn-ergen ilişkisi* ve *olumsuz ebeveyn-ergen ilişkisi* olmak üzere üç boyuttan oluşmaktadır. Açıklama boyutu, ergenin anne ve babasına arkadaşlarının kim olduğu, parasını nasıl harcadığı gibi konularda açıklama düzeyini ölçmek amacıyla geliştirilmiş olup toplam 6 maddeden (örn. “Anne-babanıza arkadaşlarınızın kim olduğu hakkında ne kadar çok şey söylersiniz?”) oluşmaktadır (Wissink ve diğerleri, 2006). 4 dereceli Likert tipi bir ölçme aracıdır (1 = hiçbir şey 2 = biraz 3 = çok 4 = herşey) ve iç tutarlılık katsayısı .84’tür.

Olumlu ebeveyn-ergen ilişkisi boyutu, doyum ve yakınlık gibi olumlu ilişki niteliğini ölçmek amacıyla (örn., “Anne-babanızla olan ilişkinizden ne derece doyum sağlıyorsunuz?”); *olumsuz ebeveyn-ergen ilişkisi* boyutu ise, çatışma ve düşmanlık gibi olumsuz ilişki niteliğini ölçmek amacıyla (örn., “Anne-babanızla birbirinize ne kadar sinirlenir ve kızarsınız?”) geliştirilmiştir (Furman ve Buhrmester, 1992; Furman ve Buhrmester, 1985). Olumlu ebeveyn-ergen ilişkisi ve olumsuz ebeveyn-ergen ilişkisi boyutları 6’şar maddeden oluşan 5 dereceli Likert tipi ölçekler olarak puanlanmaktadır (1 = hiç ya da çok az 2 = biraz 3 = biraz fazla 4 = oldukça fazla 5 = çok fazla). İç tutarlılık katsayıları ise olumlu ebeveyn-ergen ilişkisi için .83 ve olumsuz ebeveyn-ergen ilişkisi için .84’tür.

Ebeveyn-Ergen İlişki Niteliği Ölçeği’nin uyarlama çalışmaları Ankara kent merkezindeki ilköğretim 6, 7 ve 8. Sınıfa devam eden ergenlerden 248 kız ($X =$

13.16; $S = 1.16$) ve 252 erkek ($X = 13.07$; $S = 1.11$) olmak üzere toplam 500; ortaöğretim 1., 2. ve 3. sınıfa devam eden ergenlerden de 253 kız ($X = 16.22$; $S = .87$) ve 247 erkek ($X = 16.32$; $S = .98$) olmak üzere toplam 500 ergen üzerinde gerçekleştirilmiştir (Güre, Angın ve Tazeoğlu, 2010). Yapılan faktör analizi sonucunda, ölçeğin özgün ölçeğe benzer şekilde hem ilköğretim hem de ortaöğretime devam eden ergenlerde üç faktör altında toplandığı görülmüştür. Bu faktörler ilköğretime devam eden ergenler için Açıklama-Yakınlık, Olumsuz Ebeveyn-Ergen İlişkisi ve Doyum; ortaöğretime devam eden ergenler içinse Olumsuz Ebeveyn-Ergen İlişkisi, Olumlu Ebeveyn-Ergen İlişkisi ve Açıklama'dır. Cronbach alfa katsayısı ilköğretime devam eden ergenler için sırasıyla .89, .92 ve .93; ortaöğretime devam eden ergenler için .92, .88 ve .82'dir.

Çalışma kapsamında ilköğretim ile ortaöğretime devam eden ergenlerde Anne-Ergen İlişki Niteliği Ölçeği'ne faktör analizi yapılmış ve özdeğeri 1'in üzerinde olan ve toplam varyansın % 64.34'ünü açıklayan 3 faktör elde edilmiştir. Yapılan temel bileşenler faktör analizlerinde faktör yükü kesim noktası olarak .30 temel alınmıştır. Ölçekteki maddelerin ait oldukları faktörler ve faktör yükleri, özdeğerleri, açıkladıkları varyans yüzdeleri ve alt ölçeklerin iç tutarlılık katsayıları Tablo 2.4'de verilmiştir. Kullanılan verilerin faktör analizine uygun olup olmadığını gösteren Kaiser-Meyer Olkin (KMO) = .91 olarak bulunması, bu verilerin faktör analizine uygun olduğunu göstermiştir.

Çalışma kapsamında yapılan faktör analizi sonucunda maddeler açıklama, olumsuz ve olumlu anne-ergen ilişkisi boyutları olmak üzere ayrılmıştır. Yapılan

analiz sonucunda Açıklama boyutunda yer alan 10. (*Annenizle her şey hakkında ne kadar konuşursunuz*) 11. (*Annenizle sırlarınızı ve özel duygularınızı ne kadar paylaşırsınız*) ve 12. (*Annenizle diğer insanların bilmesini istemediğiniz şeyler hakkında ne kadar konuşursunuz*) maddeler orijinal ölçekte olduğu gibi Olumlu Anne-Ergen İlişkisi boyutuna yüklenmiştir.

Tablo 2.5 Anne-Ergen İlişki Niteliği Ölçeği'nin Varimax Rotasyonu Sonrası Faktör Yapısı

	Açıklama	Olumsuz Anne-Ergen İlişkisi	Olumlu Anne-Ergen İlişkisi
ain3	.80		
ain4	.79		
ain2	.73		
ain5	.73		
ain1	.71		
ain6	.58		
ain15		.86	
ain14		.85	
ain18		.84	
ain13		.82	
ain16		.81	
ain17		.81	
ain8			.84
ain7			.83
ain9			.79
ain10			.50
ain11			.42
ain12			.41
Açıklanan Varyans %	24.31	24.02	16.01
Özdeğer	4.38	4.32	2.88
Cronbach Alfa	.85	.85	.91

2.2.4. Ergenin Psikolojik Uyumu ile İlgili Değişkenlerin Ölçümü

2.2.4.1. Öğrenciler için Çok Boyutlu Yaşam Doyumu Ölçeği

Huebner (1994) tarafından ergenlerin farklı alandaki yaşam doyumlarını ölçmek üzere geliştirilmiştir. Ölçek 40 maddeden oluşmakta, öğrencilerin yaşam doyumları 5 alt boyutta ve 4 dereceli Likert tipi bir ölçek üzerinden değerlendirilmektedir (1 = kesinlikle katılmıyorum, 2 = kısmen katılmıyorum, 3 = emin değilim, 4 = kısmen katılıyorum ve 5 = kesinlikle katılıyorum). Ölçek, *aile* (örn., “Anne ve babamla zaman geçirmekten hoşlanırım”), *arkadaşlar* (örn., “Arkadaşlarım bana karşı naziktir”), *okul* (örn., “Okulda çok şey öğrenirim”), *yaşanılan çevre* (örn., “Mahallemi seviyorum”) ve *benlik* (örn., “İyi yapabildiğim pek çok şey vardır”) olmak üzere beş alt ölçekten oluşmaktadır. Bu alt ölçeklerin toplamından ayrıca toplam yaşam doyumu puanı elde edilmektedir. Ölçeğin alt boyutlarından alınan puanlar arttıkça yaşam doyumu artmaktadır. Orijinal ölçeğin iç tutarlılık katsayılarının (Cronbach alfa), Aile alt ölçeği için .79, Arkadaşlar alt ölçeği için .81, Okul alt ölçeği için .83, Yaşanılan Çevre alt ölçeği için .82 ve Benlik alt ölçeği için .78 olduğu belirtilmiştir.

Öğrenciler için çok boyutlu yaşam doyumu ölçeğinin uyarlama çalışması Irmak ve Kuruüzüm (2008) tarafından 959 ilköğretim ve ortaöğretime (8. ve 11. sınıflar çalışmaya dahil edilmemiştir) devam eden ergenlerden oluşan bir örneklem grubu üzerinde yapılmıştır. Ancak orijinal ölçekten farklı olarak ergenlerin kendilerini 4'lü Likert tipi yerine 5'li Likert tipi ölçek üzerinde değerlendirmeleri istenmiştir. Ölçeğin geçerliğini belirlemek üzere yapılan faktör analizi ile ilgili

bulgular, ölçeğin orijinalinde olduğu gibi çoklu faktör yapısına sahip olduğunu ve boyutların birbirinden güvenilir bir biçimde ayrıştığını ortaya koymuştur. Ölçeğin Türk örnekleme için hesaplanan Cronbach alfa katsayıları aile için .83, arkadaşlar için .82, okul için .78, benlik için .77 ve yaşanan çevre için .76'dır.

Bu çalışma kapsamında Öğrenciler için Çok Boyutlu Yaşam Doyumu Ölçeği'nin yapı geçerliği konusunda bilgi edinebilmek için promax eksen döndürme tekniği kullanılarak faktör analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, orijinal ölçekte olduğu gibi özdeğeri 1'in üzerinde olan ve toplam varyansın % 46.01'ini açıklayan 5 faktör elde edilmiştir. Ölçekteki maddelerin ait oldukları faktörler ve faktör yükleri, özdeğerleri, açıkladıkları varyans yüzdeleri ve alt ölçeklerin iç tutarlık katsayıları Tablo 5'de verilmiştir. Kullanılan verilerin faktör analizine uygun olup olmadığını gösteren Kaiser-Meyer Olkin (KMO) = .90 olarak bulunması, bu verilerin faktör analizine uygun olduğunu göstermiştir.

Çalışma kapsamında yapılan faktör analizi sonucunda sırasıyla Aile, Okul, Arkadaşlar, Benlik ve Çevre boyutları olarak maddelerin ayrıştığı görülmüştür. Tablo 5'te görüleceği gibi bu çalışmada Aile boyutunda yer alan 33. madde (*Ben iyi bir insanım*) orijinal ölçekte olduğu gibi Benlik boyutuna, Benlik boyutunda yer alan 38. madde de (*Yeteri kadar arkadaşım var*) orijinal ölçekte olduğu gibi Arkadaşlar boyutuna yüklenmiştir. Orijinal ölçekte Çevre boyutunda yer alan 36. maddenin de (*Evimiz güzeldir*) Aile boyutunda yer aldığı, orijinal ölçekte Aile boyutunda yer alan 15. maddenin (*Yaşadığım yerde yapılabilecek çok eğlenceli şeyler var*) Benlik boyutunda yer aldığı gözlenmiştir.

Tablo 2.6 Çok Boyutlu Yaşam Doyumu Ölçeği'nin Promax Rotasyonu Sonrası Faktör Örüntüsü

	Aile	Okul	Arkadaşlar	Benlik	Yaşanılan Çevre
yd7	.84				
yd18	.84				
yd8	.72				
yd30	.64				
yd19	.64				
yd28	.56				
yd36	.36				
yd21	.32				
yd20		.85			
yd22		.85			
yd13		.78			
yd6		.62			
yd3		.60			
yd26		.59			
yd9		.59			
yd25		.43			
yd23			.69		
yd24			.65		
yd11			.64		
yd16			.61		
yd4			.58		
yd12			.58		
yd1			.51		
yd29			.50		
yd38			.34		
yd10				.59	
yd2				.55	
yd15				.52	
yd14				.44	
yd5				.41	
yd35				.39	
yd17				.32	
yd33				.33	
yd32					.84
yd27					.71
yd40					.61
yd39					.56
yd31					.56
yd37					.40
yd34					.36
Açıklanan Varyans %	23.08	7.88	5.87	4.89	4.29
Özdeğer	6.55	5.51	5.16	5.94	4.18
Cronbach Alfa	.79	.82	.82	.72	.74

2.2.4.2. Ergenler İçin Benlik Algısı Ölçeği

Ölçek, Harter (1988) tarafından ergenlerde benlik algısının çeşitli alanlarını değerlendirmek üzere geliştirilmiş her biri 5 madde içeren 9 boyuttan (toplam 45 madde) oluşmaktadır. Ölçekte yer alan boyutlar *akademik yeterlik, sosyal onay, atletik yeterlik, fiziksel görünüm, davranıştan hoşnut olma, mesleki yeterlik, romantik çekicilik, yakın arkadaşlık ve bütünsel özdeğer*'dir. Bu çalışma kapsamında, Benlik Algısı Ölçeği'nin yalnızca *bütünsel özdeğer* (örn., Bazı gençler çoğu zaman kendilerinden hoşnuturlar oysa bazıları kendilerinden hoşnut değildirler") alt ölçeği kullanılmıştır. Ölçekte en olumlu ifade 4 puan, en olumsuz ifade ise 1 puan almaktadır. Buna göre alt boyutlar için en düşük toplam puan 5, en yüksek toplam puan 20 olmaktadır. Ölçeğin 3, 4 ve 5. maddeleri ters puanlanmaktadır.

Ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışması, Şahin ve Güvenç (1996) tarafından yapılmış ve üç hafta aralıklı test-tekrar test güvenilirlik katsayısı .87; tüm ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .88 olarak bulunmuştur. Yılmaz (2001) tarafından yapılan çalışmada da ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .88 olarak bulunmuştur. Bu araştırma kapsamında ölçeğin iç tutarlılık katsayısı kızlarda .74, erkeklerde ise .65 olarak bulunmuştur.

2.3. İŞLEM

Milli Eğitim Bakanlığı'ndan izinler alındıktan sonra belirlenen okullara gidilerek okul müdürleri ve rehber öğretmenlerle görüşmeler yapılmış, araştırma hakkında bilgi verilmiş ve okul idaresince ders saatleri açısından uygun görülen ders ve saatlerde yapılmak üzere randevular alınarak bir program oluşturulmuştur. Sekiz farklı ilköğretim 6. ve 7. sınıf ile yedi farklı ortaöğretime devam eden 9. ve 10. sınıftan her birinden seçkisiz olarak belirlenen iki şube seçilmiş ve her sınıftan isim listesine bakılarak tesadüfi olarak seçilen ortalama 10 kişilik gruplar oluşturulmuştur. Ergenler ayrı bir sınıfa alınmış ve ölçeklere yoğunlaşmaları sağlanacak şekilde oturma düzeni ve ortam sessizliğine dikkat edilerek uygulamalar yapılmıştır. Uygulamalar belirlenen program çerçevesinde 14 Psikoloji lisans ve 3 Gelişim Psikolojisi Yüksek Lisans öğrencisi tarafından gerçekleştirilmiştir. Ergenlere ölçeklerle ilgili açıklamalar yapıldıktan sonra ölçekleri doldurduğu süre boyunca araştırmacı sınıflarda hazır bulunmuş ve ergenlerin anlamadığı sorular araştırmacı tarafından bizzat açıklanmıştır.

Ergenlerden sırasıyla araştırmanın “Veri toplama araçları” bölümünde açıklanan ölçekleri içeren toplam 11 sayfadan oluşan soru formunu doldurmaları istenmiştir. Soru formunun ilk sayfasında verecekleri tüm bilgilerin kesinlikle gizli kalacağı, başka bir kişiyle paylaşılmayacağı ve yalnızca araştırma amacıyla kullanılacağı, her bir ifadeyi dikkatlice okuyup eksiksiz bir biçimde doldurmaları ve yardımlarının bilimsel amaçla yapılan bu araştırma açısından çok önemli olduğunu belirten bir açıklama yazısı yer almaktadır. Soru formunun uzunluğu dikkate alınarak

ergenlere istedikleri zaman ihtiyaçlarını gidermek üzere kısa bir ara verebilecekleri belirtilmiştir. Uygulamalar ilköğretime devam eden ergenlerle yaklaşık 50-60 dk. ortaöğretime devam eden ergenlerle ise yaklaşık 40-60 dk. sürmüştür.

BÖLÜM 3

BULGULAR

Araştırmanın temel amacı ilköğretim ve ortaöğretime devam eden ergenlerde algılanan ekonomik güçlük ile benlik saygısı ve yaşam doyumu arasındaki bağlantılarda anne davranışı ve anne-ergen ilişkilerinin alt boyutlarının aracı değişken olarak rol oynayıp oynamadığını incelemektir.

Bu araştırmada ileri sürülen aracı değişkenlerin rolü incelenirken, Baron ve Kenny'nin (1986) kriterleri göz önüne alınmıştır. Baron ve Kenny'e göre bir değişkenin aracı değişken olabilmesi için aşağıdaki 4 kriterin karşılanması gerekmektedir. Bunlar;

1. Yordayıcı ve yordanan değişkenler arasındaki ilişki anlamlı olmalıdır.
2. Aracı değişken ve yordayıcı değişken arasındaki ilişki anlamlı olmalıdır.
3. Hem aracı değişken hem de yordanan değişken eş zamanlı olarak regresyon analizine girildiğinde, her iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olmalıdır.
4. Aracı değişken ve yordayıcı değişken eş zamanlı olarak regresyon analizine girildiğinde daha önce yordayıcı ve yordanan değişken arasında var olan anlamlı ilişki artık anlamlı olmaktan çıkmalı ya da daha önceki anlamlılık düzeyi azalmalıdır (Baron ve Kenny, 1986).

Bu bölümde araştırmanın amacı çerçevesinde sınanan hipotezlere ilişkin bulgular (ilköğretim ve ortaöğretime devam eden kız ve erkek ergenlerde) aşağıda sırasıyla verilmiştir. Bu amaçla ilk olarak araştırma kapsamında ele alınan değişkenler arasındaki korelasyonlara yönelik bulgulara; ikinci olarak ele alınan değişkenlerin betimsel analizlerine yönelik bulgulara; üçüncü olarak algılanan ekonomik güçlük ile benlik saygısı arasındaki ilişkide anne davranışı ve anne-ergen ilişkisinin aracı rolüne yönelik bulgulara; ikinci olarak algılanan ekonomik güçlük ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide anne davranışı ve anne-ergen ilişkisinin aracı rolüne yönelik bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 3.1 Kız ve Erkek Ergenlerde Araştırmanın Değişkenlerine İlişkin Korelasyonlar

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1- Yaş	-	.30**	.11	-.01	-.26**	-.16**	-.29**	-.31**	.14*	-.30**	.10	-.18**	-.39**	-.05	-.03	-.25**
2- Anneegt	.30**	-	.32**	-.12*	-.01	-.15*	-.01	.01	.09	-.01	.12*	-.01	-.20	-.02	.03	-.17**
3- Gelir	.02	.36**	-	-.20**	.06	-.12*	.07	.03	.02	.10	.21**	.08	-.07	.02	.16**	-.07
4- Ekongüç	.09	-.21**	-.33**	-	-.14*	.09	-.19**	-.05	.20**	-.15**	.21**	-.26**	-.08	-.22**	-.21**	-.21**
5- Destek	-.32**	-.03	.17**	-.23**	-	-.12*	.71**	.46**	.26**	.59**	.21**	.51**	.35**	.30**	.32**	.26**
6- Sınır	.02	-.08	-.18**	.19**	-.28**	-	.01	.05	.48**	-.09	-.34**	-.28**	-.04	-.32**	-.09	-.23**
7- Demokont	-.33**	-.09	.06	-.13*	.64**	-.12*	-	.48**	-.22**	.55**	.15*	.42**	.31**	.30**	.30**	.25**
8- Açık	-.25**	-.03	.14**	-.14**	.48**	-.13*	.50**	-	-.06	.75**	.13*	.35**	.38**	.17**	.09	.21**
9- Olumsuz	.33**	.14**	-.12*	-.14**	-.45**	.49**	-.28**	-.31**	-	-.20**	-.30**	-.38**	-.29**	-.40**	-.28**	-.32**
10- Olumlu	-.28**	-.03	.14**	-.19**	.64**	-.28**	.54**	.67**	-.42**	-	.20**	.51**	.40**	.23**	.20**	.35**
11- Benliksay	-.15**	.08	.16**	-.20**	.36**	-.26**	.25**	.26**	-.34**	.35**	-	.30**	.20**	.40**	.35**	.29**
12- Aile	-.24**	.06	.17**	-.32**	.54**	-.31**	.37**	.39**	-.45**	.51**	.44**	-	.41**	.53**	.51**	.40**
13- Okul	-.47**	-.19**	.03	-.11*	.38**	-.09	.34**	.37**	-.38**	.38**	.34**	.43**	-	.30**	.26**	.38**
14- Arkadaşlar	.01	.11*	.11*	-.26**	.31**	-.23**	.24**	.26**	-.27**	.27**	.24**	.37**	.28**	-	.54**	.44**
15- Benlik	-.28**	.02	.20**	-.15**	.40**	-.18**	.34**	.29**	-.24**	.34**	.36**	.42**	.38**	.35**	-	.25**
16- Çevre	-.28**	-.07	.04	-.20**	.31**	-.26**	.20**	.17**	-.40**	.30**	.25**	.38**	.40**	.29**	.28**	-

*p<.05, **p<.01 Not: Üst yarıda bold olarak gösterilen korelasyon değerleri erkek ergenlere aittir.

3.1. KIZ VE ERKEK ERGENLERDE ARAŞTIRMA KAPSAMINDA ELE ALINAN DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ KORELASYONLARA YÖNELİK BULGULAR

Araştırmamızın amacı doğrultusunda kız ve erkek ergenler için ayrı ayrı yapılan korelasyon analizleri sonucunda değişkenler arasında anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür (bkz. Tablo 3.1). Kız ergenlerde ilk olarak yaş ile anne eğitimi, anneden algılanan destek, demokratik kontrol, açıklama, olumsuz, olumlu anne-ergen ilişkisi, benlik saygısı, yaşam doyumunun aile, okul, benlik, yaşanılan çevre alt boyutu arasında anlamlı ilişkiye rastlanmıştır. Anne eğitim düzeyi ile algılanan gelir düzeyi, algılanan ekonomik güçlük, olumsuz anne-ergen ilişkisi, yaşam doyumunun okul ve arkadaşlar alt boyutu arasında anlamlı ilişkiye rastlanmıştır. Algılanan gelir düzeyi ile algılanan ekonomik güçlük, anneden algılanan destek, sınırlayıcı kontrol, açıklama, olumsuz, olumlu anne-ergen ilişkisi; benlik saygısı, yaşam doyumunun aile arkadaşlar ve benlik alt boyutu arasında anlamlı ilişkiye rastlanmıştır. Algılanan ekonomik güçlük ile anneden algılanan destek, sınırlayıcı ve demokratik kontrol, açıklama, olumsuz, olumlu anne-ergen ilişkisi, benlik saygısı, yaşam doyumunun aile, okul, arkadaşlar, benlik ve yaşanılan çevre alt boyutu arasında anlamlı ilişkiye rastlanmıştır.

Erkek ergenlerde ise yaş ile anne eğitimi, anneden algılanan destek, sınırlayıcı, demokratik kontrol, açıklama, olumsuz, olumlu anne-ergen ilişkisi alt boyutu, yaşam doyumunun aile, okul, yaşanılan çevre alt boyutu arasında anlamlı ilişkiye rastlanmıştır. Anne eğitim düzeyi ile algılanan gelir düzeyi, algılanan

ekonomik güçlük, anneden algılanan sınırlayıcı kontrol, benlik saygısı ve yaşam doyumunun yaşanılan çevre alt boyutu arasında anlamlı ilişkiye rastlanmıştır. Algılanan gelir düzeyi ile algılanan ekonomik güçlük, anneden algılanan sınırlayıcı kontrol, benlik saygısı ve yaşam doyumunun benlik boyutu arasında anlamlı ilişkiye rastlanmıştır. Algılanan ekonomik güçlük ile anneden algılanan destek, demokratik kontrol, olumsuz, olumlu anne-ergen ilişkisi, benlik saygısı, yaşam doyumunun aile, okul ve arkadaşlar alt boyutu arasında anlamlı ilişkiye rastlanmıştır.

3.2. KIZ VE ERKEK ERGENLERDE ARAŞTIRMA KAPSAMINDA ELE ALINAN DEĞİŞKENLERİN ORTALAMA PUANLARI

Çalışmamız kapsamında ele alınan değişkenler arasında kız ve erkek ergenler arasında anlamlı farklılıkların olup olmadığını irdelemek amacıyla, ölçeklerden alınan puanlara t testi analizi yapılmıştır (bkz. Tablo 3.2). Anne davranışı ölçeğinin alt boyutlarından alınan ortalama puanlara bakıldığında ilk olarak; anneden algılanan desteğin ($t = 3.02, p < .01$) ve demokratik kontrolün ($t = 2.17, p < .001$) kız ergenlerde; anneden algılanan sınırlayıcı kontrolün ($t = 3.17, p < .01$) erkek ergenlerde anlamlı olarak daha yüksek olduğu bulunmuştur. Anne-ergen ilişki niteliği ölçeğinin alt boyutlarından alınan puanlara bakıldığında açıklama ($t = 5.80, p < .001$) ve olumlu anne-ergen ilişkisinin ($t = 4.04, p < .001$) kız ergenlerde anlamlı olarak daha yüksek olduğu bulunmuştur. Yaşam doyumu ölçeğine bakıldığında ise aile ($t = 3.65, p < .001$), okul ($t = 5.13, p < .001$), arkadaşlar ($t = 5.42, p < .001$) ve benlik ($t = 3.04, p < .01$) alt boyutlarından alınan puanların kız ergenlerde anlamlı olarak daha yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 3.2 Araştırma Kapsamında Kullanılan Değişkenlerden Alınan Puan Ortalamalarının Cinsiyete Göre İncelenmesi

		Kız			Erkek			Sd	T
		N	X	SS	N	X	SS		
Anne Davranışı	Ekonomik Güçlük	380	9.73	2.70	312	9.67	2.66	690	.30
	Destek	380	42.43	7.02	312	40.82	6.93	690	3.02**
	Sınırlayıcı Kontrol	380	19.56	6.50	312	21.29	7.81	690	3.17**
	Demokratik Kontrol	380	45.41	6.50	312	44.30	7.12	690	2.17*
Anne-Ergen İlişkisi	Açıklama	380	23.74	5.02	312	21.36	5.76	690	5.80***
	Olumsuz	380	11.57	5.17	312	11.87	5.38	690	-.75
	Olumlu	380	23.35	5.60	312	21.67	5.21	690	4.04***
Yaşam Doyumu	Benlik Saygısı	380	15.91	3.19	312	15.92	3.18	690	-.07
	Aile	380	35.28	4.49	312	33.94	5.22	690	3.65***
	Okul	380	29.05	6.80	312	26.27	7.42	690	5.13***
	Arkadaşlar	380	39.78	5.09	312	37.53	5.83	690	5.42***
	Benlik	380	33.99	4.00	312	32.96	5.01	690	3.04**
	Yaşanılan Çevre	380	24.59	5.93	312	24.38	5.75	690	.48

p< .01, *p< .001

3.3. KIZ VE ERKEK ERGENLERDE ALGILANAN EKONOMİK GÜÇLÜK İLE BENLİK SAYGISI ARASINDAKİ İLİŞKİDE ANNE DAVRANIŞI VE ANNE-ERGEN İLİŞKİLERİNİN ARACI ROLÜNÜN İNCELENMESİ

Baron ve Kenny'nin (1986) kriterleri göz önüne alınarak Anne-Ergen İlişkileri Ölçeği ile Anne Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının algılanan ekonomik güçlük ile benlik saygısı arasındaki ilişkide aracı rol oynayıp oynamadığının belirlenmesinde birinci olarak, yordayıcı (Algılanan Ekonomik Güçlük Ölçeği'nden alınan toplam puan) ve yordanan (Benlik Saygısı Ölçeği'nden alınan toplam puan)

değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlı olup olmadığına, ikinci olarak yordayıcı değişkenle aracı değişken (Anne Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarından alınan puanlar ile Anne-Ergen İlişki Niteliği Ölçeği'nin alt boyutlarından alınan puanlar) arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığına bakılmıştır. Üçüncü olarak, aracı değişken ve yordanan değişkenler eş zamanlı olarak regresyon analizine girilmiş, bu değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlı olup olmadığı değerlendirilmiştir. Son olarak, aracı değişken ve yordayıcı değişkenler eş zamanlı olarak regresyon analizine girildiğinde yordayıcı ve yordanan değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlılık düzeyini kaybedip kaybetmediğine ya da anlamlılık düzeyinde azalma olup olmadığına bakılmıştır. Aracı ilişkilerin sınanmasında sıklıkla kullanılan bu dört ölçütün karşılanıp karşılanmadığının belirlenmesi amacıyla yukarıda değinilen sırayla regresyon analizleri yapılmıştır.

Regresyon analizine başlamadan önce, algılanan gelir düzeyi ile algılanan ekonomik güçlük değişkenleri arasında çoklu bağlantı olup olmadığı sınanmıştır* (bkz. Tablo 3.3). Bu sonuçlara göre, anılan değişkenler arasında çoklu bağlantı olmadığı görülmüştür. Dolayısıyla, algılanan gelir düzeyi (Agd) demografik değişkenlerden yaş ve anne eğitim düzeyi ile birlikte regresyon eşitliğine ilk sırada girilmiştir.

Tablo 3.3 Algılanan Gelir Düzeyi ile Algılanan Ekonomik Güçlük Değişkenlerinin Çoklu Bağlantılarının İncelenmesi

	Kızlar			Erkekler		
	Durbin-Watson	VIF	Tolerans	Durbin-Watson	VIF	Tolerans
Benlik Saygısı	1.69	1.14	.88	1.76	1.10	.91
Ydaile	1.76	1.14	.88	1.91	1.10	.91
Ydokul	1.63	1.16	.86	1.83	1.08	.93
Ydarkadaşlar	1.95	1.12	.89	1.88	1.08	.92
Ydbenlik	1.85	1.14	.88	1.96	1.11	.90
Ydçevre	1.84	1.14	.88	1.88	1.10	.91

(*) Algılanan gelir düzeyi ve algılanan ekonomik güçlük değişkenleri arasında çoklu bağlantı sorunu olup olmadığı sınanmıştır. Modelde kızlarda ve erkeklerde benlik saygısı ve yaşam doyumunun her bir alt ölçekleri üzerinde anılan bağımsız değişkenler arasında çoklu bağlantı olup olmadığını belirlemek amacıyla öncelikle otokorelasyon değerine bakılmıştır. Durbin-Watson değerinin 1.5 ile 2.5 arasında olması değişkenler arasında otokorelasyonun olmadığına işaret etmektedir. Ayrıca VIF değerleri (Variance Inflation Factor) 10'dan büyük olduğunda ve Tolerans değerleri (Tolerance Value) .10'dan küçük olduğunda çoklu bağlantı sorunu ortaya çıkmaktadır (Hair, Black, Babin ve Anderson, 2006).

Yapılan araştırmada Algılanan Ekonomik Güçlük Ölçeği'nden alınan toplam puan yordayıcı değişken, Benlik Saygısı Ölçeği'nden alınan toplam puanlar da yordanan değişkenler olarak alınmıştır. Anne Davranış Ölçeği'nin destek, sınırlayıcı kontrol ve demokratik kontrol alt boyutları ile Anne-Ergen İlişki Niteliği Ölçeği'nin açıklama, olumsuz ve olumlu anne-ergen ilişkisi alt boyutlarından alınan puanlar ise ileri sürülen aracı değişkenlerdir. Önerilen model çerçevesinde doğrudan ilişkiler Baron ve Kenny'nin (1986) kriterleri çerçevesinde aşağıda sırasıyla sınanmıştır.

Araştırmanın hipotezlerinden ilki kız ve erkek ergenlerin algıladığı ekonomik güçlüğü benlik saygısını yordayacaktır. Bu amaçla yapılan regresyon analizinde kız ve erkek ergenlerde, (*erkek ergenlere ilişkin değerler tüm tablolarda italik olarak*

verilmiştir) algılanan ekonomik güçlüğü benlik saygısı toplam puanını anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür (bkz. Tablo 3.4).

Tablo 3.4 Algılanan Ekonomik Güçlüğü Benlik Saygısını Yordamaya İlişkin Regresyon Analizi

Analiz Aşaması		R ²	R ² Değişim	B	Standart Hata	Beta	T	F Değişim
1	Anneegt	.04	.04	.14	.10	.07	1.39	6.58***
		.06	.06	.18	.10	.10	1.85	9.17***
	Yaş			-.25	.09	-.13	2.90**	
				.14	.08	.08	1.64	
Agd			.59	.22	.12	2.64**		
			.81	.23	.17	3.49**		
2	Anneegt	.07	.04	.09	.10	.04	.89	19.30***
		.07	.01	.15	.10	.08	1.54	5.95*
	Yaş			-.22	.08	-.12	2.67**	
				.15	.08	.08	1.81	
Agd			.29	.23	.06	1.27		
			.66	.24	.14	2.78**		
Ekongüç			-.25	.06	-.20	4.39***		
			-.14	.06	-.12	2.44*		

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Araştırmanın ikinci hipotezi kız ve erkeklerde Algılanan Ekonomik Güçlüğü Anne Davranış Ölçeği'nin destek, sınırlayıcı kontrol ve demokratik kontrol boyutlarını yordayacağıdır. Bulgulara göre, kızlarda algılanan ekonomik güçlüğü destek, sınırlayıcı kontrol ve demokratik kontrol boyutlarını ayrı ayrı anlamlı düzeyde yordadığı, erkeklerde ise algılanan ekonomik güçlüğü sadece demokratik kontrol boyutunu anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür (bkz. Tablo 3.5).

Tablo 3.5 Algılanan Ekonomik Güçlüğü Anne Davranış Ölçeği'nin Alt Boyutlarını Yordamasına İlişkin Regresyon Analizleri

		Destek								
Analiz Aşaması		R²	R² Değişim	B	Standart Hata	Beta	t	F Değişim		
1	Anneegt	.11	.11	.35	.22	.08	1.60	20.06**		
	Yaş			-1.22	.18	-.30	6.78***			
	Agd			1.39	.47	.13	2.93**			
2	Anneegit	.13	.13	.24	.22	.05	1.13	19.34***		
	Yaş			-1.17	.18	-.29	6.63***			
	Agd			.76	.49	.07	1.56			
	Ekongüç			-.52	.12	-.19	4.40***			
Sınırlayıcı Kontrol										
1	Anneegt	.03	.03	-1.10	.22	-.02	.45	5.06**		
	Yaş			-1.10	.18	-.03	.59			
	Agd			-1.58	.47	-.16	3.36**			
2	Anneegit	.05	.02	-.01	.21	-.02	.04	12.78***		
	Yaş			-.14	.18	-.04	.80			
	Agd			-1.08	.49	-.11	2.22*			
	Ekongüç			.42	.12	.17	3.58***			
Demokratik Kontrol										
1	Anneegt	.11	.11	.04	.20	.01	.18	19.82***		
	Yaş			.28	.22	.06	1.27		11.98***	
	Agd			-1.15	.16	-.31	7.08***			
2	Yaş	.08	.08	-1.02	.19	-.26	5.51***	10.53**		
	Agd			.88	.43	.09	2.06*			
	Anneegit			.13	.12	-.04	.20		-.01	.19
	Yaş			.21	.23	.05	.95		4.32*	
	Agd			-1.13	.16	-.31	7.00			
	Ekongüç			-.99	.19	-.25	5.34***			
	Agd			.46	.44	.05	1.03			
Ekongüç	.88	.53	.08	1.67						
				-.35	.11	-.15	3.25**			
				-.27	.13	-.10	2.08*			

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Araştırmanın üçüncü hipotezi kız ve erkek ergenlerde algılanan ekonomik güçlüğün Anne-Ergen İlişki Niteliği Ölçeği'nin açıklama, olumsuz ve olumlu anne-ergen ilişkisi boyutlarını yordayacağıdır. Bulgulara göre kızlarda algılanan ekonomik güçlüğün açıklama, olumsuz ve olumlu anne-ergen ilişkisi boyutlarını anlamlı düzeyde yordadığı, erkeklerde ise sadece olumsuz ve olumlu anne-ergen ilişkisi boyutlarını anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür (bkz. Tablo 3.6).

Tablo 3.6 Algılanan Ekonomik Güçlüğü Anne-Ergen İlişkisi Alt Boyutlarını Yordamaya İlişkin Regresyon Analizleri

		Açıklama						
Analiz Aşaması		R ²	R ² Değişim	B	Standart Hata	Beta	t	F Değişim
1	Anneegt	.05	.05	.01	.16	.01	.03	9.79**
	Yaş			-.60	.13	-.21	4.65***	
	Agd			.77	.34	.10	2.28*	
2	Anneegit	.07	.02	-.05	.16	-.01	.29	8.12**
	Yaş			-.58	.13	-.20	4.53***	
	Agd			.47	.35	.06	1.34	
	Ekongüç			-.24	.09	-.13	2.85**	
Olumsuz Anne-Ergen İlişkisi								
1	Anneegt	.07	.07	.33	.17	.09	1.94	13.27***
		.01	.01	.10	.18	.03	.56	
	Yaş			.66	.14	.21	4.77***	
	Agd			.05	.15	.02	.30	
2				-1.03	.37	-.13	2.81**	8.81**
				.28	.41	.03	.68	
	Anneegt	.09	.02	.38	.17	.11	2.26*	
		.03	.03	.20	.18	.06	1.10	
	Yaş			.64	.14	.21	4.69***	
				.01	.15	.01	.01	11.87**
	Agd			-.70	.38	-.09	1.83	
				.61	.42	.07	1.45	
	Ekongüç			.27	.09	.13	2.97**	
				.36	.10	.17	3.45**	
Olumlu Anne-Ergen İlişkisi								
1	Anneegt	.08	.08	.09	.17	.03	.54	15.29***
		.11	.11	.08	.15	.03	.52	
	Yaş			-.85	.14	-.27	6.06***	
2				-.93	.13	-.32	7.14***	18.61***
	Agd			.89	.37	.11	2.40*	
				.76	.37	.10	2.07*	
	Anneegt	.11	.03	.01	.17	.01	.08	
		.12	.01	.02	.16	.01	.15	7.26**
	Yaş			-.82	.14	-.26	5.94***	
				-.91	.13	-.32	6.98***	
	Agd			.40	.38	.05	1.05	
				.56	.37	.07	1.53	4.31***
	Ekongüç			-.40	.09	-.19	2.70**	
				-.24	.09	-.12	2.70**	

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Araştırmanın dördüncü hipotezi kızlarda ve erkeklerde Anne Davranış Ölçeği'nin destek, sınırlayıcı kontrol ve demokratik kontrol alt boyutlarının benlik saygısı toplam puanlarını yordayacağıdır. Bulgular, kızlarda destek ve sınırlayıcı kontrol alt boyutlarının, erkeklerde ise sadece sınırlayıcı kontrol alt boyutunun benlik saygısını anlamlı düzeyde yordadığını göstermiştir (bkz. Tablo 3.7).

Tablo 3.7 Anne Davranış Ölçeği'nin Destek, Sınırlayıcı Kontrol ve Demokratik Kontrol Alt Boyutlarının Benlik Saygısını Yordamaya İlişkin Regresyon Analizi

Analiz Aşaması		R ²	R ² Değişim	B	Standart Hata	Beta	T	F Değişim
1	Anneegt	.05	.05	.13	.11	.06	1.20	8.09***
		.06	.06	.29	.11	.09	1.78	8.89***
	Yaş			-.29	.09	-.15	3.27**	
				.13	.09	.08	1.53	
2	Agd			.70	.24	.15	3.00**	
				.83	.25	.17	3.36**	
	Anneegt	.17	.13	.11	.10	.05	1.06	23.65***
		.16	.10	.11	.10	.05	1.07	16.47***
2	Yaş			-.13	.09	-.07	1.44	
				.15	.09	.08	1.69	
	Agd			.38	.22	.08	1.72	
				.65	.24	.13	2.71	
	Destek			.10	.03	.23	3.91***	
				.05	.03	.11	1.75	
2	Sınırkont			-.09	.02	-.17	3.89***	
				-.10	.02	-.26	5.51***	
	Demokont			.04	.03	.08	1.51	
			.05	.03	.10	1.62		

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Araştırmanın beşinci hipotezi kızlarda ve erkeklerde Anne-Ergen İlişki Niteliği Ölçeği'nin açıklama, olumsuz ve olumlu anne-ergen ilişkisi alt boyutlarının benlik saygısı toplam puanlarını yordayacağıdır. Bulgulara göre kızlarda ve erkeklerde Anne-Ergen İlişki Niteliği Ölçeği'nin olumsuz ve olumlu anne-ergen ilişkisi alt boyutlarının benlik saygısını anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür (bkz. Tablo 3.8).

Tablo 3.8 Anne-Ergen İlişki Niteliği Ölçeği'nin Açıklama, Olumsuz ve Olumlu Anne-Ergen İlişkisi Alt Boyutlarının Benlik Saygısını Yordamaya İlişkin Regresyon Analizi

Analiz Aşaması		R ²	R ² Değişim	B	Standart Hata	Beta	t	F Değişim
1	Anneegt	.03	.03	.17	.11	.08	1.59	5.94**
		.05	.04	.15	.10	.08	1.48	7.79***
	Yaş			-.23	.09	-.12	2.68**	
2				.13	.09	.07	1.50	
	Agd			.55	.23	.11	2.41*	
				.80	.24	.17	3.38**	
	Anneegt	.16	.14	.21	.10	.10	2.13*	27.30***
		.15	.14	.15	.10	.07	1.54	16.54***
	Yaş			-.03	.08	-.02	.33	
				.27	.09	.15	3.04**	
Agd			.27	.21	.06	1.25		
			.76	.23	.16	3.32**		
Açıklama			.06	.04	.10	1.71		
			.03	.03	.05	.88		
Olumsuz			-.14	.03	-.24	5.28***		
			-.13	.03	-.24	5.35***		
Olumlu			.10	.04	.16	2.73**		
			.10	.04	.17	2.80**		

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Araştırmanın altıncı hipotezi kızların ve erkeklerin algıladığı ekonomik güçlük puanlarının anne davranışı alt boyutları aracılığıyla benlik saygısını yordayacağıdır (Bkz. Şekil 3.1).

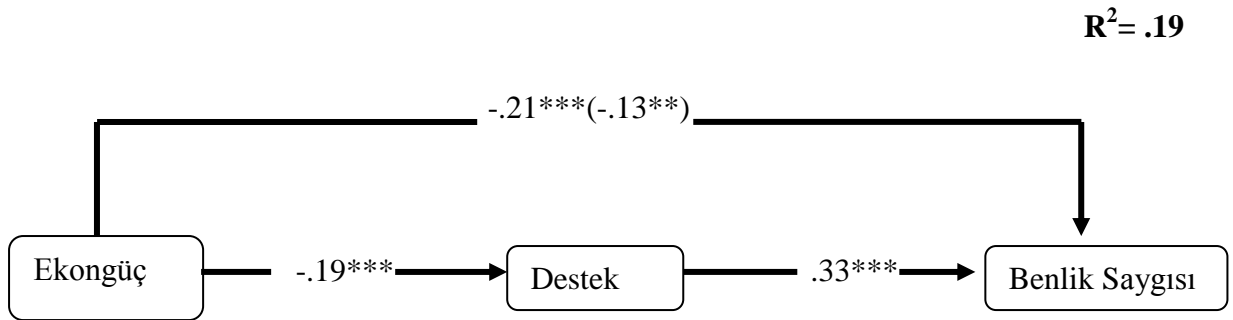
Şekil 3.1 Algılanan Ekonomik Güçlük ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişkiye Anne Davranışı Boyutlarının Aracı Rolü

Bu amaçla kız ve erkeklerde Baron ve Kenny (1986) tarafından öne sürülen ölçütlerin ilk üçünü karşıladığı görülmüş ve aracı rolü sınanmıştır. Birinci aşamadaki yaş, anne eğitimi ve algılanan gelir düzeyinden sonra ikinci aşamada ekonomik güçlük, üçüncü aşamada ise Anne Davranış Ölçeği'nin alt boyutları hiyerarşik regresyon analizine girilmiştir. İkinci aşamada analize girilen algılanan ekonomik güçlük puanının benlik saygısı puanlarındaki varyansa yaptığı katkının anlamlı olduğu görülmüştür, $F_{kız} (7, 470) = 15.36, p < .001$, $F_{erkek} (7, 416) = 11.33, p < .001$. Analiz sonuçları incelendiğinde ikinci aşamada analize girilen Algılanan Ekonomik Güçlük Ölçeği puanının beta değerinin, üçüncü aşamada Anne Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının toplam puanlarının analize dahil edilmesiyle birlikte kızlarda -.21'den -.13'e, erkeklerde -.11'den -.07'ye düştüğü görülmektedir (bkz. Tablo 3.9). Bu sebeple algılanan ekonomik güçlük ile benlik saygısı arasındaki ilişkide anne davranışı alt boyutlarından destek, sınırlayıcı kontrol ve demokratik kontrol değişkenlerinin aracı rolünün olup olmadığı Sobel testi kullanılarak değerlendirilmiştir. Analiz sonucu, kızların algıladıkları ekonomik güçlük ile benlik saygısı arasındaki ilişkide anneden algılanan desteğin ve sınırlayıcı kontrolün kısmi aracı rol oynadığını göstermiştir ($z_{destek} = -4.31, p < .001$; $z_{sınrkontrol} = -3.21, p < .01$). Erkeklerde ise yapılan sobel testi sonucunda anneden algılanan sınırlayıcı kontrolün aracı rolünün anlamlı olmadığı görülmüştür.

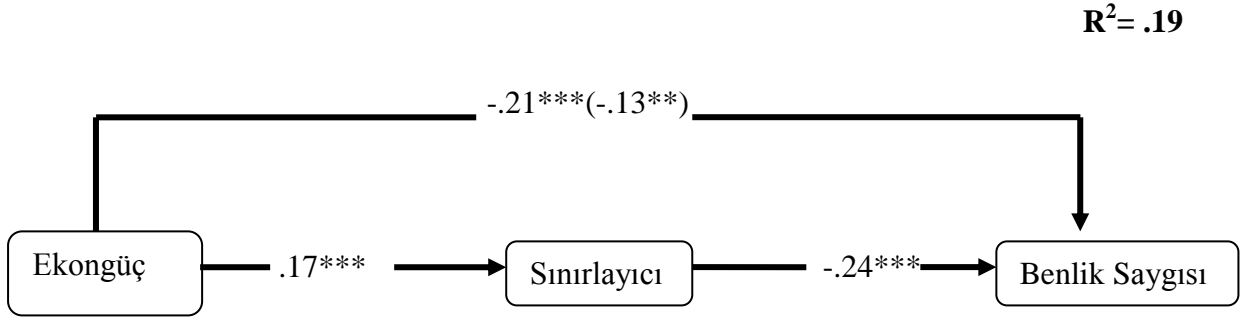
Tablo 3.9 Kız ve Erkeklerde Benlik Saygısının Yordanmasında Anne Davranış Ölçeği'nin Alt Boyutlarının Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Analiz Aşaması		R ²	R ² Değişim	B	Standart Hata	Beta	t	F Değişim
1	Anneegt	.05	.05	.12	.11	.06	1.10	7.98***
	Yaş	.06	.06	.19	.11	.09	1.79	9.00***
	Agd			.14	.09	.08	1.63	
2	Agd			.71	.23	.15	3.02**	
	Anneegt	.09	.04	.88	.26	.17	3.44**	20.19***
	Yaş	.07	.01	.17	.11	.08	1.54	4.79*
	Agd			-.26	.09	-.14	2.91**	
3	Agd			.15	.09	.09	1.75	
	Ekongüç			.41	.24	.09	1.71	
	Anneegt	.19	.10	.76	.26	.15	2.89	19.05***
	Yaş	.16	.09	-.26	.06	-.21	4.94***	14.68***
	Agd			-.13	.06	-.11	2.19*	
	Ekongüç			.07	.10	.03	.68	
	Destek			.10	.10	.05	1.00	
	Sınırkont			.17	.09	.09	1.90	
	Demokont			.23	.23	.05	1.03	
			.63	.25	.12	2.51*		
			-.16	.06	-.13	2.87**		
			-.09	.06	-.07	1.50		
			.10	.03	.22	3.79***		
			.05	.03	.10	1.56		
			-.07	.02	-.15	3.44**		
			-.10	.02	-.24	5.10***		
			.04	.03	.07	1.24		
			.05	.03	.11	1.68		

*p<.05, **p<.01, ***p<.001; Erkek öğrenciler

Şekil 3.2 Kız Ergenlerde Benlik Saygısı Puanlarının Yordanmasında, Anneden Algılanan Desteğin Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası

Şekil 3.3 Kız Ergenlerde Benlik Saygısı Puanlarının Yordanmasında, Anneden Algılanan Sınırlayıcı Kontrolün Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası

Araştırmanın yedinci hipotezi kızların ve erkeklerin algıladığı ekonomik güçlük puanlarının anne-ergen ilişkileri alt boyutları aracılığıyla benlik saygısını yordayacağıdır (Bkz. Şekil 3.4).

Şekil 3.4 Algılanan Ekonomik Güçlük ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişkide Anne-Ergen İlişki Niteliği Boyutlarının Aracı Rolü

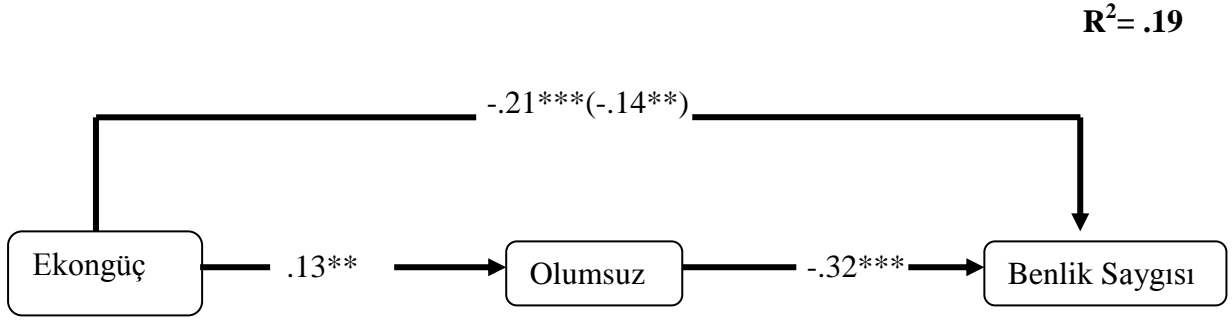
Bu amaçla kız ve erkeklerde Baron ve Kenny (1986) tarafından öne sürülen ölçütlerin ilk üçünü karşıladığı görülmüş ve aracı rolü sınanmıştır. Birinci aşamadaki yaş, anne eğitimi ve algılanan gelir düzeyinden sonra ikinci aşamada ekonomik güçlük, üçüncü aşamada ise Anne-Ergen İlişki Niteliği Ölçeği'nin alt boyutları hiyerarşik regresyon analizine girilmiştir. İkinci aşamada analize girilen algılanan

ekonomik güçlük puanının benlik saygısı puanlarındaki varyansa yaptığı katkının anlamlı olduğu görülmüştür, $F_{kız} (7, 498) = 16.50, p < .001$; $F_{erkek} (7, 432) = 10.48, p < .001$. Analiz sonuçları incelendiğinde ikinci aşamada analize girilen Algılanan Ekonomik Güçlük Ölçeği puanının beta değerinin, üçüncü aşamada Anne Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının toplam puanlarının analize dahil edilmesiyle birlikte kızlarda $-.21$ 'den $-.14$ 'e düştüğü, erkeklerde ise $-.10$ 'dan $-.04$ 'e düştüğü görülmektedir (bkz. Tablo 3.10). Bu sebeple algılanan ekonomik güçlük ile benlik saygısı arasındaki ilişkide Anne-Ergen İlişki Niteliği Ölçeği'nin açıklama, olumsuz ve olumlu anne-ergen ilişkisi değişkenlerinin aracı rolünün olup olmadığı Sobel testi kullanılarak değerlendirilmiştir. Analiz sonucu, kızların algıladıkları ekonomik güçlük ile benlik saygısı arasındaki ilişkide olumsuz ve olumlu anne-ergen ilişkisinin kısmi aracı rol oynadığını göstermiştir ($z_{olumsuz} = -2.93, p < .01$; $z_{olumlu} = -3.92, p < .001$). Erkeklerde ise olumsuz ve olumlu anne-ergen ilişkisinin tam aracı rol oynadığını göstermiştir ($z_{olumsuz} = -2.36, p < .05$; $z_{olumlu} = -2.22, p < .05$).

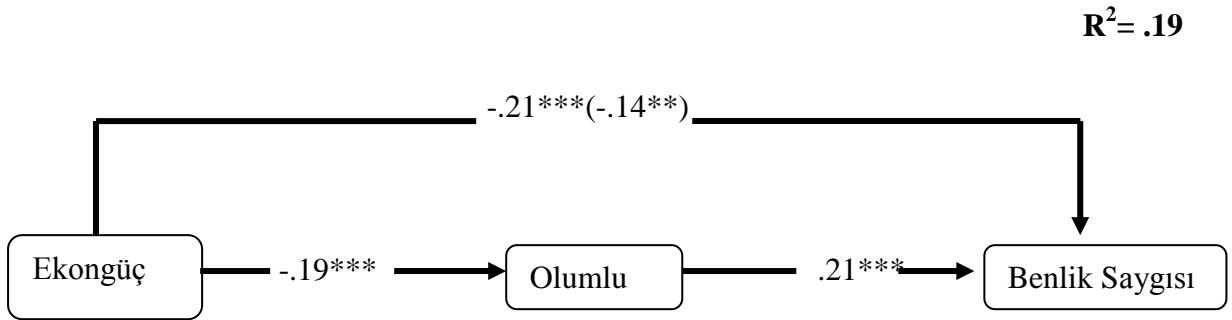
Tablo 3.10 Kız ve Erkeklerde Benlik Saygısının Yordanmasında Anne-Ergen İlişki Niteliği Ölçeği'nin Alt Boyutlarının Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Analiz Aşaması		R ²	R ² Değişim	B	Standart Hata	Beta	t	F Değişim
1	Anneegt	.03	.03	.16	.11	.08	1.51	5.78**
		.05	.05	.14	.10	.07	1.40	7.94***
	Yaş			-.23	.09	-.12	2.64**	
				.14	.09	.08	1.64	
2	Agd			.55	.23	.11	2.42*	
				.86	.25	.17	3.49**	
	Anneegt	.07	.04	.11	.11	.05	1.07	20.88***
		.06	.01	.12	.10	.06	1.12	4.17*
3	Yaş			-.20	.08	-.11	2.41*	
				.15	.09	.09	1.76	
	Agd			.23	.23	.05	1.01	
				.75	.25	.15	2.99**	
	Ekongüç			-.26	.06	-.21	4.57***	
				-.12	.06	-.10	2.04*	
	Anneegt	.19	.12	.17	.10	.08	1.72	23.73***
		.15	.09	.13	.10	.07	1.34	14.20***
3	Yaş			-.02	.08	-.01	.20	
				.27	.09	.15	3.07**	
	Agd			.09	.22	.02	.40	
				.78	.24	.16	3.25**	
	Ekongüç			-.17	.05	-.14	3.15**	
				-.05	.06	-.04	.83	
	Açıklama			.06	.04	.09	1.65	
3				.02	.03	.04	.62	
	Olumsuz			-.14	.03	-.22	5.00***	
				-.13	.03	-.23	5.00***	
3	Olumlu			.09	.03	.15	2.56*	
				.10	.04	.16	2.72**	

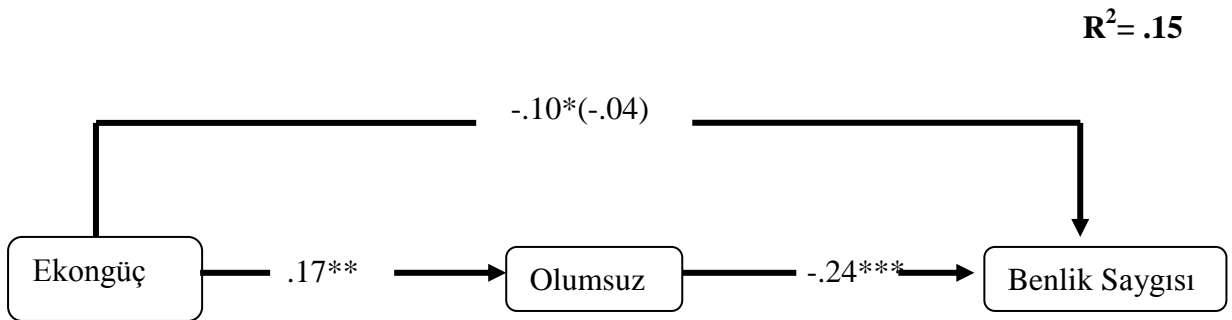
*p<.05, **p<.01, ***p<.001

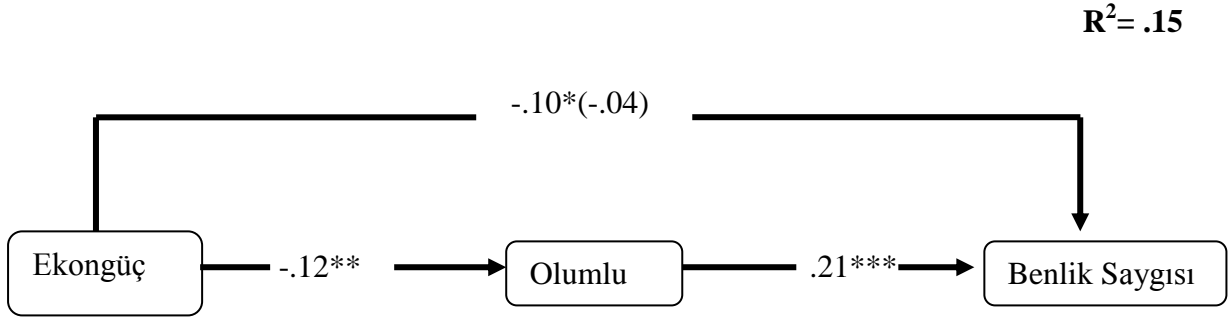
Şekil 3.5 Kız Ergenlerde Benlik Saygısı Puanlarının Yordanmasında, Olumsuz Anne-Ergen İlişkisinin Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası

Şekil 3.6 Kız Ergenlerde Benlik Saygısı Puanlarının Yordanmasında, Olumlu Anne-Ergen İlişkisinin Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası

Şekil 3.7 Erkek Ergenlerde Benlik Saygısı Puanlarının Yordanmasında, Olumsuz Anne-Ergen İlişkisinin Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası

Şekil 3.8 Erkek Ergenlerde Benlik Saygısı Puanlarının Yordanmasında, Olumlu Anne-Ergen İlişisinin Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası

3.4. KIZ VE ERKEK ERGENLERDE ALGILANAN EKONOMİK GÜÇLÜK İLE YAŞAM DOYUMU ARASINDAKİ İLİŞKİDE ANNE DAVRANIŞI VE ANNE-ERGEN İLİŞKİLERİNİN ARACI ROLÜNÜN İNCELENMESİ

Yapılan araştırmada Algılanan Ekonomik Güçlük Ölçeği'nden alınan toplam puan yordayıcı değişken, Yaşam Doyumunu Ölçeği'nin alt boyutları olan aile, okul, arkadaşlar, benlik ve yaşanılan çevre yordanan değişkenler olarak alınmıştır. Anne Davranış Ölçeği'nin destek, sınırlayıcı kontrol ve demokratik kontrol alt boyutları ile Anne-Ergen İlişki Niteliği Ölçeği'nin açıklama, olumsuz ve olumlu anne-ergen ilişkisi alt boyutlarından alınan puanlar ise aracı değişkenlerdir. İleri sürülen model çerçevesinde doğrudan ilişkiler Baron ve Kenny'nin (1986) kriterleri çerçevesinde aşağıda sırasıyla sınanmıştır.

Araştırmanın sekizinci hipotezi kızların ve erkeklerin algıladığı ekonomik güçlüğün Yaşam Doyumu Ölçeği'nin alt boyutlarını yordayacağıdır. Bu amaçla yapılan regresyon analizinde kızlarda algılanan ekonomik güçlüğün aile, okul, arkadaşlar, benlik ve yaşanılan çevre boyutlarını; erkeklerde ise algılanan ekonomik güçlüğün aile, arkadaşlar, benlik ve yaşanılan çevre boyutlarını anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür (bkz. Tablo 3.11).

Tablo 3.11 Algılanan Ekonomik Güçlüğü Yaşam Doyumu Ölçeği'nin Alt Boyutlarını Yordamaya İlişkin Regresyon Analizleri

Aile								
Analiz Aşaması		R²	R² Değişim	B	Standart Hata	Beta	t	F Değişim
1	Anneegt	.09	.09	.03	.14	.01	.20	16.84***
		.03	.03	.11	.17	.03	.66	4.28**
	Yaş			-.61	.12	-.23	5.22***	
2	Agd			-.44	.14	-.16	3.21**	
				1.31	.31	.19	4.23***	
				.55	.38	.07	1.45	
2	Anneegit	.07	.02	-.07	.14	-.02	.50	44.13***
		.06	.03	.03	.17	.01	.18	13.39***
	Yaş			-.58	.11	-.22	5.17***	
2	Agd			-.40	.14	-.14	2.92**	
				.70	.31	.10	2.24*	
	Ekongüç			.20	.38	.03	.53	
				-.50	.08	-.29	6.64***	
				-.36	.10	-.18	3.66***	
Okul								
1	Anneegt	.21	.21	-.55	.19	-.13	2.81**	41.93***
				-1.54	.16	-.40	9.47***	
	Yaş			-.46	.42	.05	1.08	
2	Agd			-.61	.19	-.14	3.16**	7.40**
	Anneegt	.22	.01	-1.51	.16	-.40	9.39***	
				.08	.44	.01	.18	
				-.29	.11	-.12	2.72**	
				-.29	.11	-.12	2.72**	
Arkadaşlar								
1	Anneegt	.02	.02	.13	.17	.04	.76	3.35*
		.01	.01	.16	.19	.04	.81	.64
	Yaş			.04	.14	.01	.28	
2	Agd			-.01	.16	-.01	.08	
				.94	.36	.13	2.59*	
				.35	.45	.04	.79	
2	Anneegt	.09	.07	.02	.16	.01	.15	35.51***
		.03	.03	.07	.19	.02	.38	12.41***
	Yaş			.07	.13	.02	.51	
2	Agd			.04	.16	.01	6.98***	
				.32	.37	.04	.23	
	Ekongüç			-.01	.45	-.01	.03	
				-.52	.88	-.28	5.96***	
				-.40	.11	-.17	3.52***	

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

		Benlik						
Analiz Aşaması		R ²	R ² Değişim	B	Standart Hata	Beta	t	F Değişim
1	Anneegt	.11	.11	.12	.13	.04	.90	20.11***
		.03	.03	-.10	.16	-.03	.64	4.16**
	Yaş			-.66	.11	-.28	6.26***	
2	Agd			-.08	.14	-.03	.62	
				1.08	.28	.18	3.94***	
				1.23	.36	.17	3.44	
2	Anneegt	.13	.02	.07	.13	.03	.54	12.74***
		.05	.02	-.17	.16	-.05	1.02	9.13**
	Yaş			-.64	.10	-.27	6.20	
				-.05	.13	-.02	.40	
2	Agd			.78	.28	.13	2.73**	
				.94	.37	.13	2.54*	
	Ekongüç			-.25	.07	-.16	3.57***	
				-.28	.09	-.15	3.02**	
		Yaşanılan Çevre						
1	Anneegt	.08	.08	-.12	.18	-.03	.67	14.21***
		.08	.08	-.16	.19	-.04	.83	12.33***
	Yaş			-.88	.15	-.27	5.86***	
2	Agd			-.88	.16	-.27	5.65***	
				.61	.40	.07	1.53	
				.10	.42	.01	.25	
2	Anneegt	.10	.02	-.18	.18	-.05	1.02	13.11***
		.15	.07	-.31	.18	-.08	1.70	35.38***
	Yaş			-.86	.15	-.26	5.82***	
				-.79	.15	-.24	5.28***	
2	Agd			.16	.41	.02	.38	
				-.50	.41	-.06	1.22	
	Ekongüç			-.37	.10	-.17	3.62***	
				-.63	.11	-.28	5.95***	

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Araştırmanın ikinci hipotezi kızlarda ve erkeklerde algılanan ekonomik güçlüğü Anne Davranış Ölçeği'nin destek, sınırlayıcı kontrol ve demokratik kontrol boyutlarını yordayacaktır. Bulgulara göre kızlarda algılanan ekonomik güçlüğü destek, sınırlayıcı kontrol ve demokratik kontrol boyutlarını anlamlı düzeyde yordadığı, erkeklerde ise algılanan ekonomik güçlüğü sadece demokratik kontrol boyutlarını anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür (bkz. Tablo 3.12).

Tablo 3.12 Algılanan Ekonomik Güçlüğü Anne Davranış Ölçeği'nin Alt Boyutlarını Yordamasına İlişkin Regresyon Analizleri

		Destek							
Analiz Aşaması		R²	R² Değişim	B	Standart Hata	Beta	t	F Değişim	
1	Anneegt	.11	.11	.35	.22	.08	1.60	20.06**	
	Yaş			-1.22	.18	-.30	6.78***		
	Agd			1.39	.47	.13	2.93**		
2	Anneegit	.13	.13	.24	.22	.05	1.13	19.34***	
	Yaş			-1.17	.18	-.29	6.63***		
	Agd			.76	.49	.07	1.56		
	Ekongüç			-.52	.12	-.19	4.40***		
		Sınırlayıcı Kontrol							
1	Anneegt	.03	.03	-.10	.22	-.02	.45	5.06**	
	Yaş			-.10	.18	-.03	.59		
	Agd			-1.58	.47	-.16	3.36**		
2	Anneegit	.05	.02	-.01	.21	-.02	.04	12.78***	
	Yaş			-.14	.18	-.04	.80		
	Agd			-1.08	.49	-.11	2.22*		
	Ekongüç			.42	.12	.17	3.58***		
		Demokratik Kontrol							
1	Anneegt	.11	.11	.04	.20	.01	.18	19.82***	
		.08	.08	.28	.22	.06	1.27		11.98***
	Yaş			-1.15	.16	-.31	7.08***		
	Agd			-1.02	.19	-.26	5.51***		
2	Anneegit	.13	.12	-.04	.20	-.01	.19	10.53**	
		.08	.01	.21	.23	.05	.95		4.32*
	Yaş			-1.13	.16	-.31	7.00		
	Agd			-.99	.19	-.25	5.34***		
	Ekongüç			.46	.44	.05	1.03		
			.88	.53	.08	1.67			
				-.35	.11	-.15	3.25**		
				-.27	.13	-.10	2.08*		

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Araştırmanın üçüncü hipotezi kızlarda ve erkeklerde algılanan ekonomik güçlüğün Anne-Ergen İlişki Niteliği Ölçeği'nin açıklama, olumsuz ve olumlu anne-ergen ilişkisi boyutlarını yordayacağıdır. Bulgulara göre, kızlarda algılanan ekonomik güçlüğün açıklama, olumsuz ve olumlu anne-ergen ilişkisi boyutlarını anlamlı düzeyde yordadığı, erkeklerde ise olumsuz ve olumlu anne-ergen ilişkisi boyutlarını anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür (bkz. Tablo 3.13).

Tablo 3.13 Algılanan Ekonomik Güçlüğü Anne-Ergen İlişkisi Alt Boyutlarını Yordamaya İlişkin Regresyon Analizleri

		Açıklama							
Analiz Aşaması		R ²	R ² Değişim	B	Standart Hata	Beta	t	F Değişim	
1	Anneegt	.05	.05	.01	.16	.01	.03	9.79**	
	Yaş			-.60	.13	-.21	4.65***		
	Agd			.77	.34	.10	2.28*		
2	Anneegit	.07	.02	-.05	.16	-.01	.29	8.12**	
	Yaş			-.58	.13	-.20	4.53***		
	Agd			.47	.35	.06	1.34		
	Ekongüç			-.24	.09	-.13	2.85**		
Olumsuz Anne-Ergen İlişkisi									
1	Anneegt	.07	.07	.33	.17	.09	1.94	13.27***	
		.01	.01	.10	.18	.03	.56		.46
	Yaş			.66	.14	.21	4.77***		
	Agd			.05	.15	.02	.30		
	Agd			-1.03	.37	-.13	2.81**		
2	Anneegt	.09	.02	.28	.41	.03	.68	8.81**	
		.03	.03	.38	.17	.11	2.26*		8.81**
	Yaş			.20	.18	.06	1.10		11.87**
				.64	.14	.21	4.69***		
	Agd			.01	.15	.01	.01		
	Agd			-.70	.38	-.09	1.83		
	Ekongüç			.61	.42	.07	1.45		
				.27	.09	.13	2.97**		
				.36	.10	.17	3.45**		
Olumlu Anne-Ergen İlişkisi									
1	Anneegt	.08	.08	.09	.17	.03	.54	15.29***	
		.11	.11	.08	.15	.03	.52		18.63***
	Yaş			-.85	.14	-.27	6.06***		
	Agd			-.93	.13	-.32	7.14***		
	Agd			.89	.37	.11	2.40*		
				.76	.37	.10	2.07*		
2	Anneegt	.11	.03	.01	.17	.01	.08	18.61***	
		.12	.01	.02	.16	.01	.15		7.26**
	Yaş			-.82	.14	-.26	5.94***		
				-.91	.13	-.32	6.98***		
	Agd			.40	.38	.05	1.05		
	Ekongüç			.56	.37	.07	1.53		
				-.40	.09	-.19	4.31***		
				-.24	.09	-.12	2.70**		

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Araştırmanın dokuzuncu hipotezi kızlarda ve erkeklerde Anne Davranış Ölçeği'nin destek, sınırlayıcı kontrol ve demokratik kontrol alt boyutlarının Yaşam Doyumu Ölçeği'nin alt boyutlarını yordayacağıdır. Bulgulara göre kızlarda Anne Davranış Ölçeği'nin destek ve sınırlayıcı kontrol alt boyutlarının aile boyutunu; desteğin okul boyutunu; destek, sınırlayıcı ve demokratik kontrolün arkadaşlar boyutunu; desteğin benlik boyutunu; son olarak da sınırlayıcı kontrolün yaşanılan çevre boyutunu anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür. Erkeklerde ise destek, sınırlayıcı kontrol ve demokratik kontrolün aile, arkadaşlar, benlik ve yaşanılan çevre boyutlarını ve sadece destek boyutunun da okul boyutunu anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür (bkz. Tablo 3.14).

Tablo 3.14 Anne Davranış Ölçeği'nin Destek, Sınırlayıcı Kontrol ve Demokratik Kontrol Alt Boyutlarının Yaşam Doyumu Alt Boyutlarını Yordamaya İlişkin Regresyon Analizleri

Aile								
Analiz Aşaması		R ²	R ² Değişim	B	Standart Hata	Beta	t	F Değişim
1	Anneegt	.09	.09	.04	.15	.01	.27	15.53***
		.03	.03	.13	.19	.04	.70	3.41*
	Yaş			-.64	.12	-.24	5.22***	
2				-.38	.15	-.13	2.55*	
	Agd			1.22	.32	.18	3.78***	
				.75	.42	.09	1.77	
	Anneegt	.40	.31	-.01	.12	-.01	.10	77.44***
		.31	.29	-.04	.16	-.01	.25	55.27***
	Yaş			-.22	.11	-.08	2.04*	
				-.10	.13	-.03	.71	
Agd			.56	.27	.08	2.08*		
2				.10	.36	.01	.28	
	Destek			.32	.03	.49	9.79***	
				.23	.05	.30	5.18***	
	Sınırkont			.10	.03	-.14	3.75***	
				-.16	.03	-.25	5.74***	
	Demokont			.04	.03	.06	1.19	
			.17	.04	.23	3.87***		
Okul								
1	Anneegt	.20	.20	-.52	.21	-.12	2.55*	36.97***
		.15	.15	-.29	.24	-.06	1.24	23.21***
	Yaş			-1.53	.17	-.40	8.96***	
2				-1.46	.19	-.36	7.59***	
	Agd			.40	.45	.04	.89***	
				.08	.56	.01	.13	
	Anneegt	.27	.07	-.60	.20	-.14	3.03**	13.72***
		.23	.08	-.40	.23	-.09	1.76	13.59***
	Yaş			-1.17	.18	-.31	6.70***	
				-1.17	.19	-.29	6.03***	
Agd			.02	.44	.01	.06		
2				-.31	.54	-.03	.58	
	Destek			.22	.05	.24	4.29***	
				.23	.07	.22	3.50**	
	Sınırkont			.02	.05	.02	.46	
				-.03	.04	-.03	.63	
	Demokont			.06	.06	.06	1.15	
			.10	.06	.10	1.54		

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Arkadaşlar								
Analiz Aşaması		R ²	R ² Değişim	B	Standart Hata	Beta	t	F Değişim
1	Anneegt	.02	.02	.16	.17	.05	.92	2.99*
		.01	.01	.17	.21	.05	.83	.49
	Yaş			-.06	.14	-.02	.44	
2				.01	.17	.01	.03	
	Agd			.87	.37	.12	2.33*	
				.24	.48	.03	.49	
	Anneegt	.13	.11	.12	.16	.04	.71	18.08***
		.21	.20	-.02	.19	-.01	.07	33.89***
	Yaş			.21	.14	.07	1.44	
				.18	.16	.06	1.14	
	Agd			.49	.36	.07	1.37	
				-.32	.44	-.04	.74	
	Destek			.12	.04	.17	2.82**	
			.12	.05	.13	2.12*		
Sınırkont			-.11	.04	-.15	3.20**		
			-.21	.03	-.28	6.10***		
Demokont			.10	.05	.13	2.28*		
			.22	.05	.26	4.21***		
Benlik								
1	Anneegt	.12	.12	.13	.13	.05	.97	21.62***
		.03	.03	-.13	.17	-.04	.73	4.66**
	Yaş			-.73	.11	-.31	6.81***	
2				-.05	.14	-.02	.36	
	Agd			1.00	.28	.17	3.58***	
				1.46	.40	.19	3.67***	
	Anneegt	.24	.12	.08	.12	.03	.67	24.37***
		.16	.12	-.20	.16	-.06	1.25	19.86***
	Yaş			-.44	.11	-.19	4.14***	
				.15	.14	-.05	1.08	
	Agd			.62	.26	.10	2.33*	
				1.05	.38	-.14	2.80**	
	Destek			.15	.03	.27	4.69***	
			.12	.05	.17	2.60*		
Sınırkont			-.05	.03	-.08	1.85		
			-.08	.03	-.13	2.74**		
Demokont			.07	.03	.11	1.93		
			.15	.05	.21	3.32**		

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Yaşanılan Çevre								
Analiz Aşamaları		R ²	R ² Değişim	B	Standart Hata	Beta	t	F Değişim
1	Anneegt	.07	.07	-.21	.19	-.06	1.09	12.07***
	Yaş	.07	.07	-.15	.20	-.04	.76	10.64***
	Agd			-.80	.16	-.24	5.12***	
2				-.83	.16	-.26	5.19***	
				.73	.41	.09	1.79	
				.08	.44	.01	.17	
	Anneegt	.14	.07	-.23	.18	-.06	1.25	12.22***
		.16	.09	-.28	.19	-.07	1.46	14.23***
	Yaş			-.70	.16	-.21	4.36***	
				-.71	.16	-.22	4.40***	
	Agd			.33	.40	.04	.83	
				-.27	.43	-.03	.63	
Destek			.08	.05	.10	1.69		
			.11	.05	.13	2.04*		
Sınırkont			-.19	.04	-.22	4.71***		
			-.13	.04	-.18	3.72***		
Demokont			.02	.05	.02	.35		
			.12	.05	.15	2.33*		

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Araştırmanın onuncu hipotezi kızlarda ve erkeklerde Anne-Ergen İlişki Niteliği Ölçeği'nin açıklama, olumsuz ve olumlu anne-ergen ilişkisi alt boyutlarının Yaşam Doyumu Ölçeği'nin alt boyutlarını yordayacağıdır. Bulgulara göre kızlarda Anne-Ergen İlişki Ölçeği'nin açıklama, olumsuz ve olumlu anne-ergen ilişkisi alt boyutlarının Yaşam Doyumu Ölçeği'nin okul boyutunu; olumsuz ve olumlu anne-ergen ilişkisi alt boyutlarının aile ve arkadaşlar boyutlarını; olumlu anne-ergen ilişkisinin benlik boyutunu; olumsuz anne-ergen ilişkisinin yaşanılan çevre boyutunu anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür. Erkeklerde ise olumsuz ve olumlu anne-ergen ilişkisi boyutlarının aile, arkadaşlar ve yaşanılan çevre boyutlarını; açıklama ve olumsuz anne-ergen ilişkisinin okul boyutunu; olumlu anne-ergen ilişkisinin ise benlik boyutunu anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür (bkz. Tablo 3.15).

Tablo 3.15 Anne-Ergen İlişki Niteliği Ölçeği'nin Açıklama, Olumsuz ve Olumlu Anne-Ergen İlişkisi Alt Boyutlarının Yaşam Doyumu Alt Boyutlarını Yordamaya İlişkin Regresyon Analizleri

Aile								
Analiz Aşaması		R ²	R ² Değişim	B	Standart Hata	Beta	t	F Değişim
1	Anneegt	.09	.09	.10	.14	.03	.71	16.00***
		.05	.05	.22	.17	.07	1.32	7.84***
	Yaş			-.59	.12	-.23	5.06**	
2				-.60	.14	-.21	4.34***	
	Agd			1.28	.31	.19	4.12***	
				.77	.39	.10	2.00*	
	Anneegt	.37	.28	.15	.12	.05	1.26	73.54***
		.36	.31	.20	.14	.06	1.44	65.79***
	Yaş			-.16	.10	-.06	1.54	
	Agd			-.15	.12	-.05	1.19	
Okul				.74	.26	.11	2.83**	
				.63	.32	.08	1.95	
	Açıklama			.05	.05	.09	1.03	
				.08	.05	.05	1.63	
	Olumsuz			-.17	.03	-.36	4.89***	
				-.32	.04	-.24	9.11***	
	Olumlu			.35	.04	.43	8.19***	
1				.36	.05	.37	6.98***	
	Anneegt	.21	.21	-.55	.20	-.13	2.78**	41.41***
		.16	.16	-.20	.23	-.04	.88	25.54***
2	Yaş			-1.54	.16	-.41	9.45***	
				-1.57	.19	-.38	8.20***	
	Agd			.42	.43	.04	.98	
				.07	.54	.01	.12	
	Anneegt	.30	.09	-.54	.19	-.13	2.90**	20.16***
		.27	.11	-.26	.21	-.06	1.20	21.14***
	Yaş			-1.19	.16	-.31	7.40***	
Okul				-1.11	.19	-.27	5.76***	
	Agd			-.08	.41	-.01	.20	
				-.11	.50	-.01	3.19**	
	Açıklama			.21	.07	.16	2.98**	
				.22	.07	.18	3.19**	
	Olumsuz			-.18	.05	-.14	3.31**	
				-.20	.05	-.15	3.59***	
Olumlu			.13	.07	.11	1.95		
			.25	.08	.17	3.14**		

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

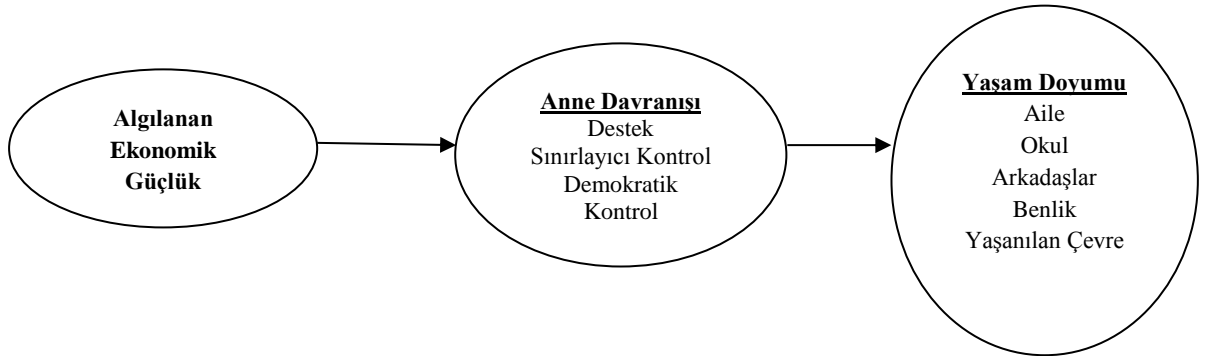
Arkadaşlar								
Analiz Aşaması		R ²	R ² Değişim	B	Standart Hata	Beta	t	F Değişim
1	Anneegt	.02	.02	.11	.17	.03	.66	3.28**
		.01	.01	.16	.19	.04	.82	
	Yaş			.04	.14	.01	.28	
2	Agd			-.09	.16	-.03	.53	
				.94	.37	.13	2.59*	
				.49	.46	.06	1.07	
	Anneegt	.11	.09	.14	.16	.04	.88	16.51***
		.16	.15	.17	.18	.05	.94	25.08***
	Yaş			.31	.14	.11	2.28*	
				.21	.16	.06	1.27	
Agd			.61	.35	.08	1.73		
			.53	.42	.06	1.24		
Açıklama			.11	.06	.11	1.78		
			.05	.06	.06	.91		
Olumsuz			-.15	.05	-.16	3.33**		
			.35	.05	-.33	7.38***		
Olumlu			.13	.06	.15	2.34*		
			.19	.07	.17	2.76**		
Benlik								
1	Anneegt	.11	.11	.14	.13	.05	1.10	19.87***
		.03	.02	-.09	.16	-.04	.57	4.10**
	Yaş			-.66	.10	-.29	6.38***	
2				-.14	.14	-.05	.98	
	Agd			1.01	.27	.17	3.68***	
				1.26	.38	.17	3.36**	
	Anneegt	.18	.07	.14	.12	.05	1.12	13.60***
		.12	.09	-.09	.16	-.03	.55	14.47***
	Yaş			-.46	.11	-.20	4.39***	
				.04	.14	.01	.26	
Agd			.77	.27	.13	2.88**		
			1.27	.36	.17	3.53***		
Açıklama			.06	.05	.07	1.18		
			.03	.05	.04	.66		
Olumsuz			-.04	.03	-.06	1.26		
			-.23	.04	-.26	5.67		
Olumlu			.15	.04	.20	3.33**		
			.12	.06	.12	1.99*		

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Yaşanılan Çevre								
Analiz Aşaması		R ²	R ² Değişim	B	Standart Hata	Beta	t	F Değişim
1	Anneegt	.08	.08	-.07	.19	-.02	.36	13.28***
	Yaş	.08	.08	-.12	.19	-.03	.63	12.16***
	Agd			-.87	.15	-.26	5.78***	
2				-.90	.16	-.27	5.64***	
	Agd			.55	.40	.06	1.37	
				.10	.43	.01	.24	
	Anneegt	.15	.08	.02	.18	.01	.13	14.85***
		.17	.10	-.13	.18	-.04	.73	16.24***
	Yaş			-.64	.15	-.19	4.21***	
				-.63	.16	-.19	3.86	
	Agd			.22	.39	.03	.56	
			-.01	.41	-.01	.01		
	Açıklama			-.05	.07	-.04	.67	
				-.01	.06	-.01	.17	
	Olumsuz			-.28	.05	-.25	5.51***	
				-.20	.05	-.20	4.44***	
	Olumlu			.12	.06	.11	1.84	
				.28	.07	.25	4.19***	

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Araştırmanın onbirinci hipotezi kızların ve erkeklerin algıladığı ekonomik güçlük puanlarının Anne Davranış Ölçeği'nin alt boyutları aracılığıyla Yaşam Doymu Ölçeği'nin alt boyutlarını yordayacağıdır (Bkz. Şekil 3.9).

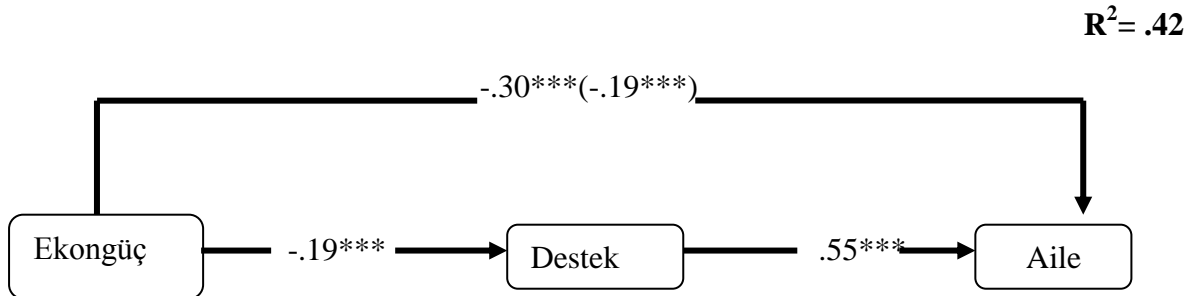
Şekil 3.9 Algılanan Ekonomik Güçlük ile Yaşam Doymu Boyutunda Ele Alınan Değişkenler Arasındaki İlişkide Anne Davranışı Boyutlarının Aracı Rolü

Bu amaçla kızlarda ve erkeklerde, Baron ve Kenny (1986) tarafından öne sürülen ölçütlerin ilk üçünü karşıladığı görülmüş ve aracı rolü sınanmıştır. Birinci aşamadaki yaş, anne eğitimi ve algılanan gelir düzeyinden sonra ikinci aşamada ekonomik güçlük, üçüncü aşamada ise Anne Davranış Ölçeği'nin alt boyutları hiyerarşik regresyon analizine girilmiştir. İkinci aşamada analize girilen algılanan ekonomik güçlük puanının Yaşam Doyumu Ölçeği'nin aile alt boyutu puanındaki varyansa yaptığı katkının anlamlı olduğu görülmüştür, $F_{kız} (7, 460) = 46.03, p < .001$, $F_{erkek} (7, 394) = 25.83, p < .001$. Analiz sonuçları incelendiğinde ikinci aşamada analize girilen Algılanan Ekonomik Güçlük Ölçeği puanının beta değerinin, üçüncü aşamada Anne Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının toplam puanlarının analize dahil edilmesiyle birlikte kızlarda $-.30$ 'dan $-.19$ 'a, erkeklerde ise $-.19$ 'dan $-.13$ 'e düştüğü görülmektedir (bkz. Tablo 3.16). Bu sebeple algılanan ekonomik güçlük ile Yaşam Doyumu Ölçeği'nin aile alt boyutu arasındaki ilişkide anne davranışı alt boyutlarından destek, sınırlayıcı kontrol ve demokratik kontrol değişkenlerinin aracı rolünün olup olmadığı sobel testi kullanılarak değerlendirilmiştir. Analiz sonucu, kızların algıladıkları ekonomik güçlük ile aile alt boyutu arasındaki ilişkide anneden algılanan desteğin ve sınırlayıcı kontrolün kısmi aracı rol oynadığını göstermiştir ($z_{destek} = -4.77, p < .001$; $z_{sınrkontrol} = -3.34, p < .001$). Erkeklerde ise algıladıkları ekonomik güçlük ile aile alt boyutu arasındaki ilişkide anneden algılanan destek ve demokratik kontrolün kısmi aracı rol oynadığını göstermiştir ($z_{destek} = -2.25, p < .05$; $z_{demokratikkontrol} = -2.85, p < .01$).

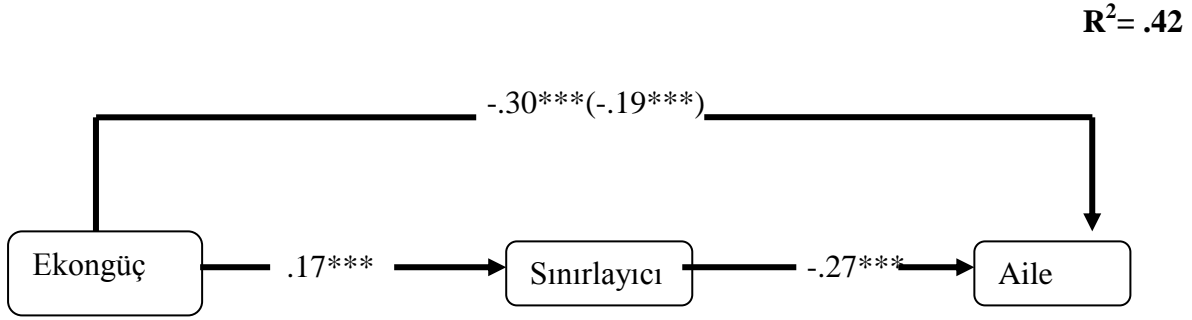
Tablo 3.16 Aile Boyutunun Yordanmasında Destek, Sınırlayıcı Kontrol ve Demokratik Kontrol Boyutlarının Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Analiz Aşaması		R ²	R ² Değişim	B	Standart Hata	Beta	t	F Değişim
1	Anneegt	.09	.09	.01	.15	.01	.05	15.52***
		.03	.03	.08	.19	.02	.41	3.39*
	Yaş			-.64	.12	-.25	5.27***	
				.39	.15	-.13	2.54*	
2	Agd			1.19	.32	.18	3.72***	
				.77	.42	.10	1.83	
	Anneegt	.17	.08	-.09	.14	-.03	.62	43.33***
		.06	.03	.02	.18	.01	.11	13.44***
3	Yaş			-.60	.12	-.23	5.10***	
				-.35	.15	-.12	2.38*	
	Agd			.60	.32	.09	1.87	
				.40	.43	.05	.94	
	Ekongüç			-.51	.08	-.30	6.58***	
				-.39	.11	-.19	3.67***	
	Anneegt	.42	.24	-.09	.12	-.03	.76	63.16***
		.32	.26	-.09	.16	-.03	.58	49.32***
	Yaş			-.22	.11	-.09	2.14*	
				-.06	.16	-.02	.49	
Agd			.24	.27	.04	.89		
			-.06	.13	-.01	.16		
Ekongüç			-.32	.07	-.19	4.78***		
			-.26	.09	-.13	2.90**		
Destek			.30	.03	.46	9.26***		
			.22	.05	.30	4.95***		
Sınırkont			-.09	.03	-.13	3.30**		
			-.13	.03	-.20	4.63***		
Demokont			.03	.03	.04	.81		
			.17	.04	.23	3.86***		

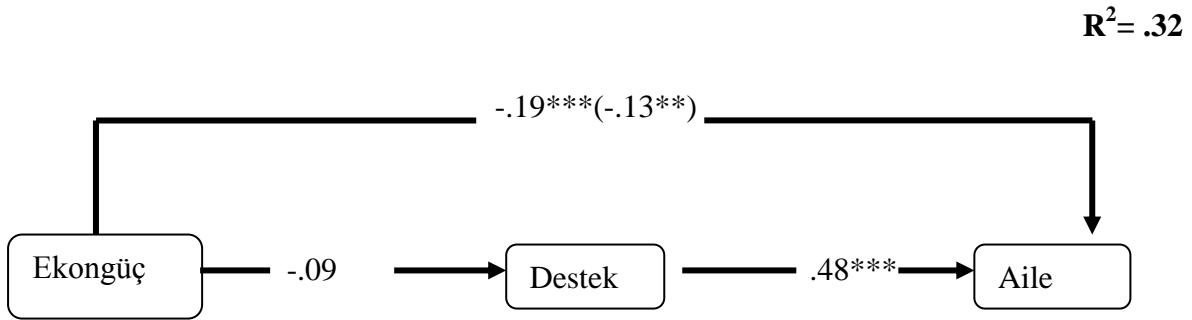
*p<.05, **p<.01, ***p<.001

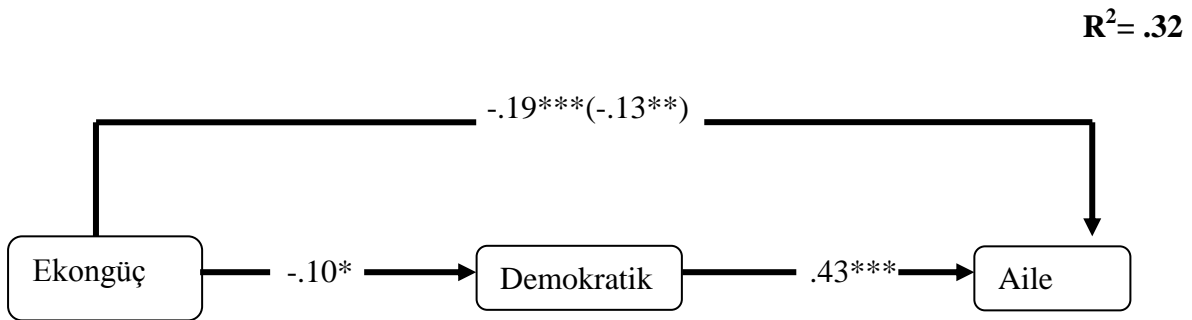
Şekil 3.10 Kız Ergenlerde Aile Puanlarının Yordanmasında, Anneden Algılanan Desteğin Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası

Şekil 3.11 Kız Ergenlerde Aile Puanlarının Yordanmasında, Anneden Algılanan Sınırlayıcı Kontrolün Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası

Şekil 3.12 Erkek Ergenlerde Aile Puanlarının Yordanmasında, Anneden Algılanan Desteğin Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası

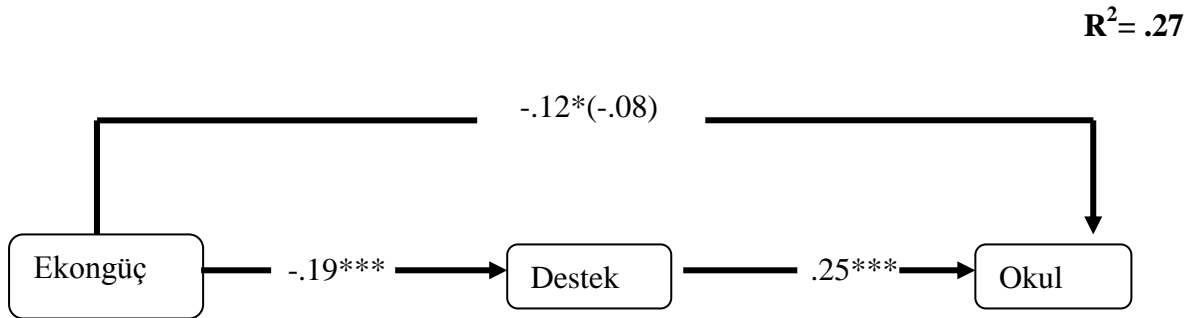
Şekil 3.13 Erkek Ergenlerde Aile Puanlarının Yordanmasında, Anneden Algılanan Demokratik Kontrolün Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası

İkinci aşamada kız ergenlerde analize girilen algılanan ekonomik güçlük puanının Yaşam Doyumu Ölçeği'nin okul alt boyutu toplam puanındaki varyansa yaptığı katkının anlamlı olduğu görülmüştür $F_{kız} (7, 443) = 23.02, p < .001$. Erkeklerde ise algılanan ekonomik güçlüğü okul alt boyutu toplam puanındaki varyansa yaptığı katkının anlamlı olmadığı görülmüştür. Analiz sonuçları incelendiğinde ikinci aşamada girilen Algılanan Ekonomik Güçlük Ölçeği puanının beta değerinin üçüncü aşamada Anne Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının toplam puanlarının analize dahil edilmesiyle birlikte kızlarda $-.12$ 'den $-.08$ 'ye düştüğü görülmektedir (bkz. Tablo 3.17). Bu sebeple algılanan ekonomik güçlük ile okul boyutu arasındaki ilişkide anne davranışı alt boyutlarından destek değişkenlerinin aracı rolünün olup olmadığı sobel testi kullanılarak değerlendirilmiştir. Analiz sonucu, kızların algıladıkları ekonomik güçlük ile okul alt boyutu arasındaki ilişkide anneden algılanan desteğin tam aracı rol oynadığını göstermiştir ($z_{destek} = -4.06, p < .001$).

Tablo 3.17 Okul Boyutunun Yordanmasında Destek, Sınırlayıcı Kontrol ve Demokratik Kontrol Boyutlarının Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Analiz Aşaması		R ²	R ² Değişim	B	Standart Hata	Beta	t	F Değişim
1	Anneegt	.20	.20	-.53	.21	-.12	2.57*	36.28***
	Yaş			-1.53	.17	-.40	8.88***	
	Agd			.40	.45	.04	.90	
2	Anneegt	.21	.01	-.60	.21	-.14	2.91**	6.73**
	Yaş			-1.50	.17	-.39	8.75***	
	Agd			.05	.47	.01	.11	
	Ekongüç			-.30	.12	-.12	2.59*	
3	Anneegt	.27	.06	-.64	.20	.15	3.21**	11.83***
	Yaş			-1.17	.18	-.30	6.64***	
	Agd			-.16	.45	-.02	.36	
	Ekongüç			-.19	.11	-.08	1.67	
	Destek			.22	.05	.23	4.10***	
	Sınırkont			.03	.05	.03	.65	
	Demokont			.06	.06	.06	1.07	

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

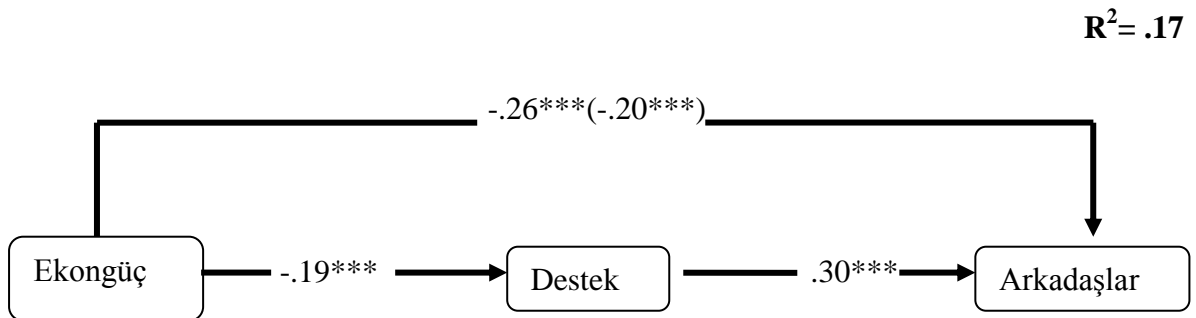
Şekil 3.14 Kız Ergenlerde Okul Puanlarının Yordanmasında, Anneden Algılanan Desteğin Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası

İkinci aşamada analize girilen algılanan Algılanan Ekonomik Güçlük puanının Yaşam Doyumu Ölçeği'nin arkadaşlar alt boyutu toplam puanındaki varyansa yaptığı katkının anlamlı olduğu görülmüştür $F_{kız}(7, 447) = 12.52, p<.001$, $F_{erkek}(7, 401) = 6.35, p<.001$. Analiz sonuçları incelendiğinde ikinci aşamada girilen Algılanan Ekonomik Güçlük Ölçeği puanının beta değerinin üçüncü aşamada Anne Davranışı Ölçeği'nin alt boyutlarının toplam puanlarının analize dahil edilmesiyle birlikte kızlarda $-.26$ 'dan $-.20$ 'ye, erkeklerde ise $-.21$ 'den $-.16$ 'ya düştüğü görülmektedir (bkz. Tablo 3.18). Bu sebeple algılanan ekonomik güçlük ile arkadaşlar boyutu arasındaki ilişkide anne davranışı alt boyutlarından destek, sınırlayıcı kontrol ve demokratik kontrol değişkenlerinin aracı rolünün olup olmadığı Sobel testi kullanılarak değerlendirilmiştir. Analiz sonucu, kızların algıladıkları ekonomik güçlük ile arkadaşlar alt boyutu arasındaki ilişkide anneden algılanan destek, sınırlayıcı kontrol ve demokratik kontrolün kısmi aracı rol oynadığını göstermiştir ($z_{destek} = -3.50, p<.001$; $z_{sınrkontrol} = -2.93, p<.01$; $z_{demokratikkontrol} = -2.46, p<.05$). Erkeklerde ise algıladıkları ekonomik güçlük ile arkadaşlar alt boyutu arasındaki ilişkide sadece anneden algılanan demokratik kontrolün kısmi aracı rol oynadığı görülmüştür ($z_{demokratikkontrol} = -2.93, p<.01$).

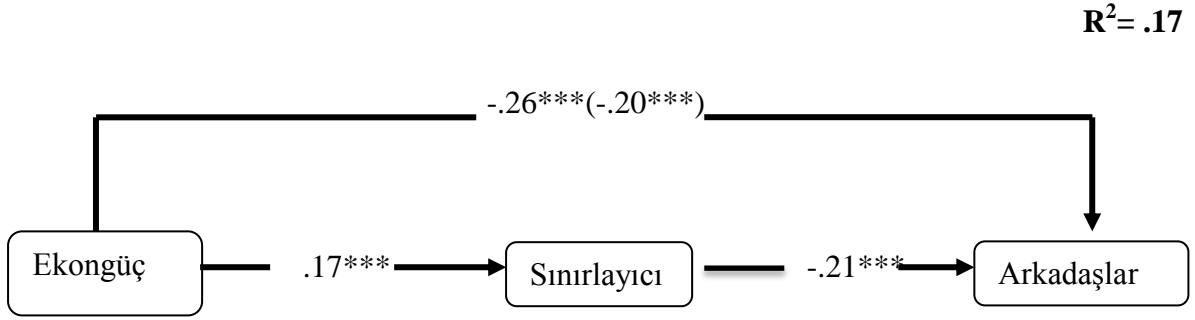
Tablo 3.18 Arkadaşlar Boyutunun Yordanmasında Destek, Sınırlayıcı Kontrol ve Demokratik Kontrol Boyutlarının Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Analiz Aşaması		R ²	R ² Değişim	B	Standart Hata	Beta	t	F Değişim
1	Anneegt	.02	.02	.19	.17	.06	1.08	3.11*
	Yaş	.01	.01	.18	.21	.05	.87	.59
	Agd			-.06	.14	-.02	.41	
2				.02	.17	.01	.09	
	Agd			.86	.38	.12	2.29*	
				.29	.49	.03	.59	
	Anneegt	.08	.06	.09	.17	.03	.52	29.47***
		.05	.04	.10	.21	.03	.50	17.31***
3	Yaş			-.01	.14	-.01	.07	
	Agd			.06	.17	.02	.34	
	Ekongüç			.31	.38	.04	.82	
				-.20	.49	-.02	.41	
				-.50	.09	-.26	5.43***	
				-.50	.12	-.21	4.16***	
	Anneegt	.17	.08	.08	.16	.03	.52	14.84***
		.23	.18	-.06	.19	-.02	.30	30.92***
	Yaş			.24	.14	.08	1.68	
	Agd			.19	.16	.06	1.22	
			.11	.36	.02	.31		
			-.60	.45	-.07	1.34		
Ekongüç			-.38	.09	-.20	4.21***		
			-.37	.11	-.16	3.42**		
Destek			.11	.04	.15	2.50*		
			.10	.05	.11	1.76		
Sınırkont			-.10	.04	-.13	2.71**		
			-.21	.04	-.28	5.98***		
Demokont			.11	.05	.14	2.41*		
			.22	.05	.26	4.12***		

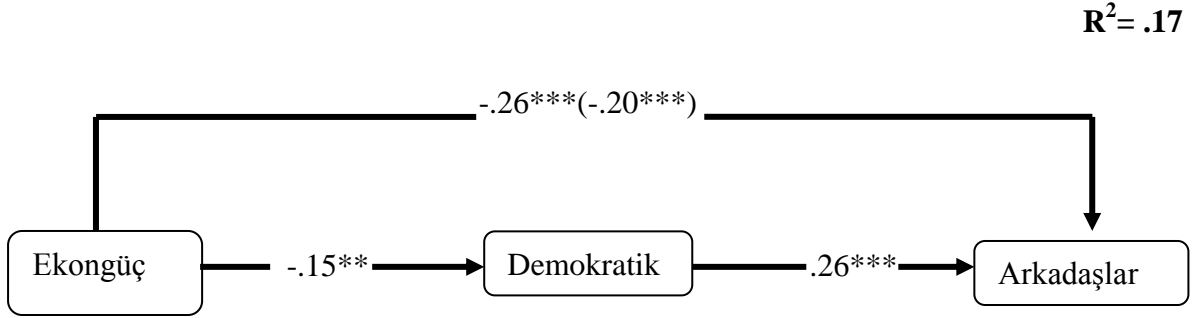
*p<.05, **p<.01, ***p<.001

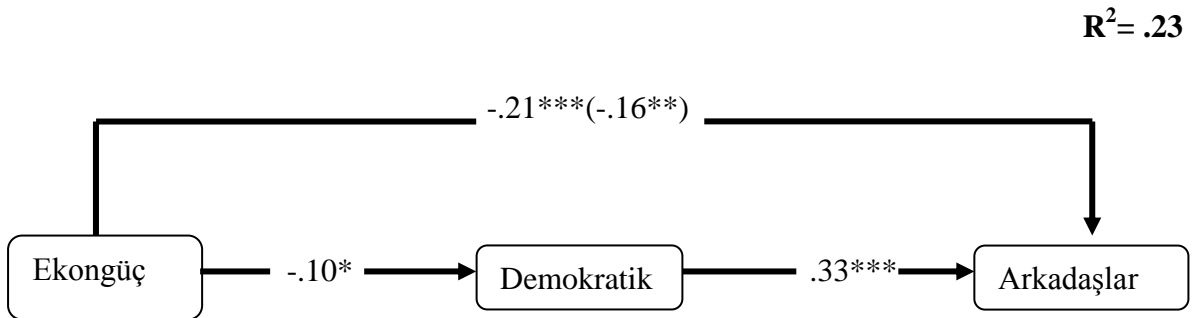
Şekil 3.15 Kız Ergenlerde Arkadaşlar Puanlarının Yordanmasında, Anneden Algılanan Desteğin Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası

Şekil 3.16 Kız Ergenlerde Arkadaşlar Puanlarının Yordanmasında, Anneden Algılanan Sınırlayıcı Kontrolün Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası

Şekil 3.17 Kız Ergenlerde Arkadaşlar Puanlarının Yordanmasında, Anneden Algılanan Demokratik Kontrolün Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası

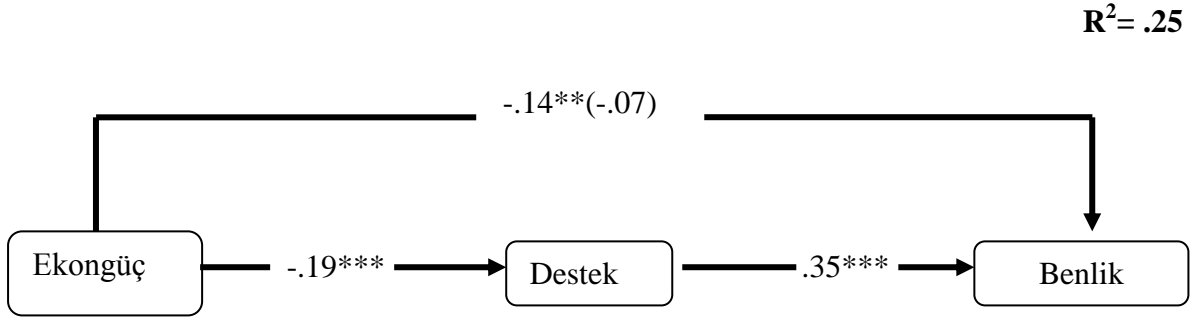
Şekil 3.18 Erkek Ergenlerde Arkadaşlar Puanlarının Yordanmasında, Anneden Algılanan Demokratik Kontrolün Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası

İkinci aşamada analize girilen Algılanan Ekonomik Güçlük puanının Yaşam Doyumu Ölçeği'nin benlik alt boyutu toplam puanındaki varyansa yaptığı katkının anlamlı olduğu görülmüştür $F_{kız} (7, 458) = 20.97, p<.001, F_{erkek} (7, 400) = 11.48, p<.01$. Analiz sonuçları incelendiğinde ikinci aşamada girilen Algılanan Ekonomik Güçlük Ölçeği puanının beta değerinin üçüncü aşamada Anne Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarının toplam puanlarının analize dahil edilmesiyle birlikte kızlarda -.14'den -.07'ye, erkeklerde ise -.16'dan -.11'e düştüğü görülmektedir (bkz. Tablo 3.19). Bu sebeple algılanan ekonomik güçlük ile benlik boyutu arasındaki ilişkide anne davranışı alt boyutlarından destek, sınırlayıcı kontrol ve demokratik kontrol değişkenlerinin aracı rolünün olup olmadığı Sobel testi kullanılarak değerlendirilmiştir. Analiz sonucu, kızların algıladıkları ekonomik güçlük ile benlik alt boyutu arasındaki ilişkide anneden algılanan desteğin tam aracı rol oynadığını göstermiştir ($z_{destek} = -4.54, p<.001$). Erkeklerde ise algıladıkları ekonomik güçlük ile benlik alt boyutu arasındaki ilişkide anneden algılanan destek ve demokratik kontrolün kısmi aracı rol oynadığını göstermiştir ($z_{destek} = -2.53, p<.05; z_{demokratikkontrol} = -2.82, p<.01$).

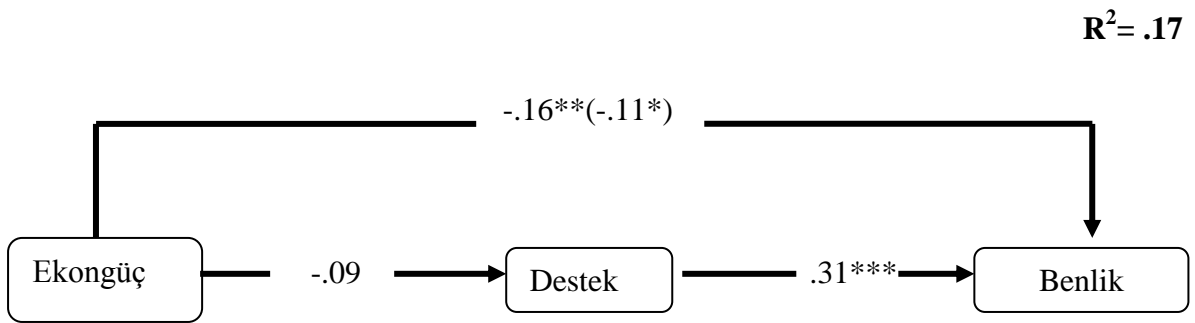
Tablo 3.19 Benlik Boyutunun Yordanmasında Destek, Sınırlayıcı Kontrol ve Demokratik Kontrol Boyutlarının Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Analiz Aşaması		R ²	R ² Değişim	B	Standart Hata	Beta	t	F Değişim
1	Anneegt	.12	.12	.12	.13	.04	.88	20.68***
		.04	.04	-.15	.17	-.05	.89	5.03**
	Yaş			-.72	.11	-.31	6.66***	
				-.05	.14	-.02	.35	
2	Agd			.98	.28	.17	3.51***	
				1.54	.40	.20	3.85***	
	Anneegt	.14	.02	.07	.13	.03	.56	9.47**
		.06	.02	-.22	.17	-.07	1.27	10.07**
3	Yaş			-.70	.11	-.30	6.53***	
				-.02	.14	-.01	.15	
	Agd			.73	.29	.12	2.53*	
				1.24	.41	.16	3.06**	
3	Ekongüç			-.22	.07	-.14	3.08**	
				-.31	.10	-.16	3.17**	
	Anneegt	.25	.11	.06	.12	.02	.48	21.44***
		.17	.11	-.26	.16	-.08	1.57	17.23***
	Yaş			-.42	.11	-.18	3.94***	
				.18	.14	.06	1.26	
	Agd			.51	.27	.09	1.86	
				.98	.39	.13	2.53*	
Ekongüç			-.11	.07	-.07	1.54		
			-.22	.09	-.11	2.32*		
Destek			.15	.03	.27	4.64***		
			.11	.05	.16	2.40*		
Sınırkont			-.04	.03	-.07	1.56		
			-.06	.03	-.10	1.99*		
Demokont			.06	.03	.10	1.77		
			.15	.05	.21	3.26**		

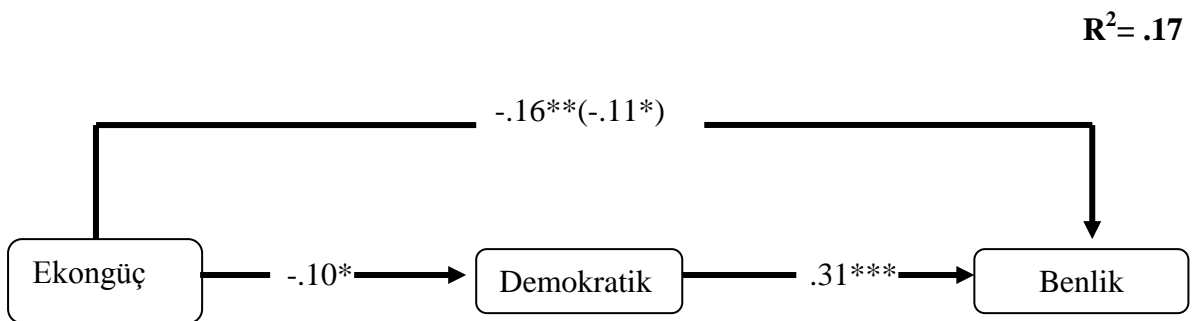
*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Şekil 3.19 Kız Ergenlerde Benlik Puanlarının Yordanmasında, Anneden Algılanan Desteğin Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası

Şekil 3.20 Erkek Ergenlerde Benlik Puanlarının Yordanmasında, Anneden Algılanan Desteğin Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası

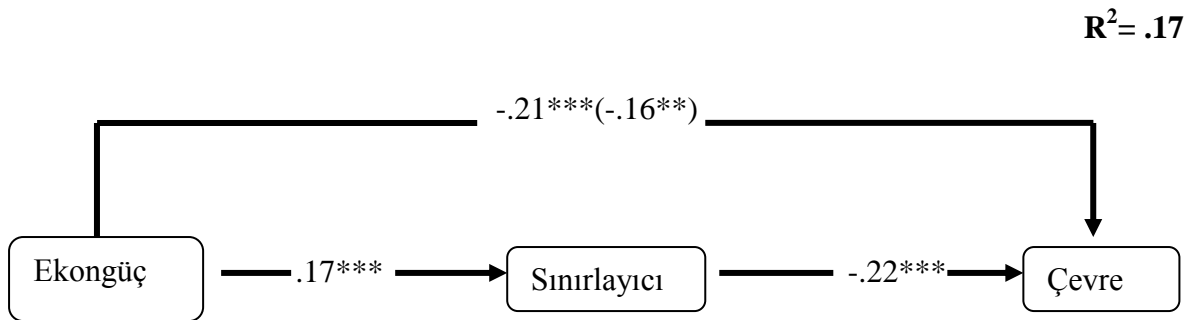
Şekil 3.21 Erkek Ergenlerde Benlik Puanlarının Yordanmasında, Anneden Algılanan Demokratik Kontrolün Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası

İkinci aşamada analize girilen algılanan ekonomik güçlük puanının Yaşam Doyumu Ölçeği'nin yaşanılan çevre alt boyutu toplam puanındaki varyansa yaptığı katkının anlamlı olduğu görülmüştür $F_{kız} (7, 457) = 12.77, p<.001, F_{erkek} (7, 402) = 16.32, p<.001$. Analiz sonuçları incelendiğinde ikinci aşamada girilen Algılanan Ekonomik Güçlük Ölçeği puanının beta değerinin üçüncü aşamada Anne Davranışı Ölçeği'nin alt boyutlarının toplam puanlarının analize dahil edilmesiyle birlikte kızlarda $-.21$ 'den $-.16$ 'ya, erkeklerde ise $-.30$ 'dan $-.27$ 'ye düştüğü görülmektedir (bkz. Tablo 3.20). Bu sebeple algılanan ekonomik güçlük ile yaşanılan çevre boyutu arasındaki ilişkide anne davranışı alt boyutlarından destek, sınırlayıcı kontrol ve demokratik kontrol değişkenlerinin aracı rolünün olup olmadığı Sobel testi kullanılarak değerlendirilmiştir. Analiz sonucu, kızların algıladıkları ekonomik güçlük ile yaşanılan çevre alt boyutu arasındaki ilişkide anneden algılanan sınırlayıcı kontrolün kısmi aracı rol oynadığını göstermiştir ($z_{sınırlayıcı} = -2.79, p<.01$). Erkeklerde ise algıladıkları ekonomik güçlük ile yaşanılan çevre alt boyutu arasındaki ilişkide sadece anneden algılanan demokratik kontrolün kısmi aracı rol oynadığını göstermiştir ($z_{demokratikkontrol} = -2.56, p<.05$).

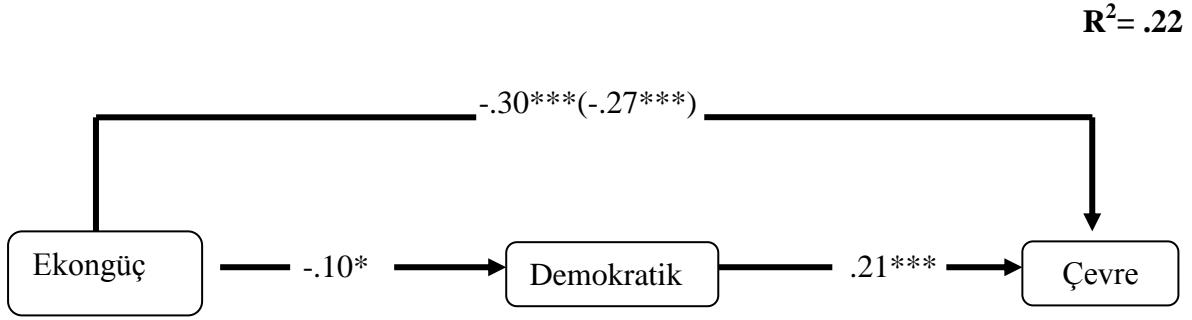
Tablo 3.20 Yaşanılan Çevre Boyutunun Yordanmasında Destek, Sınırlayıcı Kontrol ve Demokratik Kontrol Boyutlarının Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Analiz Aşaması		R ²	R ² Değişim	B	Standart Hata	Beta	t	F Değişim
1	Anneegt	.07	.07	-.21	.19	-.06	1.13	12.08***
	Yaş	.07	.07	-.17	.20	-.05	.87	10.65***
	Agd			-.80	.16	-.24	5.11***	
2	Agd			-.83	.26	-.26	5.13***	
	Anneegt	.11	.04	.73	.41	.09	1.78	18.88***
	Yaş	.16	.08	-.01	.46	-.01	.02	39.02***
	Agd			-.29	.19	-.08	1.54	
3	Ekongüç			-.31	.19	-.08	1.62	
	Anneegt	.17	.06	-.77	.15	-.23	5.00***	9.84***
	Yaş	.22	.07	-.76	.16	-.24	4.92***	11.43***
	Agd			.21	.42	.03	.50	
	Ekongüç			-.66	.45	-.07	1.47	
	Destek			-.45	.10	-.21	4.35***	
	Sınırkont			-.68	.11	-.30	6.25***	
	Demokont			-.29	.18	-.08	1.59	
				-.40	.19	-.11	2.19*	

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

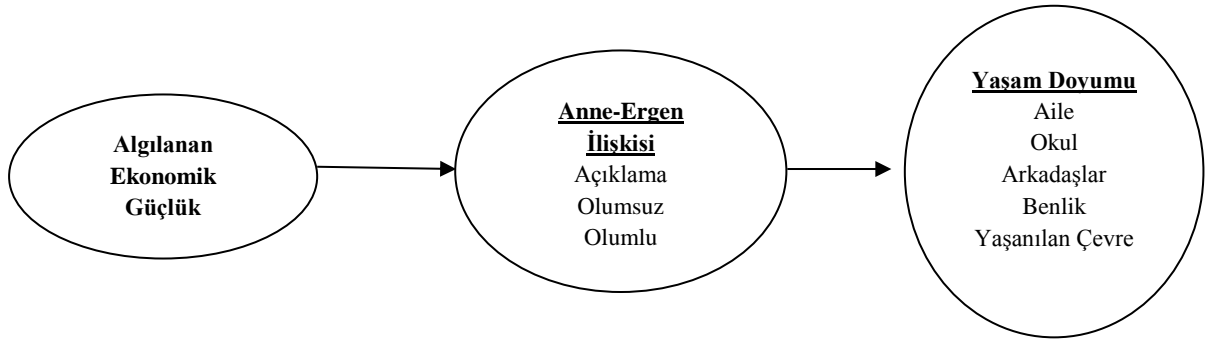

Şekil 3.22 Kız Ergenlerde Yaşanılan Çevre Puanlarının Yordanmasında, Anneden Algılanan Sınırlayıcı Kontrolün Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası

Şekil 3.23 Erkek Ergenlerde Yaşanılan Çevre Puanlarının Yordanmasında, Anneden Algılanan Demokratik Kontrolün Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası

Araştırmanın onikinci hipotezi kızların ve erkeklerin algıladığı ekonomik güçlük puanlarının anne ergen ilişkileri alt boyutları aracılığıyla Yaşam Doyumu Ölçeği'nin alt boyutlarını yordayacağıdır (Bkz Şekil 3.24).

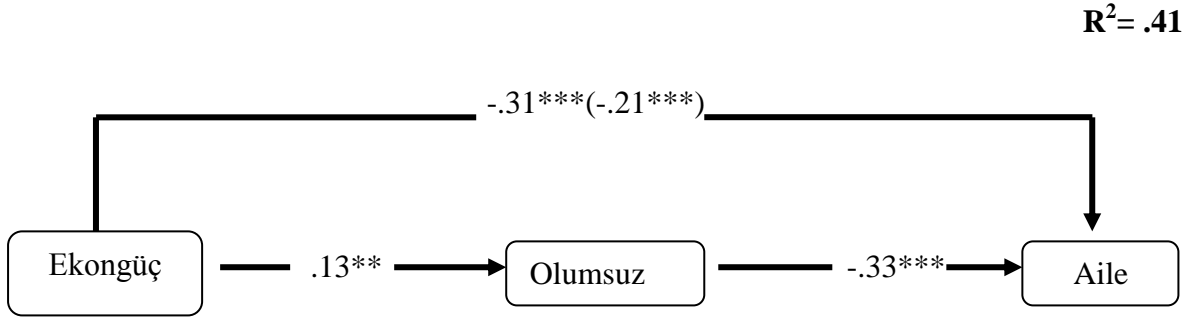
Şekil 3.24 Alılanan Ekonomik Güçlük ile Yaşam Doyumu Boyutunda Ele Alınan Değişkenler Arasındaki İlişkide Anne-Ergen İlişki Niteliği Boyutlarının Aracı Rolü

Bu amaçla kız ve erkeklerde, Baron ve Kenny (1986) tarafından öne sürülen ölçütlerin ilk üçünü karşıladığı görülmüş ve aracı rolü sınanmıştır. Birinci aşamadaki yaş ve anne eğitiminden sonra ikinci aşamada ekonomik güçlük, üçüncü aşamada ise Anne-Ergen İlişkileri Ölçeği'nin alt boyutları hiyerarşik regresyon analizine girilmiştir. İkinci aşamada analize girilen algılanan ekonomik güçlük puanının Yaşam Doyumu Ölçeği'nin aile alt boyutu puanındaki varyansa yaptığı katkının anlamlı olduğu görülmüştür, $F_{kız} (7, 487) = 46.68, p < .001$. $F_{erkek} (7, 408) = 32.70, p < .001$. Analiz sonuçları incelendiğinde ikinci aşamada analize girilen Algılanan Ekonomik Güçlük Ölçeği puanının beta değerinin, üçüncü aşamada Anne-Ergen İlişkileri Ölçeği'nin alt boyutlarının toplam puanlarının analize dahil edilmesiyle birlikte kızlarda $-.31$ 'den $-.21$ 'e, erkeklerde ise $-.20$ 'den $-.11$ 'e düştüğü görülmektedir (bkz. Tablo 3.21). Bu sebeple algılanan ekonomik güçlük ile Yaşam Doyumu Ölçeği'nin aile alt boyutu arasındaki ilişkide anne-ergen ilişkisi alt boyutlarından açıklama, olumsuz ve olumlu anne-ergen ilişkisi değişkenlerinin aracı rolünün olup olmadığı Sobel testi kullanılarak değerlendirilmiştir. Analiz sonucu, kızların algıladıkları ekonomik güçlük ile aile alt boyutu arasındaki ilişkide olumsuz ve olumlu anne-ergen ilişkilerinin kısmi aracı rol oynadığını göstermiştir ($z_{olumsuz} = 4.34, p < .001$; $z_{olumlu} = 4.34, p < .001$). Erkeklerde ise algıladıkları ekonomik güçlük ile aile alt boyutu arasındaki ilişkide olumsuz ve olumlu anne-ergen ilişkilerinin kısmi aracı rol oynadığını göstermiştir ($z_{olumsuz} = -2.42, p < .05, z_{olumlu} = -2.60, p < .01$).

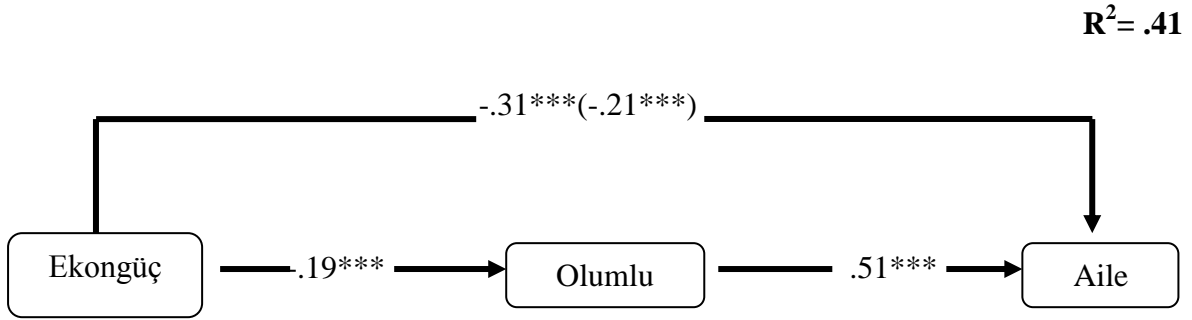
Tablo 3.21 Aile Boyutunun Yordanmasında Açıklama, Olumsuz ve Olumlu Anne-Ergen İlişkisi Boyutlarının Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Analiz Aşaması		R ²	R ² Değişim	B	Standart Hata	Beta	t	F Değişim
1	Anneegt	.09	.09	.07	.14	.03	.51	15.83***
		.05	.05	.21	.17	.07	1.24	7.36***
	Yaş			-.59	.12	-.23	5.10***	
2	Agd			-.58	.14	-.21	4.19***	
				1.25	.31	.19	4.05***	
				.76	.39	.10	1.95	
2	Anneegt	.17	.09	-.02	.13	-.01	.12	49.59***
		.09	.04	.12	.17	.04	.70	15.56***
	Yaş			-.56	.11	-.22	5.06***	
3	Agd			-.54	.14	-.19	3.93***	
				.61	.31	.09	1.96	
				.44	.39	.06	1.12	
3	Ekongüç			-.52	.07	-.31	7.04***	
				-.38	.10	-.20	3.95***	
	Anneegt	.41	.23	.07	.12	.02	.57	62.10***
3		.36	.28	-.14	.14	.04	.98	58.06***
	Yaş			-.17	.10	-.07	1.68	
				-.11	.12	-.04	.91	
3	Agd			.34	.26	.05	1.28	
				-.41	.33	.05	1.23	
	Ekongüç			-.35	.06	-.21	5.47***	
3				-.21	.08	-.11	2.55*	
	Açıklama			.05	.04	.05	1.04	
				.09	.05	.10	1.85	
3	Olumsuz			-.16	.03	-.19	4.79***	
				-.29	.04	-.33	8.05***	
	Olumlu			.31	.04	.39	7.49***	
				.34	.05	.36	6.72***	

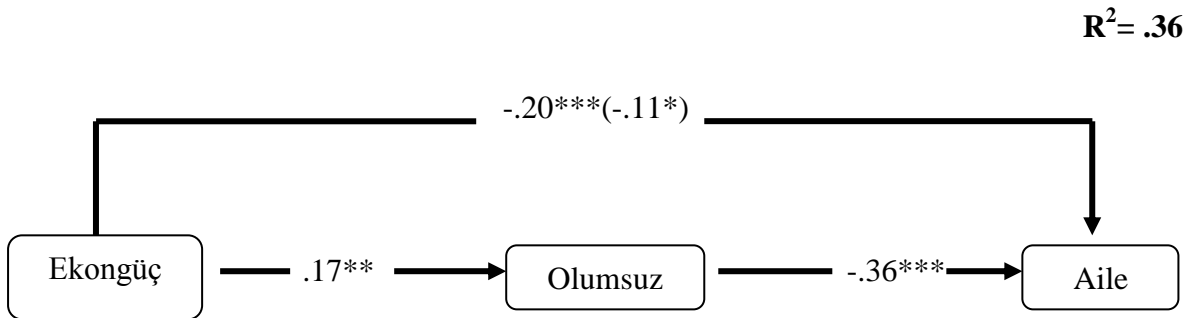
*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Şekil 3.25 Kız Ergenlerde Aile Puanlarının Yordanmasında, Olumsuz Anne-Ergen İlişkisinin Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası

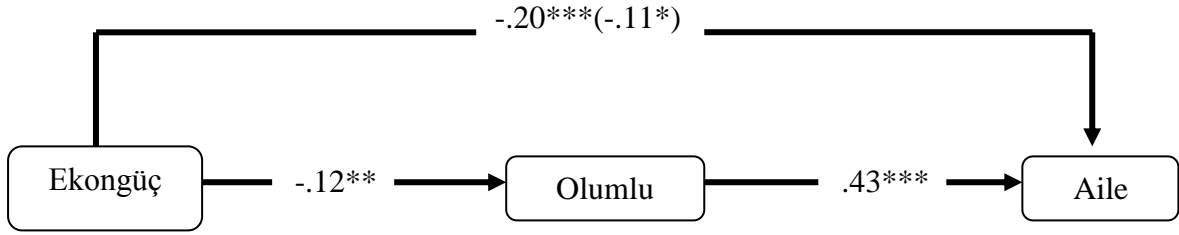

Şekil 3.26 Kız Ergenlerde Aile Puanlarının Yordanmasında, Olumlu Anne-Ergen İlişkisinin Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası

Şekil 3.27 Erkek Ergenlerde Aile Puanlarının Yordanmasında, Olumsuz Anne-Ergen İlişkisinin Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası

$$R^2 = .36$$

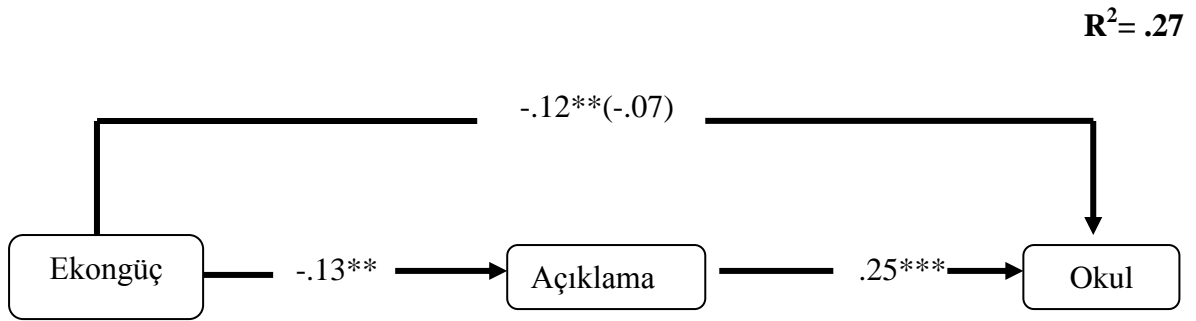
Şekil 3.28 Erkek Ergenlerde Aile Puanlarının Yordanmasında, Olumlu Anne-Ergen İlişisinin Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası

İkinci aşamada analize girilen algılanan ekonomik güçlük puanının Yaşam Doyumu Ölçeği'nin okul alt boyutu puanındaki varyansa yaptığı katkının anlamlı olduğu görülmüştür, $F_{kız} (7, 470) = 28.43, p < .001$. Analiz sonuçları incelendiğinde ikinci aşamada analize girilen Algılanan Ekonomik Güçlük Ölçeği puanının beta değerinin, üçüncü aşamada Anne-Ergen İlişkileri Ölçeği'nin alt boyutlarının toplam puanlarının analize dahil edilmesiyle birlikte kızlarda $-.12$ 'den $-.07$ 'ye düştüğü görülmektedir (bkz. Tablo 3.22). Bu sebeple algılanan ekonomik güçlük ile Yaşam Doyumu Ölçeği'nin okul alt boyutu arasındaki ilişkide anne-ergen ilişkisi alt boyutlarından açıklama ve olumsuz anne-ergen ilişkisi değişkenlerinin aracı rolünün olup olmadığı Sobel testi kullanılarak değerlendirilmiştir. Analiz sonucu, kızların algıladıkları ekonomik güçlük ile okul alt boyutu arasındaki ilişkide açıklama, olumsuz anne-ergen ilişkilerinin tam aracı rol oynadığını göstermiştir ($Z_{açıklama} = -2.84, p < .01$; $Z_{olumsuz} = -2.98, p < .01$). Erkeklerde ise algıladıkları ekonomik güçlük ile okul alt boyutu arasındaki ilişkide anne-ergen ilişkilerinin aracı rol oynamadığı görülmüştür.

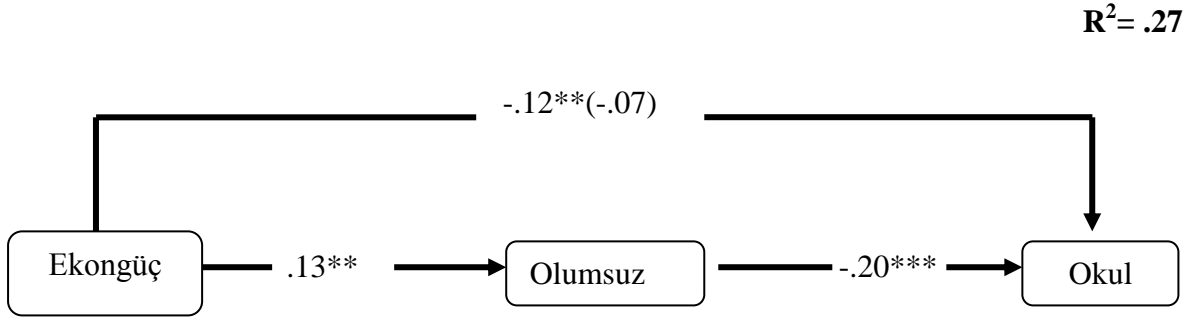
Tablo 3.22 Okul Boyutunun Yordanmasında Açıklama, Olumsuz ve Olumlu Anne-Ergen İlişkisi Boyutlarının Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Analiz Aşaması		R ²	R ² Değişim	B	Standart Hata	Beta	t	F Değişim
1	Anneegt	.21	.21	-.55	.20	-.13	2.80**	40.68***
	Yaş			-1.54	.16	-.40	9.37***	
	Agd			.42	.43	.04	.98	
2	Anneegt	.21	.01	-.62	.20	-.14	3.12**	7.45**
	Yaş			-1.51	.16	-.40	9.29***	
	Agd			.04	.45	.01	.10	
	Ekongüç			-.30	.11	-.12	2.73**	
3	Anneegt	.27	.06	-.57	.19	-.13	3.05**	17.86***
	Yaş			-1.19	.16	-.31	7.37**	
	Agd			-.27	.43	-.03	.63	
	Ekongüç			-.16	.11	-.07	1.55	
	Açıklama			.21	.07	.16	2.98**	
	Olumsuz			-.18	.06	-.14	3.21**	
	Olumlu			.11	.07	.09	1.68	

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Şekil 3.29 Kız Ergenlerde Okul Puanlarının Yordanmasında, Açıklama Boyutunun Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası

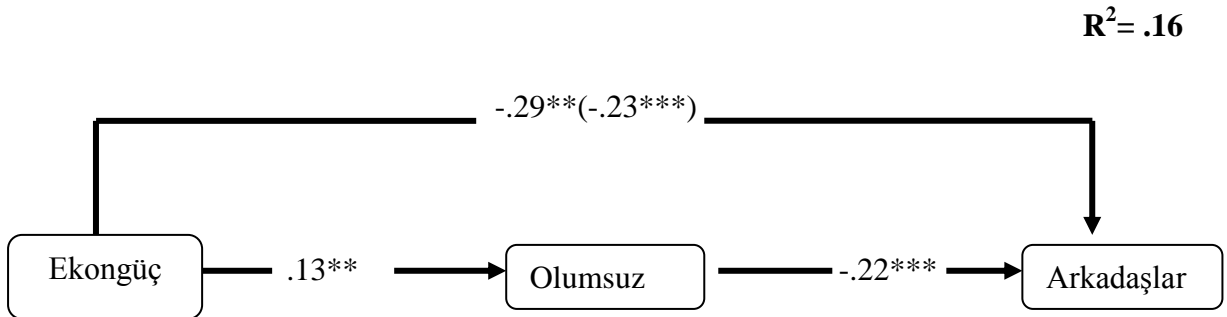
Şekil 3.30 Kız Ergenlerde Okul Puanlarının Yordanmasında, Olumsuz Anne-Ergen İlişkisinin Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası

İkinci aşamada analize girilen algılanan ekonomik güçlük puanının Yaşam Doyumu Ölçeği'nin arkadaşlar alt boyutu puanındaki varyansa yaptığı katkının anlamlı olduğu görülmüştür, $F_{kız}(7, 471) = 12.96, p < .001$. $F_{erkek}(7, 414) = 11.51, p < .01$. Analiz sonuçları incelendiğinde ikinci aşamada analize girilen Algılanan Ekonomik Güçlük Ölçeği puanının beta değerinin, üçüncü aşamada Anne-Ergen İlişkileri Ölçeği'nin alt boyutlarının toplam puanlarının analize dahil edilmesiyle birlikte kızlarda $-.29$ 'dan $-.23$ 'e, erkeklerde ise $-.18$ 'den $-.11$ 'e düştüğü görülmektedir (bkz. Tablo 3.23). Bu sebeple algılanan ekonomik güçlük ile Yaşam Doyumu Ölçeği'nin arkadaşlar alt boyutu arasındaki ilişkide anne-ergen ilişkisi alt boyutlarından olumsuz ve olumlu anne-ergen ilişkisi değişkenlerinin aracı rolünün olup olmadığı Sobel testi kullanılarak değerlendirilmiştir. Analiz sonucu, kızların algıladıkları ekonomik güçlük ile arkadaşlar alt boyutu arasındaki ilişkide olumsuz anne-ergen ilişkilerinin kısmi aracı rol oynadığını göstermiştir ($z_{olumsuz} = -2.33, p < .05$). Erkeklerde ise algıladıkları ekonomik güçlük ile arkadaşlar alt boyutu arasındaki ilişkide olumsuz ve olumlu anne-ergen ilişkilerinin kısmi aracı rol oynadığını göstermiştir ($z_{olumsuz} = -2.68, p < .01$; $z_{olumlu} = -2.11, p < .05$).

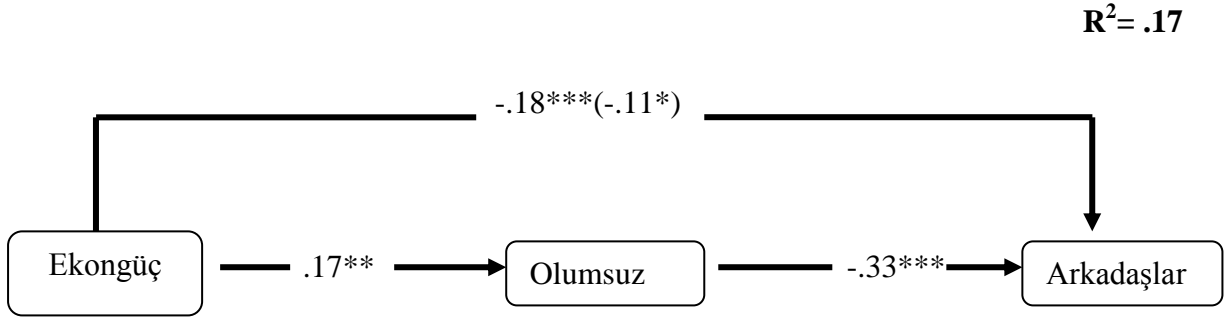
Tablo 3.23 Arkadaşlar Boyutunun Yordanmasında Açıklama, Olumsuz ve Olumlu Anne-Ergen İlişkisi Boyutlarının Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Analiz Aşaması		R ²	R ² Değişim	B	Standart Hata	Beta	t	F Değişim
1	Anneegt	.02	.02	.14	.17	.04	.82	3.41*
		.01	.01	.18	.20	.05	.90	.97
	Yaş			.04	.14	.02	.31	
2	Agd			-.09	.16	-.03	.54	
				.94	.37	.13	2.55*	
				.50	.46	.06	1.08	
3	Anneegt	.09	.07	.04	.16	.01	.27	37.05***
		.04	.03	.08	.19	.02	.43	12.98***
	Yaş			.08	.13	.03	.58	
4	Agd			-.04	.16	-.01	.27	
				.30	.37	.04	.81	
				.15	.47	.02	.32	
5	Ekongüç			-.53	.09	-.29	6.09***	
				-.41	.11	-.18	3.60***	
	3	Anneegt	.16	.07	.09	.16	.03	.58
6		.17	.13	.13	.18	.04	.71	20.76***
	Yaş			.32	.13	.11	2.36*	
				.21	.16	.07	1.28	
7	Agd			.13	.36	.02	.35	
				.31	.44	.03	.70	
	Ekongüç			-.44	.09	-.23	5.08***	
8				-.26	.11	-.11	2.37*	
	Açıklama			.10	.06	.10	1.75	
				.06	.06	.06	1.04	
9	Olumsuz			-.14	.05	-.14	3.03**	
				-.33	.05	-.31	6.70***	
	Olumlu			.11	.06	.12	1.96	
				.16	.07	.15	2.39*	

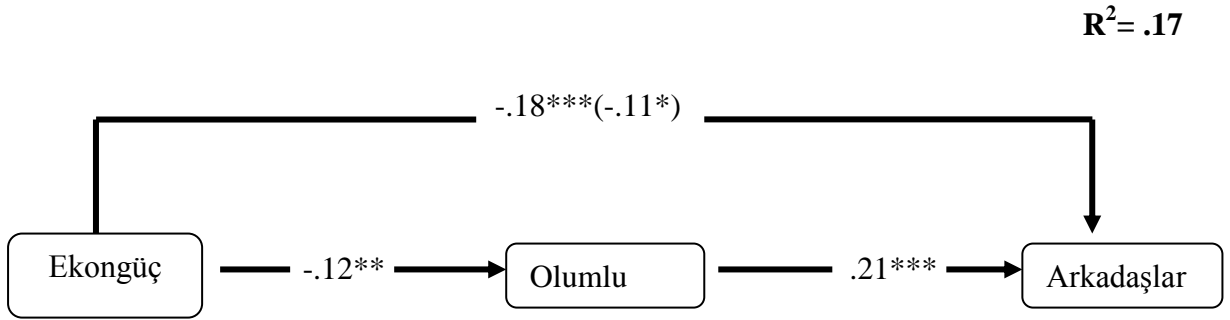
*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Şekil 3.31 Kız Ergenlerde Arkadaşlar Puanlarının Yordanmasında, Olumsuz Anne-Ergen İlişkisinin Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası

Şekil 3.32 Erkek Ergenlerde Arkadaşlar Puanlarının Yordanmasında, Olumsuz Anne-Ergen İlişkisinin Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası

Şekil 3.33 Erkek Ergenlerde Arkadaşlar Puanlarının Yordanmasında, Olumlu Anne-Ergen İlişkisinin Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası

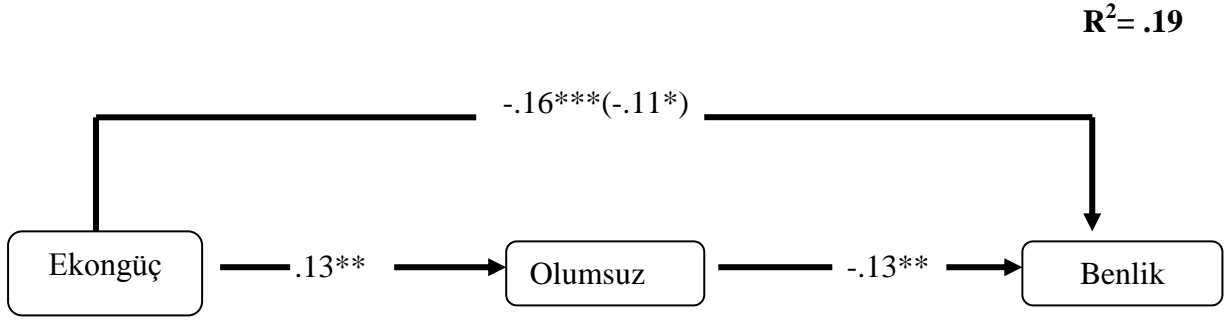
İkinci aşamada analize girilen algılanan ekonomik güçlük puanının Yaşam Doyumu Ölçeği'nin benlik alt boyutu puanındaki varyansa yaptığı katkının anlamlı olduğu görülmüştür, $F_{kız} (7, 486) = 15.67, p < .001$. $F_{erkek} (7, 413) = 8.58, p < .01$. Analiz sonuçları incelendiğinde ikinci aşamada analize girilen Algılanan Ekonomik Güçlük Ölçeği puanının beta değerinin, üçüncü aşamada Anne-Ergen İlişkileri Ölçeği'nin alt boyutlarının toplam puanlarının analize dahil edilmesiyle birlikte kızlarda $-.16$ 'dan $-.11$ 'e, erkeklerde ise $-.17$ 'den $-.11$ 'e düştüğü görülmektedir (bkz. Tablo 3.24). Bu sebeple algılanan ekonomik güçlük ile Yaşam Doyumu Ölçeği'nin

benlik alt boyutu arasındaki ilişkide anne-ergen ilişkisi alt boyutlarından açıklama, olumsuz ve olumlu anne-ergen ilişkisi değişkenlerinin aracı rolünün olup olmadığı Sobel testi kullanılarak değerlendirilmiştir. Analiz sonucu, kızların algıladıkları ekonomik güçlük ile benlik alt boyutu arasındaki ilişkide olumlu anne-ergen ilişkilerinin kısmi aracı rol oynadığını göstermiştir ($Z_{olumlu} = -3.88, p < .001$). Erkeklerde ise algıladıkları ekonomik güçlük ile benlik alt boyutu arasındaki ilişkide olumsuz ilişkilerinin kısmi aracı rol oynadığını göstermiştir ($Z_{olumsuz} = -2.31, p < .05$).

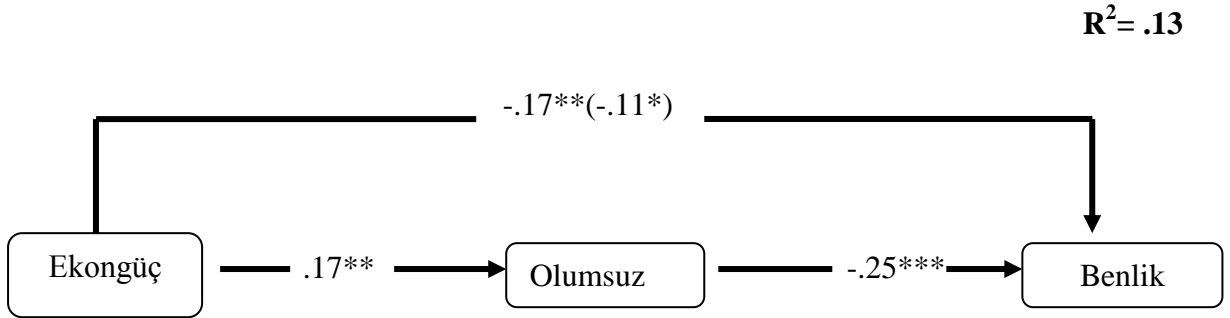
Tablo 3.24 Benlik Boyutunun Yordanmasında Açıklama, Olumsuz ve Olumlu Anne-Ergen İlişkisi Boyutlarının Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Analiz Aşaması		R ²	R ² Değişim	B	Standart Hata	Beta	t	F Değişim
1	Anneegt	.11	.11	.13	.13	.05	1.03	18.98***
		.03	.03	-.11	.17	-.03	.65	4.32**
	Yaş			-.65	.11	-.28	6.23***	
				-.11	.14	-.04	-.82	
	Agd			.99	.28	.17	3.61***	
				1.34	.38	.18	3.49**	
2	Anneegt	.13	.02	.09	.13	.03	.71	12.64***
		.06	.03	-.18	.16	-.06	1.07	10.86**
	Yaş			-.64	.10	-.28	6.18***	
				-.09	.14	-.03	.63	
	Agd			.69	.29	.12	2.42*	
				1.04	.39	.14	2.68**	
	Ekongüç			.25	.07	-.16	3.56***	
				-.32	.10	-.17	3.30**	
3	Anneegt	.19	.06	.10	.12	.04	.84	11.38***
		.13	.07	-.15	.16	-.05	.92	11.38***
	Yaş			-.45	.11	-.20	4.28***	
				.07	.14	.02	.47	
	Agd			.56	.28	.10	2.04*	
				1.14	.38	.15	3.01**	
	Ekongüç			-.17	.07	-.11	2.48*	
				-.22	.09	-.11	2.29*	
	Açıklama			.05	.05	.07	1.14	
				.04	.05	.05	.82	
	Olumsuz			-.04	.04	-.05	1.15	
				-.21	.04	-.23	4.94***	
	Olumlu			.14	.04	.19	3.08**	
				.10	.06	.11	1.74	

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Şekil 3.34 Kız Ergenlerde Benlik Puanlarının Yordanmasında, Olumsuz Anne-Ergen İlişkisinin Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası

Şekil 3.35 Erkek Ergenlerde Benlik Puanlarının Yordanmasında, Olumsuz Anne-Ergen İlişkisinin Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası

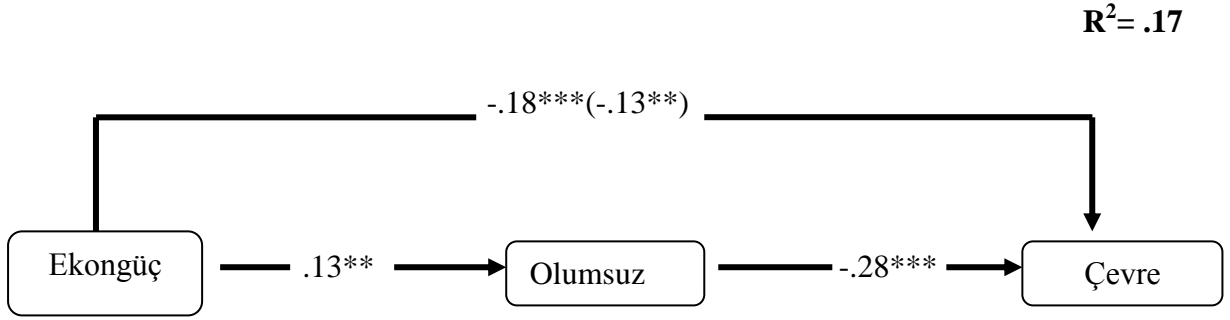
İkinci aşamada analize girilen algılanan ekonomik güçlük puanının Yaşam Doyumu Ölçeği'nin yaşanılan çevre alt boyutu puanındaki varyansa yaptığı katkının anlamlı olduğu görülmüştür, $F_{kız} (7, 485) = 14.01, p < .001$. $F_{erkek} (7, 419) = 15.58, p < .001$. Analiz sonuçları incelendiğinde ikinci aşamada analize girilen Algılanan Ekonomik Güçlük Ölçeği puanının beta değerinin, üçüncü aşamada Anne-Ergen İlişkileri Ölçeği'nin alt boyutlarının toplam puanlarının analize dahil edilmesiyle birlikte kızlarda $-.18$ 'den $-.13$ 'e, erkeklerde ise $-.25$ 'den $-.20$ 'ye düştüğü görülmektedir (bkz. Tablo 3.25). Bu sebeple algılanan ekonomik güçlük ile Yaşam

Doyumu Ölçeği'nin yaşanılan çevre alt boyutu arasındaki ilişkide anne-ergen ilişkisi alt boyutlarından açıklama, olumsuz ve olumlu anne-ergen ilişkisi değişkenlerinin aracı rolünün olup olmadığı Sobel testi kullanılarak değerlendirilmiştir. Analiz sonucu, kızların algıladıkları ekonomik güçlük ile yaşanılan çevre alt boyutu arasındaki ilişkide olumsuz anne-ergen ilişkilerinin kısmi aracı rol oynadığını göstermiştir ($z_{\text{olumsuz}} = -2.39, p < .05$). Erkeklerin ise algıladıkları ekonomik güçlük ile yaşanılan çevre alt boyutu arasındaki ilişkide olumsuz ve olumlu anne-ergen ilişkilerinin kısmi aracı rol oynadığını göstermiştir ($z_{\text{olumsuz}} = -2.30, p < .05$; $z_{\text{olumlu}} = -2.04, p < .05$).

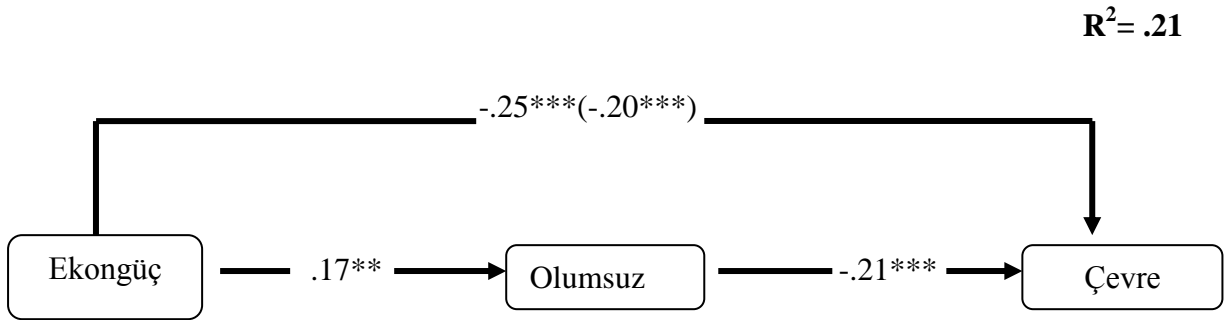
Tablo 3.25 Yaşanılan Çevre Boyutunun Yordanmasında Açıklama, Olumsuz ve Olumlu Anne-Ergen İlişkisi Boyutlarının Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Analiz Aşaması		R ²	R ² Değişim	B	S. Hata	Beta	t	F Değişim
1	Anneegt	.08	.08	-.07	.19	-.02	.40	13.27***
		.08	.08	-.13	.19	-.03	.68	12.05***
	Yaş			-.88	.15	-.27	5.73***	
	Agd			-.90	.16	-.27	5.58***	
2				.55	.40	.06	1.36	
				.01	.45	.01	.01	
	Anneegt	.10	.03	-.13	.18	-.04	.72	14.84***
		.14	.06	-.28	.19	-.07	1.46	26.94***
	Yaş			-.86	.15	-.26	5.74***	
3				-.83	.16	-.25	5.29***	
	Agd			.06	.42	.01	.15	
				-.48	.44	-.05	1.08	
	Ekongüç			-.39	.10	-.18	3.85***	
				-.57	.11	-.25	5.19***	
	Anneegt	.17	.07	-.03	.18	-.01	.18	12.73***
		.21	.07	-.26	.18	-.07	1.44	12.74***
	Yaş			-.64	.15	-.19	4.26***	
3				-.58	.16	-.18	3.61***	
	Agd			-.12	.40	-.01	.30**	
				-.49	.43	-.05	1.14	
	Ekongüç			-.29	.10	-.13	2.92**	
				-.46	.11	-.20	4.30***	
	Açıklama			-.05	.07	-.04	.70	
				.01	.06	.01	.17	
Olumsuz			-.26	.05	-.24	5.18***		
3				-.17	.05	-.16	3.63***	
	Olumlu			.11	.06	.10	1.77	
				.25	.07	.22	3.75***	

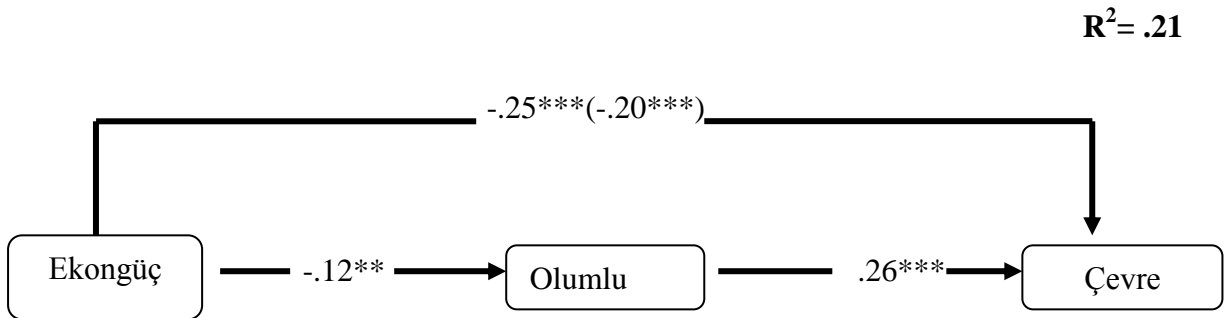
*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Şekil 3.36 Kız Ergenlerde Yaşanılan Çevre Puanlarının Yordanmasında, Olumsuz Anne-Ergen İlişkisinin Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası

Şekil 3.37 Erkek Ergenlerde Yaşanılan Çevre Puanlarının Yordanmasında, Olumsuz Anne-Ergen İlişkisinin Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası

Şekil 3.38 Erkek Ergenlerde Yaşanılan Çevre Puanlarının Yordanmasında, Olumlu Anne-Ergen İlişkisinin Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası

BÖLÜM 4

TARTIŞMA

Araştırmanın temel amacı, algılanan ekonomik güçlüğü benlik saygısı ve yaşam doyumu ile ilişkisini incelemek ve bu ilişkide anne davranışı ve anne-ergen ilişkilerinin alt boyutlarının aracı rolünü irdelemektir. Anılan amaç çerçevesinde ilk olarak, araştırma kapsamında ele alınan değişkenler arasındaki korelasyonlar ve cinsiyetler arasındaki farklılıklara göre ortalama puanların incelenmesine yönelik bulgular; ikinci olarak algılanan ekonomik güçlük, anne-ergen ilişkisi, benlik saygısı ve yaşam doyumu arasındaki doğrudan ilişkiler; son olarak da bu ilişkide anne davranışı ve anne-ergen ilişkisinin aracı rolüne yönelik bulgular tartışılmıştır.

4.1. KIZ VE ERKEK ERGENLERDE ARAŞTIRMA KAPSAMINDA ELE ALINAN DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ KORELASYONLAR VE ORTALAMA PUANLARA YÖNELİK BULGULARIN TARTIŞILMASI

Araştırmamızın amacı doğrultusunda kız ve erkek ergenler için ayrı ayrı yapılan korelasyon analizleri sonucunda ilk olarak kız ergenlerde yaş arttıkça benlik saygısı ile yaşam doyumunun aile, okul, benlik ve yaşanılan çevre; erkek öğrencilerde ise yaşam doyumunun okul, aile ve yaşanılan çevre alt boyut puanlarının azaldığı görülmüştür. Ergenlik döneminde kız ve erkek öğrencilerinde yaş arttıkça psikolojik iyi olma hali göstergelerinin azalması yönünde elde edilen bulguların ilgili literatür ile tutarlı olduğu görülmektedir (Çivitçi, 2009; Goldbeck,

Schmitz, Besier, Herschbach ve Henrich, 2007; Güre, Uçanok ve Sayıl, 2006). Yapılan çalışmalarda farklı yaş grubundan çocuklarla çalışılmış ve küçük yaştaki çocukların kendilerini daha olumlu değerlendirdikleri, ergenliğin başlarında ve ortalarında bu olumlu değerlendirmelerinde azalmalar olduğu görülmüştür (Ruble, Eisenberg ve Higgins, 1994). Ergenliğin başlarında benlik değerlendirmelerinin daha çok fiziksel görünüm ile ilgili olduğu, yaş ilerledikçe bilişsel gelişimler ve çevresel uyaranların etkisiyle bu değerlendirmelerin içsel temsiller ve psikolojik özelliklere doğru yöneldiği bildirilmiştir (Harter, 1983). Kimlik karmaşası yaşayan ergen çevreden beklentilerin artmasıyla kendini baskı altında hissetmekte, akranlarıyla kendini karşılaştırmakta ve yaşamında gerçekleşen değişimlere (okul değiştirme, sınavlarda başarılı olma ile ilgili kaygı yaşama, aile bütünlüğünün bozulması vb.) uyum sağlamakta sıkıntı yaşamaktadırlar (Adams, Abraham ve Markstorm, 1987; Bahçivan-Saydam ve Gençöz, 2005; Gizir, 2007; Harter, 1983). Dolayısıyla yaşamındaki krizlerle başa çıkmakta zorlanan ergenlerde düşük benlik saygısı görülebilmektedir. Araştırmamızda ilgili literatürle tutarlı olarak kızlarda yaş arttıkça erkeklere oranla daha fazla boyutta psikolojik iyi olma hali göstergelerinde (benlik saygısı, yaşam doyumunun aile, okul, benlik ve yaşanılan çevre alt boyutları) düşme gözlenmiştir.

Yaş arttıkça erkek ergenlerden farklı olarak kızlarda benlikle ilgili değerlendirmelerin düşmesi içsel değerlendirmelerin farklılığından kaynaklandığını düşündürmüştür. Yapılan bir çalışmada sağlıkla ilişkili yaşam doyumunu ve genel yaşam doyumunu alanlarında ergenliğin başlarından itibaren kızlarda erkeklere oranla daha fazla bir düşüş gözlenmiştir (Goldbeck ve diğerleri, 2007). Ayrıca

çalışmamızda yaş arttıkça hem kızlarda hem de erkeklerde okul doyumunun azaldığı yönündeki bulgu, ergenlik döneminde bilişsel, sosyal ve duygusal gereksinimlerle zihni meşgul olan ergenin okuldan sağladığı doyumda ve akademik başarısında düşme gözlendiğini bildiren birçok çalışmayla tutarlıdır (Klebanov ve Brooks-Gunn, 1992; Sayıl ve diğerleri, 2002). Aileden bağımsızlaşma ve kendini tanıma sürecinde okullarda sosyalleşme ve sorgulama alanlarının bastırılmaya çalışılması ve otoritenin disiplin uygulamalarına boyun eğme ile başarılı olma beklentisi ergeni okuldan soğutabilmektedir. Türk eğitim sistemine bakıldığında da sınıf ortamında boyun eğen ve başarıya odaklanan ergenlerin okul otoritesi tarafından tercih edildiği görülmektedir. Sorgulayan, eleştiren, sosyalleşmeye çalışan ergenin dışlanması ergende psikolojik olarak uyum problemlerine neden olabilir ve bu durum gittikçe karşılıklı bir ilişkiye dönüşebilir.

Çalışmamızda kız ergenlerin annelerinin eğitim düzeyi arttıkça yaşam doyumunun okul boyutu puanlarının azaldığı, yaşam doyumunun arkadaşlar boyutu puanlarının ise arttığı; erkek ergenlerin ise benlik saygısı puanlarının arttığı, yaşam doyumunun okul boyutu puanlarının ise azaldığı gözlenmiştir. Literatürde sosyo-ekonomik düzey değişkenlerinden anne eğitim düzeyinin çocuğun psikolojik sonuç değişkenleri üzerinde en iyi yordayıcı etkiye sahip olduğu vurgulanmıştır (Bornstein, Hahn, Suwalsky ve Haynes, 2003; Duncan ve Magnuson, 2003; Küntay ve Ahtam, 2005). Sosyo-ekonomik düzey değişkenleri (gelir, ebeveynin mesleği ve çalışıp çalışmaması, babanın eğitim düzeyi) göz önüne alınarak yapılan çalışmalarda anne eğitiminin durağan bir özelliğe sahip olduğu ve ebeveynlik ve çocuğun psikolojik sonuç değişkenleri üzerinde daha çok etkili olduğu vurgulanmıştır (Bornstein ve

diğerleri, 2003; McLoyd, 1998). Ülkemizde gelir dağılımında büyük farklılıkların olması anne eğitim düzeyinin en çok kullanılan sosyo-ekonomik düzey değişkeni olmasını açıklamaktadır. Ergenlik sürecinde aile içi ilişkilere bakıldığında ergenlerin ebeveynleriyle en çok ders çalışma ve okul başarısı ve arkadaşlarla dışarı çıkma gibi konularda çatışma yaşadıkları görülmektedir (Klebanov ve Brooks-Gunn, 1992; Laursen ve Collins, 1994; Montemayor, 1982; Raja, McGee ve Stanton, 1992; Sayıl ve diğerleri, 2002).

Çalışmamızda anne eğitim düzeyi arttıkça kız ve erkek ergenlerde okula ilişkin puanlarının azalması annelerin ergenlere ders çalışma ve başarılı olma gibi konularda baskı uygulamalarından kaynaklanabileceğini düşündürmektedir. Eğitim sistemimize bakıldığında öğrencilerin sınavlardaki başarılarına göre seçtikleri bölümlerin onların mesleğini ve geleceğini belirlediği, yüksek eğitim düzeyine sahip annelerin farkındalıklarının (meslek edinme, kariyerin sağlamaştırılması, ekonomik bağımsızlık) akademik başarıya yöneldiği ve böylece ders çalışma ve başarılı olma konularında ısrarlı bir tutum takınmalarına neden olduğunu düşündürmektedir. Dolayısıyla akademik başarıyla ilgili kendini baskı altında hisseden ergen kaygı, umutsuzluk, okula gitmeyi istememe, okuldan zevk almama gibi belirtiler gösterebilir. Ayrıca anne eğitim düzeyi arttıkça kızlarda yaşam doyumunun arkadaşlar, erkeklerde ise benlik saygısı puanlarının arttığı görülmüştür. Ayrıca kız ergenlerde anne eğitim düzeyi arttıkça arkadaşlardan sağlanan doyumun arttığı bulgusu dikkat çekmiştir. Annenin akademik başarıya yönelik uyguladığı baskıdan dolayı mutsuz olan ergenin arkadaşlarına sığınabileceği ve sıkıntılarını paylaşma arzusu duyabileceği düşünülmektedir. Yapılan bir çalışmada sosyo-ekonomik düzey

arttikça kız ergenlerin arkadaşlarıyla olan ilişkilerindeki yakınlık ve doyumun arttığı bulunmuştur (Zosuls, Miller, Ruble, Martin ve Fabes, 2011). Anne eğitim düzeyi arttikça erkek ergenlerde benlik saygısı puanlarının arttığı bulunmuştur. Yapılan bir çalışmada çocuklarda özerkliğin gelişiminde anne eğitim düzeyinin önemli bir bağlamsal değişken olarak rol oynadığı bildirilmiştir (Yağmurlu, Dost, Çıtlak ve Leyendecker, 2009).

Kız ergenlerde algılanan gelir düzeyi arttikça benlik saygısı ile yaşam doyumunun aile, arkadaşlar ve benlik boyutu puanlarının arttığı; erkek ergenlerde ise benlik saygısı puanlarının arttığı, yaşam doyumunun okul boyutunun ve yaşanılan çevre boyutu puanlarının da azaldığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Yüksek gelir düzeyine sahip ailelerde yaşayan kız ergenlerin ailesiyle eğlenceli faaliyetlerde bulunduğu, aile üyelerinin birbirleriyle iyi geçindiği ve annelerin demokratik bir tutuma sahip olduğu düşünülebilir. Gelir düzeyi yüksek olan annelerin ergenlerin ihtiyaçlarına daha fazla parasal yatırımda bulunduğu ergenlerle eğlenceli faaliyetlere katıldıkları, yeni kıyafetler ve sevdiği yiyecekleri aldıkları görülmektedir. Bununla birlikte, erkek ergenlerde gelir düzeyi arttikça benlik saygısı düzeylerinin arttığı görülürken, okul ve yaşanılan çevre puanlarında azalma olduğu görülmüştür. Bu durumda, annenin eğitim ve gelir düzeyinin yüksek olmasının akademik başarıya yönelik baskıyı daha da güçlendirdiğini düşündürebilir. Şöyle ki; erkek ergene sağlanan fırsatlara (kitap, dergi gibi kaynakların alınması, özel ders desteği sağlanması) karşılık olarak annelerin başarılı olmaya ilişkin beklentileri artabilir.

Ayrıca, çalışmamız kapsamında Algılanan Ekonomik Güçlük Ölçeği, Anne Davranış Ölçeği, Anne-Ergen İlişki Niteliği Ölçeği, Benlik Saygısı Ölçeği ve Yaşam Doyumu Ölçeği'nden elde edilen ortalama puanlar cinsiyete göre anlamlı farklılıklar göstermiştir. İlk olarak kız ergenlerde anneden algılanan destek ve demokratik kontrol; erkek ergenlerde ise algılanan sınırlayıcı kontrol puanlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Kız ergenlerin anneleriyle ilişkilerini erkeklere göre daha açıklayıcı ve olumlu değerlendirdikleri bulunmuştur. Ayrıca kız ergenlerin aile, okul, arkadaşlar ve benlik alanlarından sağladıkları doyumun da erkeklere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Kız ergenlerde genel olarak anneleriyle olan ilişkileri ve yaşamlarının farklı alanlarından sağladıkları doyumlarının erkek ergenlere kıyasla daha yüksek olduğu yönünde elde edilen bulgular ilgili literatürle uyumlu görünmektedir (Casas, Figuer, Gonzales, Malo, Alsinet ve Subarroca, 2007; Huebner, Valois, Paxton ve Drane, 2005; Kumpfer ve Barye, 2004; Ripple ve Luthar, 2000; Nickerson ve Nagle, 2004).

Araştırmamızda kız ergenlerin anneleriyle olan ilişkileri ile aile, okul, arkadaşlar ve benlik doyumlarının erkeklerden anlamlı olarak yüksek olması sosyo-kültürel faktörlerle açıklanabilir. Bulgulara bakıldığında, ergenlerin anne eğitim (ortaokul ve üzeri % 72.7) ve gelir düzeylerinin (% 61.8'i orta gelir grubu; % 32'si ortanın üstü gelir grubu) yüksek olduğu gözlenmiştir. Yapılan çalışmalarda sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan ailelerde ergenin ihtiyaçlarına ve eğitimine daha fazla yatırım yapıldığı görülmektedir (Adams, 1998; Bradley ve Crowyn, 2002). Kız ergenlerin genel olarak evde anneyle daha fazla vakit geçirmesinin kendini yalnız hissetmesini engellediği ve anneleriyle daha fazla paylaşım içerisine girdikleri

düşünülmektedir. Kız ergenlerin sıkıntılarını anneleriyle paylaştıkları ve bunun sonucu olarak da ilişkilerinden sağladığı doyumun olumlu yönde etkilendiği düşünülmektedir. Erkek çocukların özerkliğinin anneler tarafından kızlara oranla daha fazla desteklenmesi aileyle ve anneyle geçirilen zamanı azalttığı ve doyumun niteliğinin farklılaştığı düşünülebilir. Kız ergenlerin anneleriyle olan ilişkileri ve yaşamlarının farklı alanlarından sağladıkları doyumun erkeklere göre daha olumlu değerlendirmeleriyle ilgili bilgiler ileriki bölümlerde daha ayrıntılı olarak tartışılmıştır.

4.2. ALGILANAN EKONOMİK GÜÇLÜK, ANNE-ERGEN İLİŞKİSİ İLE BENLİK SAYGISI VE YAŞAM DOYUMU ARASINDAKİ BAĞLANTILARA YÖNELİK BULGULARIN TARTIŞILMASI

Araştırmamızda öne sürülen model çerçevesinde doğrudan etkilere ilişkin bulgular incelendiğinde kız ve erkek ergenlerin algıladıkları ekonomik güçlüğü psikolojik iyi olma hallerini olumsuz yönde yordadığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Kız ve erkek ergenlerde algılanan ekonomik güçlüğü yaşam doyumunun aile, okul, arkadaşlar, benlik ve yaşanılan çevreden sağlanan doyumunu azalttığı bulunmuştur. Ayrıca kızların erkeklerden farklı olarak ekonomik güçlük arttıkça, benlik saygısı algılarının da azaldığı görülmüştür. Araştırmanın hipotezlerini destekler yönde elde edilen bulgular, ilgili literatürdeki çalışmalarla uyumlu görünmektedir (Conger ve diğerleri, 1992; Conger ve Donnellan, 2007; Conger ve diğerleri, 1994; Conger ve diğerleri, 2002; Elder ve Caspi, 1988; Grant ve diğerleri, 2006; Fröjd ve diğerleri, 2006; Shek, 2003). Ekonomik güçlük algısı yüksek olan ergenlerin kendileri,

yaşamları ve aileleri hakkında olumsuz değerlendirmelerde buldukları görülmektedir.

Ebeveynlerle yürütülen pek çok çalışmada, ekonomik güçlük deneyiminin psikolojik olarak stres verici olduğu, aile içi ilişkilere zarar vererek çocuklarda psikolojik uyum problemlerine neden olduğu bildirilmiştir (Conger ve diğerleri, 1992; 1993; Mistry ve diğerleri, 2002; Steinberg, 2001). Ebeveynin yaşadığı ekonomik stresin ebeveyn davranışı yoluyla çocuk ve ergenlerin uyumu üzerinde olumsuz etkide bulunduğu yönündeki çalışmalar literatürde geniş bir yer almasına karşın, ekonomik zorlukların ergenlerin üzerinde doğrudan stres verici bir durum olduğuna ilişkin araştırmaların sınırlı da olsa mevcut olduğu görülmüştür (Conger ve diğerleri, 1999; Fröjd ve diğerleri, 2006; Shek, 2002; 2005).

Bizim çalışmamızda psikolojik sonuç değişkenlerinden benlik saygısı (bütünsel öz değer) ile yaşam doyumu (aile, okul, arkadaşlar, benlik ve yaşanılan çevre) ele alınmış ve algılanan ekonomik güçlüğü hem kız hem de erkeklerin psikolojik iyi olma hallerini olumsuz yönde yordadığı görülmüştür. Ekonomik güçlüğü ilişkin algının, ergenin ebeveynlerinin içinde bulunduğu ekonomik endişelerine ilişkin farkındalığının, ihtiyaçlarını satın alma ve akranlarıyla eğlenceli aktivitelere katılma konularında bizzat yaşadığı sıkıntıların, ergenin psikolojisi üzerinde baskı oluşturduğu görülmektedir (McLoyd, Jayaratne, Ceballo ve Borquez, 1994; Wadsworth ve Compas, 2002). Bizim çalışmamızda da ekonomik güçlük algısı olan ergenlerin ebeveynlerinin faturaları ödeme, yeni kıyafetler alma, sevilen yiyecekleri alma, eğlenmek için para ayırma gibi konularda zorluk yaşadığı yönünde

bildirimleri olduğu görülmüştür. İhtiyaçlarını karşılama, eğlence faaliyetlerine kaynak ayırma vb. konularda ergenin olumsuz bildirimleri, ekonomik zorlanmalara ilişkin farkındalıklarının olduğunu ve bu durumun da onların psikolojisi üzerinde olumsuz yönde etkide bulunduğunu ortaya koymuştur.

Shek'in (2003) anne-baba ve ergenlerle gerçekleştirdiği çalışmasında, ebeveynlerin ekonomik zorluk algıları ve geleceğe dair ekonomik kaygılarının ergen çocuklarından anlamlı olarak yüksek düzeyde olduğu sonuçlarına ulaşmıştır. Ergenlerin geleceğe dair ekonomik endişeleri ile psikolojik iyi olma hali arasındaki ilişkinin; algılanan ekonomik baskı ile psikolojik iyi olma hali arasındaki ilişkiye göre daha güçlü olduğu bulgusu dikkat çekmiştir. Benzer şekilde başka bir çalışmada ergenin deneyimlediği ekonomik zorluğun benlik saygısını olumsuz yönde etkileyerek kendini akranlarından daha olumsuz değerlendirdiği (Conger ve diğerleri, 1999) ve bu durumun araştırmacılar tarafından sosyal karşılaştırma davranışı ile açıklandığı görülmüştür (Harter, 1983; McLoyd, 1989). Şöyle ki; ebeveynlerin giyim, sosyal aktiviteler, yaşanılan yer konularında yapılan harcamalarda parasal kesintilere gitmesi, ergenin akranlarıyla olan benzerlik duygusuna zarar vererek akranlarına kıyasla kendini olumsuz değerlendirmesine neden olmaktadır.

Çin'in yoksul kesimlerinde yapılan bir çalışmada ebeveynin bildirdiği yoksulluk algısı kontrol edilerek yapılan çalışmada ergenin haftalık cep harçlık miktarı ve algıladığı ekonomik baskının benlik saygısı üzerinde yordayıcı bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur. (He ve diğerleri, 2012). Ayrıca ergenin bildirdiği ekonomik göstergelerin (özellikle algılanan ekonomik baskı) benlik saygısı üzerinde

ebeveynlerin yoksulluk düzeyi bildirimlerine göre daha güçlü bir etkisinin olduğu vurgulanmıştır. Sobolewski ve Amato'nun (2005) boylamsal olarak yaptığı bir çalışmada ise ekonomik zorluğun ebeveyn-ergen ilişkisi ve ergenin akademik başarısını olumsuz yönde etkilediği bulunurken, ebeveynlerin ekonomik zorluk değerlendirmelerinin ergenin ekonomik zorluk algılarını yordadığı ve dolayısıyla psikolojik iyi olma halini olumsuz yönde etkilediği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Çalışmamızdan elde edilen diğer doğrudan etkiler irdelendiğinde, algılanan ekonomik güçlüğü kız ergenlerde anneden algılanan sınırlayıcı kontrolü arttırdığı, destek ve demokratik kontrolü ise azalttığı bulunmuştur. Erkek ergenlerde ise algılanan ekonomik güçlüğü sadece anneden algılanan demokratik kontrolü azalttığı görülmüştür. Ayrıca hem kız hem de erkek ergenlerde algılanan ekonomik güçlüğü olumsuz anne-ergen ilişkisini arttırdığı, olumlu anne-ergen ilişkisini ise azalttığı görülürken, sadece kız ergenlerde açıklama boyutuna ilişkin algıyı azalttığı ortaya konmuştur.

Kız ergenlerde erkeklere kıyasla Algılanan Ekonomik Güçlük ile Anne-Ergen İlişki Niteliği Ölçeği'nin bütün alt boyutlarının ilişkili bulunması, kız ergenlerin annesiyle daha fazla vakit geçirmesinin bir sonucu olarak anneleriyle daha fazla etkileşim içerisine girmeleri ile açıklanabilir. Çin'li ergenlerle yapılan bir çalışmada annelerin çocuklarıyla babalarına kıyasla daha fazla vakit geçirdikleri ve geleceğe dair ekonomik endişelerinin daha yüksek olduğu gözlenmiştir (Shek, 2003; 2005). Bu durum araştırmacılar tarafından Çin'li ergenlerin sosyalleşme süreçlerine annelerin babalardan daha fazla dahil olmalarının bir sonucu olarak açıklanmıştır.

Çin gibi toplulukçu kültürden elde edilen sonuçların bizim kültürümüzle çocuk yetiştirme süreçleri açısından benzer yönde olduğunu düşündürmüştür. Araştırmacı bir başka çalışmada ekonomik zorluğun ebeveyn kontrol davranışını azalttığı sonuçlarına ulaşmıştır (Shek, 2003). Ekonomik güçlük deneyimi olan ailelerde düşük ebeveyn kontrolüne katkıda bulunan iki olası nedenden bahsedilmiştir: İlk olarak ekonomik güçlük deneyimi ebeveyn-ergen ilişkisini anne-babanın olumsuz psikolojik durumu aracılığıyla etkilemesi; ikinci olarak ebeveynlerin ekonomik sıkıntılarla zihinleri meşgul olduğundan ebeveynlik görevlerine daha az zaman ayırmalarıdır.

Çalışmamızda, kızlarda algılanan ekonomik güçlük arttıkça sınırlayıcı kontrolün artması hem kültürel faktörler hem de ekonomik koşullar göz önüne alınarak açıklanabilir. Geleneksel çocuk yetiştirme tutumlarına bakıldığında kız çocukların evde annesiyle daha fazla vakit geçirdikleri, dışarı çıkmaları konusunda erkeklere göre daha fazla kısıtlamalarla karşılaştıkları görülmektedir. Erkek ergenlerde ise sınırlayıcı kontrolün anlamlı olmadığı dolayısıyla ebeveynlerin geleneksel çocuk yetiştirme tutumlarına (erkek çocuklarına daha fazla özerklik tanınması vb.) uygun davrandıkları ya da ekonomik problemlerle zihinleri meşgul olduğundan ebeveynlik davranışlarını göz ardı ettikleri düşünülebilir.

Costello ve diğerlerinin (2003) yoksul kesimden ailelerle yaptığı boylamsal çalışmada bölgede kumarhanelerin açılmasıyla birlikte ailelerin gelir düzeyinin arttığını gözlemlemişlerdir. Buna bağlı olarak da destekleyici ebeveyn davranışlarının arttığı, dolayısıyla çocukların depresyon ve antisosyal davranış gibi

dışsallaştırma problemlerinde azalma olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu durum zamanla ekonomik koşullarda gözlenen iyileşmenin eşler arası uyum, ebeveyn davranışları ve çocuğun psikolojik uyumuna olumlu yönde katkıda bulunduğu işaret etmektedir. Shek'in (1998) boylamsal olarak yaptığı bir çalışmada da ilk ölçümde aileyle ilişkili olumsuz yaşam olaylarının ebeveyn-ergen ilişki niteliğini olumsuz yönde yordadığı, bir yıl sonra alınan ölçümde ise olumsuz yaşam olaylarının ebeveyn-ergen ilişki niteliği üzerindeki olumsuz yöndeki etkisinin azaldığı yönünde sonuçlar elde edilmiştir. Olumsuz yaşam olayları ortadan kalktığında ya da azaldığında ebeveyn-ergen ilişkilerinde olumlu yönde değişimler görüldüğü yönündeki bulgular dikkat çekmiştir. Araştırmacının birer yıl arayla iki yıl boyunca boylamsal olarak yaptığı bir başka çalışmada ise ekonomik güçlük algılayan ergenlerin ebeveynlerinden destek gördüklerinde psikolojik iyi olma düzeylerinin arttığı, madde kötüye kullanım davranışlarının ise azaldığı yönünde sonuçlar elde edilmiştir (Shek, 2005). Araştırmanın sonuçları ergenin olumsuz yaşam olayları ile psikolojik uyumu arasındaki ilişkide destekleyici ebeveyn davranışının tampon rolü üstlendiğini göstermiştir. Araştırmamızın enlemesine-kesitsel bir çalışma olmasından dolayı algılanan ekonomik güçlük azaldığında ya da tamamen ortadan kalktığında ergenin psikolojik iyi olma hali üzerinde ne yönde bir etkisi olduğuna dair bir çıkarım yapılmamıştır.

Araştırmamızda doğrudan etkiler irdelendiğinde, kız ergenlerde anneden algılanan desteğin benlik saygısı algısı ile aileye, okula ve benliğe ilişkin doyum algısını arttırdığı, sınırlayıcı kontrolün ise benlik saygısı algısı ile aileye, yaşanan çevreye ve benliğe ilişkin doyum algısını azalttığı görülmüştür; destek ve demokratik

kontrolün ise arkadaşlardan sağlanan doyumunu arttırdığı, sınırlayıcı kontrolün ise azalttığı; erkek ergenlerde destek ve demokratik kontrolün aileye, arkadaşlara ve yaşanılan çevreye ilişkin doyumunu arttırdığı; sınırlayıcı kontrolün ise benlik saygısı ile aileye, arkadaşlar ve yaşanılan çevreye ilişkin doyumunu azalttığı görülmüştür. Bilindiği gibi, ebeveyn-ergen ilişkisi ile ergenin uyumu arasındaki ilişkiler literatürde sıkça rastlanan konuların başında gelmektedir (örn, Conger ve diğerleri, 1992; Conger ve diğerleri, 2002; Dimitrieva ve diğerleri, 2004).

Ebeveyn-ergen ilişkisi ile ergenin benlik algısı arasındaki bağlantıları inceleyen çalışmalarda, çalışmamızın bulgularına benzer şekilde olumlu yönde bir ilişki olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır (Bahçivan-Saydam ve Gençöz, 2005; Bayraktar, 2007; Gökalp, 2009; Ohannessian, Lerner, Lerner ve von Eye, 1996; Ohannessian, Lerner, Lerner ve von Eye, 1998; Özdemir, 2010; Paterson, Pryor ve Field, 1995; Şahin ve Güvenç, 1996; Şirvanlı-Özen, 2009; Yılmaz, 2001). Batıda yapılan çalışmalarda sınırlayıcı kontrol uygulayan ebeveynlerin ergenlerde özerkliğin gelişimine olumsuz yönde etkide bulunduğu bildirilmiştir (Maccoby ve Martin, 1983; Steinberg, Elmen ve Monts, 1989). Steinberg'e (2001) göre ebeveynlerin ergenlerle birlikte nitelikli bir şekilde geçirdikleri zamanın ve desteğin artması, ergenin kendini düzenleme becerilerinin gelişmesine, öz yeterliğinin artmasına ve etkili bir sosyalleşme becerisi kazanmasına imkân sağlamaktadır. Aynı zamanda olumlu ve destekleyici ebeveyn-ergen ilişkisinin ergenin sosyal yeterliği üzerinde olumlu yönde ve farklı ortamlarda da sosyalleşmeyi etkili bir şekilde sürdürebilmesine önemli katkılarda bulunduğu bildirilmiştir (Qin, Pomerantz ve Wang, 2009). Özerkliğin sağlıklı bir şekilde gelişimi ergenlerde içselleştirme ve

dışsallaştırma problemlerine karşı koruyucu etkide bulunmaktadır (Holden ve Miller, 1999). Barrera ve diğerlerinin (2002) yaptığı bir çalışmada da hem ebeveynler hem de ergenlerle çalışılmış, ekonomik sıkıntı yaşayan ebeveynlerin destekleyici ebeveynlik davranışlarının olumsuz yönde etkilendiği görülmüştür. Ayrıca çalışmada ebeveynlerini destekleyici olarak algıladığını belirten ergenlerde ise içselleştirme problemlerinde azalmaların olduğu yönünde bulgular elde edilmiştir.

Araştırmamızda ayrıca kız ergenlerde olumlu anne-ergen ilişkisinin benlik saygısı ve aileye arkadaşlara ve benliğe ilişkin doyumunu arttırdığı; olumsuz anne-ergen ilişkisinin ise benlik saygısı ile aileye, arkadaşlara, okula ve yaşanılan çevreye ilişkin doyumunu azalttığı; açıklamanın ise sadece okula ilişkin doyumunu arttırdığı, görülmüştür. Erkek ergenlerde ise olumlu anne-ergen ilişkisinin benlik saygısı algısı ile aileye, arkadaşlara ve yaşanılan çevreye ilişkin doyumunu arttırdığı; olumsuz anne-ergen ilişkisinin ise anılan değişkenleri ve benliğe ilişkin doyumunu azalttığı görülmüştür. Kız ve erkek ergenlerin anneleriyle aralarındaki ilişki niteliğinin benlik saygısı ve yaşam doyumunu anlamlı düzeyde yordadığına ilişkin bulguların ilgili literatürle tutarlı olduğu görülmektedir (Bayraktar, Sayıl ve Kumru, 2009; Erbil, Divan ve Önder, 2006; Gökalp, 2009; Uyanık-Balat ve Akman, 2004). Ergenlerin anneleri ile olan ilişkilerini olumlu ya da olumsuz olarak değerlendirmeleri, annelerinin ergenlerle etkileşiminde ya anlaşmazlığa dayalı ya da sevgi-şefkati içeren bir yaklaşım sergilediğini düşündürmektedir. Ergenler anneleriyle sınırlarını paylaştıklarını ya da çatıştıklarını bildirirken; boş zamanlarında neler yaptıkları, okulda aldıkları notlar, arkadaşlarının kimler olduğu gibi konularda anneyle kurulan iletişimden ergenin doyum sağlamadığı görülmektedir. Annelerin ergenlerle hem

sıcak bir ilişkiye sahip olduğu hem de okul başarısı ve iyi arkadaşlar edinme gerekliliği konusunda baskı uyguladığı düşünülebilir. Buradan hareketle araştırmamızdan elde edilen bulgular, annelerin ergenleri kendi kararlarını verebilme, sorumluluk alma ve öz yeterliğin gelişmesi gibi konularda daha az desteklediği düşünülebilir.

Amerika'da yapılan bir çalışmada anne eğitim düzeyinin çocuğun psikolojik sonuç değişkenleri üzerindeki etkisi ele alınmış, yüksek eğitilmiş annelerin çocuklarıyla daha çok sözel iletişime girdikleri, özerkleşme ve kendine güvenle ilgili konulara önem verdikleri buna karşın düşük eğitilmiş annelerin davranış odaklı oldukları, uyumlu, saygılı davranma gibi konularda ısrarlı ve tekrarlayıcı bir sözel iletişime sahip oldukları bildirilmiştir (Leyendecker, Harwood, Lamb ve Schoelmerich, 2002). Ülkemizde yakın zamanda yapılan bir çalışmada ise yüksek (lisenin üstü) ve düşük (ilkokulun altı) eğitim seviyesine sahip annelerin çocuklarını sosyalleştirme hedefleri karşılaştırılmış ve her iki grupta benzerliklere rastlanmıştır (Sunar ve Fişek, 2005). Düşük eğitim seviyesine sahip annelerin saygılı olma, aileye bağlılık, toplum kurallarına ve ailenin kararlarına uyma beklentilerine sahip oldukları vurgulanırken akademik başarı, üniversiteye gitme, meslek sahibi olma ve birçok konuda kendine güven gibi beklentilerin her iki grupta da mevcut olduğu görülmüştür. Ayrıca her iki grupta da annelerin çocuklarının özerkliğini farklı düzeylerde desteklediği bulunmasına karşın tamamen bağımsız olmasını istemediğini, aile ile yakın ve sıcak bağlarını sürdürülmesini istediğini belirtmiştir. Her iki gruptaki annelerin beklediği duygusal bağlılık onun çocuklarına karşı sevecen yaklaşımını ve kurallara uyma beklentisinin birlikte görülmesinin bir

açıklayıcısı olabilir. Bizim araştırmamızda da annelerin çoğunluğunun ilköğretim ve üstü eğitim seviyesine (% 96.9) sahip olduğu görülmüştür. Buradan hareketle çalışmamızda annelerin ergenlerle olumlu ve sıcak bir ilişkiye sahip olduğu aynı zamanda kurallara uyma ve aileyle aradaki duygusal bağın sürdürülmesi gibi konularda ergenlerden beklentilerinin olduğu görülmektedir. Anneleriyle olumlu iletişime sahip olduğunu bildiren ergenlerin kendilerini ve yaşam koşullarını olumlu değerlendirme eğiliminde oldukları da görülmektedir.

Araştırmamızın hipotezlerini destekler yönde elde edilen bulgularla paralel olarak, bir çalışmada açıklama ve olumlu anne-ergen ilişki niteliğinin ergenin uyumuna olumlu, olumsuz anne-ergen ilişki niteliğinin de ergenin uyumuna olumsuz yönde katkıda bulunduğu belirtilmiştir (Dekovic ve diğerleri, 2003). Benzer şekilde Çin’de yapılan bir çalışmada ekonomik zorluk içinde yaşayan kız ve erkek ergenlerde olumsuz ebeveyn-ergen ilişkisinin psikolojik iyi olma halini (benlik saygısı ve yaşam doyumu) azalttığı, olumlu ebeveyn-ergen ilişkisinin ise iyi olma halini arttırdığı yönünde bulgular elde edilmiştir (Shek, 2005c).

4.3. ALGILANAN EKONOMİK GÜÇLÜK İLE BENLİK SAYGISI VE YAŞAM DOYUMU ARASINDAKİ BAĞLANTIDA ANNE-ERGEN İLİŞKİSİNİN ARACI ROLÜNE İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI

Ekonomik sıkıntıların ergenlerin psikolojik işlevselliği üzerinde doğrudan olumsuz etkide bulunduğu ve ekonomik sıkıntılarla psikolojik işlevsellik arasındaki ilişkinin anlaşılmasında aracı faktörlerin önemli olduğu birçok çalışmada

vurgulanmıştır (Grant ve diğeri, 2005; Yoshikawa ve diğeri, 2012). Algılanan ekonomik güçlüğün aile içi ilişkileri zedelediği yönündeki bulgularımızın bu yönde yapılan çalışmalarla tutarlı olduğu görülmüştür (Conger ve diğeri, 2002; Conger ve Donellan 2007; Dimitrieva ve diğeri, 2004). Ekonomik güçlükler, ebeveynlerin duygusal ve davranışsal problemlerini arttırmaktadır ve ebeveynlerin zihinleri faturaları ödeme ve parasal kesintilere gitme gibi konularla meşgul olduğundan ebeveynlik sorumluluklarını yerine getirmekte sıkıntı yaşamaktadırlar (Gutman ve diğeri, 2005; Wickrama ve diğeri, 2005). Para kazanabilmek için harcanan uzun çalışma saatlerinin ebeveynin aile içindeki sorumluluklarını yerine getirmesine engel olduğu ve ebeveynin depresyonunu arttırdığı görülmüştür (Voydanoff ve Donnelly, 2009).

Ebeveynler, çocuklar için ilk bağlanma figürü, etkili birer sosyalleşme aracı ve gelişimlerinde hayati bir öneme sahip olmalarından dolayı çocukların psikolojik iyi olma hallerinin olumsuz olarak etkilenmesinde önemli bir rol oynamaktadırlar. Yapılan bir çalışmada, ergenler ekonomik sorunlarla psikolojisi ve ebeveynlik sorumlulukları olumsuz yönde etkilenen ebeveynlerini kendine güvensiz bireyler olarak tanımlamışlar ve rol modellerini değiştirme yoluna gitmişlerdir (Conger, Reuter ve Conger, 2000). Buradan hareketle araştırmacılar ekonomik güçlük bildiren ailelerde yaşayan ergenlerin ebeveynleri ile arasındaki ilişkinin olumsuz yönde etkilendiğini vurgulamışlardır. Çalışmamıza benzer şekilde, ekonomik zorluğun dolaylı etkisini inceleyen bir çalışmada (Lempers ve diğeri, 1989), ekonomik zorluğun ergenin depresyon ve yalnızlık düzeyini arttırdığı görülmüştür. Ayrıca ekonomik zorluğun ebeveynin bakım ve disiplin davranışlarını olumsuz yönde

etkileyerek ergenin psikolojik uyumunu dolaylı olarak yordadığı sonucuna ulaşmıştır. Araştırmada ekonomik zorluk ile madde kötüye kullanımı (delinquency-drug use) davranışı arasında ebeveynin tutarsız disiplin uygulamalarının aracı rol oynadığı görülmüştür. Sonuçlar değerlendirildiğinde, ekonomik zorluğun ergenin içselleştirme problemleri üzerinde hem doğrudan hem de ebeveyn davranışı aracılığıyla dolaylı etkide bulunduğu görülürken, ekonomik zorluğun dışsallaştırma problemleri üzerinde ebeveyn davranışı aracılığıyla dolaylı olarak etkilediği görülmüştür.

Çalışmamızda, ergenin algıladığı ekonomik güçlüğü ergenin psikolojik iyi olma hali göstergelerinden benlik saygısı ve yaşam doyumu üzerindeki etkisi, ebeveyn davranışı ve anne-ergen ilişki niteliği aracılığıyla sınanmıştır. Aracı modelde, ergenin algıladığı ekonomik güçlük ile benlik saygısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişkide anne davranışı ile anne-ergen ilişki niteliğinin aracı rol oynadığı ve bunun kız ve erkek ergenlerde farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Algılanan ekonomik güçlük ile benlik saygısı arasındaki ilişkide kızlarda destek ve sınırlayıcı kontrol davranışı ile olumsuz ve olumlu anne-ergen ilişkilerinin kısmi; erkeklerde olumsuz ve olumlu anne-ergen ilişkilerinin ise tam aracı rol oynadığı görülmüştür. Algılanan ekonomik güçlük ile yaşam doyumunun aile alt boyutu arasındaki ilişkide kızlarda destek ve sınırlayıcı kontrol; erkeklerde destek ve demokratik kontrol kısmi; hem kız hem erkeklerde ise olumsuz ve olumlu anne-ergen ilişkilerinin kısmi aracı rol oynadığı ortaya çıkmıştır. Algılanan ekonomik güçlük ile yaşam doyumunun okul alt boyutu arasındaki ilişkide ise sadece kızlarda destek davranışı ile açıklama ve olumsuz anne-ergen ilişkilerinin tam aracı rol oynadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Algılanan ekonomik güçlük ile yaşam doyumunun arkadaşlar alt boyutu arasındaki ilişkide anne davranışının bütün alt boyutları kısmi aracı rol oynarken, erkeklerde anne davranışının demokratik kontrol davranışı ile olumsuz ve olumlu anne-ergen ilişkilerinin kısmi aracı rol oynadığı görülmüştür. Algılanan ekonomik güçlük ile yaşam doyumunun benlik alt boyutu arasındaki ilişkide kızlarda destek ile olumlu anne-ergen ilişkilerinin kısmi aracı rol oynadığı, erkeklerde ise desteğin tam aracı rol oynadığı, olumsuz anne-ergen ilişkilerinin ise kısmi aracı rol oynadığı görülmüştür. Algılanan ekonomik güçlük ile yaşam doyumunun yaşanılan çevre alt boyutu arasındaki ilişkide kızlarda sınırlayıcı kontrol davranışı ile olumsuz anne-ergen ilişkisi boyutları, erkeklerde ise demokratik kontrol davranışı ile olumsuz ve olumlu anne-ergen ilişkileri kısmi aracı rol oynamıştır. Buradan hareketle, kız ve erkek ergenlerde algılanan ekonomik güçlüğün anne-ergen ilişkisi ile bağlantılı olduğunu ancak birbirinden farklı örüntüler sergilediğini söylemek mümkündür. Çalışmamızda izlemeyi kolaylaştırmak amacıyla verilen özet tabloda da (bkz. Ek 1) görüldüğü gibi, algılanan ekonomik güçlük ile kız ve erkek ergenlerin psikolojik iyi olma hali arasındaki ilişkide anne-ergen ilişkisinin sadece açıklama boyutunun kız ergenlerde yaşam doyumunun okul alt ölçeğinin aracı rol oynadığı dikkat çekmiştir. İlgili bulgu, kız ergenlerin arkadaşları, okuldan sonra neler yaptığı ve okulda aldığı notlar hakkında anneleri ile etkileşime girmelerinin okula ilişkin yaşam doyumunu arttırdığı yönünde yorumlanabilir. Bir başka deyişle, kızlar annelerini kendileriyle ilgili daha çok bilgilendirdiklerinde okula ilişkin doyumları artmaktadır. Erkek ergenlerde ise bu durum, onların ebeveynleriyle okulda ve okul sonrasında gerçekleştirdiği faaliyetler, okulda aldıkları notlar, arkadaş ilişkileri üzerine gerçekleştirdikleri faaliyetler hakkında çok fazla iletişim kurmadıklarını ya da kurulan ilişkinin

niteliğinin ergenin psikolojik sonuç değişkenleri üzerinde bir farklılaşmaya neden olmadığını düşündürmüştür.

Çalışmamızda algılanan desteğin ise hem kız hem de erkek ergenlerde benlik saygısı ve yaşam doyumunda aracı rol oynadığı dikkat çekmiştir. Benzer şekilde, ilgili literatürde anneler koydukları kuralların nedenlerini açıklayıcı, ergenin ihtiyaçlarına ve düşüncelerine karşı duyarlı bir yaklaşım sergilediklerinde ergenlerin akademik başarısının arttığı yönünde bulgular mevcuttur (Hastings, Vyncke, Sullivan, McShane, Benibgui ve Utendale, 2006). Ayrıca annelerin kız ve erkek çocuklarına karşı sevgi gösterisinde bulunduğu, ergenin ihtiyaçlarına cevap verdiği davranışlarını ilgiyle ve anlayışla izlediği, yapması ve söylemesi gereken şeyleri düşünmesini sağladığı, sorumluluk almaya teşvik ettiği ve hemen her konuda görüşlerine önem verdiği düşünülebilir. Aynı zamanda, anne-ergen ilişkisinin diğer boyutları olan olumlu ve olumsuz anne-ergen ilişkisinin kız ve erkelerde kısmi ya da tam aracı rolü farklılaşmakla birlikte psikolojik sonuç değişkenleri üzerindeki aracı rolünün anlamlı olduğu görülmüştür. Ergenlerin anneleriyle olan ilişkisini olumlu ve olumsuz nitelikte olarak algılamasının, annenin ergenin davranışlarını kontrol ettiğini, istenmeyen bir davranış gerçekleştiğinde ceza ve kısıtlama yoluna gittiğini, verilen cezanın nedenlerini annenin ergene sıklıkla açıkladığını göstermektedir. Dolayısıyla annelerin ergenleri bir birey olarak kabul edip, onlara rehberlik ederek belirli sınırlar içerisinde özerkliğini hoşgörüyü destekledikleri düşünülmektedir. Bununla birlikte, araştırmamızda kızlarda benlik saygısı ile aile, arkadaşlar ve yaşanılan çevreye ilişkin yaşam doyumunda anneden algıladıkları sınırlayıcı

kontrolün; erkeklerde ise aile, benlik ve yaşanan çevreye ilişkin yaşam doyumunda anneden algıladıkları demokratik kontrolün aracı rol oynadığı dikkat çekmiştir.

Kız ergenlerde genel olarak destek ve sınırlayıcı kontrol algısının annelerin kızlarına karşı katı kurallar koyma, cezalandırma ya da ergenin yaşadığı problemlerin nedenini anlamaya çalışma, sevgi ve sıcaklık gösterme eğilimine girdikleri görülmektedir. Erkek ergenlerin anne davranışlarını destekleyici ve demokratik kontrollü olarak algılaması, annelerin erkek ergenlerin fikirlerini sorduğunu, kendi başına karar vermesine izin verdiğini, özerkliğini desteklediğini, kız ergenlerin ise özgürlüklerini sınırladığını, katı kurallara uymaya zorladığını düşündürmektedir. Buradan hareketle, annelerin erkek ergenlere karşı hoşgörülü, destekleyici bir şekilde davrandığını ve kendini gerçekleştirmesine izin verdiği görülmektedir. Ergenlerin anneleriyle kurdukları ilişkiyi farklı algıladıklarını bildirmeleri geleneksel çocuk yetiştirme tutumlarının bir sonucu olarak gerçekleştiği düşünülebilir. Şöyle ki; annelerin erkek çocuklarına karşı daha hoşgörülü ve bağımsızlığını destekleyici bir şekilde yaklaşırken; kız çocuklarına daha baskıcı ve sınırlayıcı bir yaklaşım içerisinde oldukları düşünülmektedir. Annelerin kız ergenlere karşı baskıcı ve sınırlayıcı davranışlar sergilemeleri annelerin ekonomik problemlerle zihinlerinin meşgul olması ile de açıklanabilir. Ekonomik sıkıntı yaşayan annelerin aile bireylerinin temel ihtiyaçlarının karşılanması üzerine çözüm üretme çabaları ebeveynlik uygulamalarında aksaklıklar yaşanmasına neden olabileceğini düşündürmektedir. Annelerin kültüre özgü bir şekilde erkek ergenlerden beklenti içerisine girmelerinin de bu durumda etkili olabileceğini düşündürmektedir. Kız çocuklarının evlenerek evden ayrılacağı, erkek çocukların ise evde kalarak ailenin

ekonomisine katkıda bulunacağı ve ebeveynlerinin yaşlılık döneminde onlara destek kaynağı olacağı düşüncesi anneler tarafından erkek ergenlere daha fazla değer verilmesinin altında yatan motivasyon olabileceği düşünülebilir. Görüldüğü gibi, kız ve erkek ergenlerde farklı örüntüler sergilemekle birlikte, ergenlerin algıladıkları ekonomik koşullar ile onların psikolojik iyilik hali arasındaki bağlantılarda anne-ergen ilişki niteliğinin belirleyici olduğu dikkat çekmektedir.

Araştırmamızda aracı değişkenlere ilişkin öne sürülen hipotezleri destekler yönde elde edilen en bulguların ilgili literatürle tutarlı olduğu görülmüştür (Barrera ve diğerleri, 2002; Carlo ve diğerleri, 2001; Dmitrieva ve diğerleri, 2004; Mistry ve diğerleri, 2002; Whitbeck ve diğerleri, 1991; Uçanok ve Güre, 2012). İlgili çalışmalarda, algılanan ekonomik güçlük ile erken ergenlik dönemindeki çocukların benlik saygısı arasındaki ilişkide ebeveyn desteği ve katılımının aracı rol oynadığı vurgulanmıştır (Ho ve diğerleri, 1995; Whitbeck ve diğerleri, 1991). Shek'in (2002) çalışmasında ise ekonomik güçlük algısı olan ergenlerin algıladığı olumlu ebeveyn-ergen ilişkisinin okula uyum üzerinde olumlu, problem davranışları üzerinde ise olumsuz yönde etkide bulunduğu görülmüştür. Araştırmacının boylamsal olarak yaptığı bir başka çalışmasında ise algılanan ekonomik güçlük, ebeveyn davranışı ve psikolojik iyi olma hali arasındaki ilişkiler sınanmış, her iki zamanda da algılanan ekonomik güçlük ile psikolojik iyi olma hali arasındaki ilişkide ebeveynlerden algılanan destek davranışının aracı rol oynadığı dikkat çekmiştir (Shek, 2005d). Çalışmada, babanın sergilediği ebeveyn davranışının sadece erkek ergenlerin, annenin sergilediği ebeveyn davranışının ise sadece kız ergenlerin psikolojik iyi olma hali üzerinde etkili olduğu bulgusu dikkat çekmiştir. Ülkemizde ergenlerle

yapılan bir çalışmada ise algılanan ekonomik güçlük ile yaşam doyumu ve benlik saygısı arasındaki ilişkiye anne-ergen ilişkisindeki iletişim ve çatışmanın kısmen aracılık ettiği bulunurken, algılanan ekonomik güçlük ile yaşam doyumu arasındaki ilişkiye baba-ergen ilişkisindeki iletişimin tam aracılık ettiği bulunmuştur (Uçanok ve Güre, 2012). Çalışmada ayrıca anılan ilişkiye anne-ergen ilişki niteliğinin baba-ergen ilişki niteliğine göre daha önemli katkılarının olduğu belirtilmiştir.

Elde edilen bulgular birlikte değerlendirildiğinde, ergenlerde algılanan ekonomik güçlüğü benlik saygısı ile aile, okul, arkadaşlar, benlik ve yaşanan çevreye ilişkin doyumu azalttığı görülmüştür. Gelişmekte olan ülkelerde (örn., Kore, Çin, Romanya, Türkiye) ekonomik güçlüklerin ergenin psikolojik iyiliği üzerinde doğrudan etkili olması endişe vericidir. Burada sosyal ve ekonomik desteklerin önemi ön plana çıkmaktadır. Ayrıca ekonomik güçlüğü anne-ergen ilişkilerini olumsuz yönde etkileyerek ergenin psikolojik iyiliğine zarar verdiği görülmektedir. Ayrıca bu ilişkide anne-ergen ilişkilerinin genel olarak kısmi aracı rol oynaması başka faktörlerin de (ergenin mizacı, baba-ergen ilişkileri) incelenmesi gerektirdiğini düşündürmektedir.

BÖLÜM 5

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmamızın temel amacı Conger ve diğerleri (1992) tarafından öne sürülen aile stres modeli çerçevesinde ergenin algıladığı ekonomik güçlük ile olumlu psikolojik sonuç değişkenleri arasındaki ilişkide ebeveyn-ergen ilişkilerinin aracı rolünü incelemektir. Genel olarak, araştırma sonuçları ergenlerin algıladığı ekonomik güçlüğü benlik saygısı ve yaşam doyumu ile ilişkili olduğunu, kız ve erkeklerde farklı örüntüler sergilediğini göstermiştir. Elde edilen sonuçlar, algılanan ekonomik güçlük ile ergenlerin olumlu psikolojik sonuç değişkenleri arasındaki ilişkide ebeveyn-ergen ilişkilerinin koruyucu bir rol oynadığı yönündeki bulguları desteklemektedir (Conger ve diğerleri, 1999; 2002; Fröjd ve diğerleri, 2006; Wadsworth ve Compas, 2002). Çalışmamızın bulguları genel olarak değerlendirildiğinde, kızlarda sınırlayıcı kontrolün, erkeklerde ise demokratik kontrolün aracı rol oynadığı yönündeki bulguları dikkat çekicidir. Dolayısıyla, kız ve erkek ergenlerde algılanan ekonomik güçlüğü psikolojik iyi olma hali üzerindeki etkilerinin anne-ergen ilişkisinin niteliğine bağlı olarak farklılaştığı görülmektedir.

Çalışmamızda bazı sınırlılıklar da göz önünde bulundurulmalıdır. Araştırmaya katılan ergenlerin çoğunluğu orta ya da ortanın üstü gelire sahip ailelerden gelmektedir (% 61.8'i orta gelir grubu; % 32'si ortanın üstü gelir grubu). Farklı gelir düzeyinden gelen katılımcılarla da (örn., alt gelir grubu) önerilen model sınanmalıdır. Ayrıca, ergen bildirimine dayalı veri toplanması aracı faktörlerin

ergenin psikolojik iyi olma hali üzerindeki etkisini anlamak açısından zengin bir bilgi sağlamakla birlikte, hem anne hem de baba bildirimlerini de içeren bir çalışmanın bulguları şüphesiz ki daha kapsamlı sonuçlar ortaya koyacaktır.

Çalışmamız pek çok çalışma gibi enlemesine kesitsel bir çalışmadır (Dmitrieva ve diğerleri, 2004; Mistry ve diğerleri, 2002). Dolayısıyla, ekonomik güçlüğü ilişkin ergenlerin değerlendirmelerinin uzun süreli etkilerine yönelik bilgilere ulaşmak mümkün değildir. Algılanan ekonomik güçlüğü ergenler üzerindeki etkilerini nedensel olarak ortaya konabilmesi için boylamsal çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bir başka sınırlılık da, bu çalışma kapsamında sonuç değişkeni olarak sadece ergenlerin psikolojik iyi olma hali ele alınmıştır. Ancak ilgili literatürde ergenin uyum problemleri daha sıklıkla incelenen değişkenler olarak dikkat çekmektedir. Hem olumlu hem de olumsuz psikolojik sonuç değişkenlerinin eşzamanlı ölçümlerinin alınması, iki yönlü bir bakış açısı sağlayarak, ilgili literatüre önemli katkılar sağlayacaktır.

Çalışmamızda ele alınan değişkenler arasındaki ilişkiler aile stres modeli çerçevesinde incelenmiştir. Daha sonra bu yönde yapılacak çalışmalarda aileyle ilişkili faktörlerin ötesinde bireysel (örn., stresle başa çıkma, psikopatoloji) ve çevresel faktörleri (örn., komşu şiddeti (neighborhood violence), okul niteliği) içerecek şekilde aile stres modelinin genişletilerek Türkiye örnekleminde irdelenmesi, oluşturulacak olan müdahale programlarına yön verecektir. Ekonomik güçlüğü anlamak, bugün ekonomik sıkıntı yaşayan çocukların psikolojik işlevselliğini etkileyen faktörlerin belirlenmesinde hayati bir öneme sahiptir.

Türkiye'de yapılan bir araştırmada erkek çocuklarının %16'sının, kız çocuklarının ise %16.2'sinin yoksulluk riski altında olduğu belirtilmiştir (TÜİK, 2012). Ekonomik sıkıntılarla ilişkili olumsuz yaşam olaylarının aileleri ve çocukları derinden etkilediği görülmektedir. Ekonomik sıkıntılarla ilişkili sonuçların etkisini azaltmak için devlet programlarının kaynak ayırması (gıda, konut, çocuk bakımı konusunda yardım ve sağlık sigortası) çok önemlidir. Bu durumda ailelerin yaşadığı ekonomik baskının olumsuz etkilerinin azalması beklenebilir. Türkiye'de ekonomik sıkıntılarla ilişkili problemlerin olumsuz etkilerini hafifletmek adına geliştirilen programların sayısının yetersiz olduğu görülmüştür. ABD'ye bakıldığında da devlet yardımı alan düşük gelire sahip ailelerin temel ihtiyaçlarını karşılamada sıkıntı yaşadıkları görülmüştür (Cauthen ve Fass, 2008; Gershoff ve diğerleri, 2007). Ekonomik sıkıntılarla ilişkili olumsuz yaşam olaylarını ortadan kaldırmak adına yapılacak müdahale ve araştırmaların zamanla daha önemli hale geleceği birçok araştırmacı tarafından vurgulanmıştır (Edin ve Kissane, 2010; Grant ve diğerleri, 2006; Yoshikawa ve diğerleri, 2012).

Bu çalışma, Aile Stres Modeli temel alınarak Türkiye'deki metropollerden Ankara ilinde geniş bir örneklem üzerinde yapılan ilk araştırma olması nedeniyle önemli bulgular ortaya koyarak, ekonomik sıkıntılar ile ergenin işlevselliği arasındaki ilişkide aracı değişkenleri tanımlamada önemli bir çerçeve sağlamıştır. Ekonomik sıkıntılarla ilişkili güçlüklerin ergenin psikolojik iyiliğini nasıl etkilediğini açıklamada aile süreçlerinin rolüne odaklanan model, müdahaleler için hem iyi bir açıklama hem de potansiyel bir rehberlik sağlayabilir. Ebeveynlerin deneyimlediği ekonomik baskı hem kendilerinin psikolojik iyi olma halini hem de ebeveynlik

görevlerini etkili bir şekilde sürdürebilmelerinde sıkıntı yaşamalarına neden olmaktadır (Conger ve diğerleri, 2002; Kotchick ve Forehand, 2002; McLoyd ve Jayaratne, 1994; Taylor ve diğerleri, 2004). Benzer şekilde ekonomik sıkıntılar ve stresle başa çıkma ekonomik güçlük yaşayan çocukların psikolojik uyumunda rol oynayan önemli faktörlerdir (Goodman, McEwen, Dolan, Schafer-Kalkhoff ve Adler, 2005; Mistry, Lowe, Benner ve Chien, 2008; Gershoff, Aber, Raver ve Lennon, 2007). Ekonomik sıkıntı içindeki ailelerde yaşayan ergenlerin algıladıkları ekonomik güçlükler olumsuz psikolojik işlevselliklerinin bir belirleyicisi olmayabilir. Dolayısıyla araştırmacılar, ekonomik sıkıntının neden olacağı risk faktörlerinin ötesine geçerek potansiyel aracı ve spesifik risk faktörleri de tanımlamalıdır. Yoshikawa ve diğerleri (2012) ekonomik sıkıntının çok boyutlu doğası ve çevresel etkilerinin aileler ve çocuklar üzerindeki potansiyel etkilerinin ele alınmasını önermişlerdir. Benzer şekilde, Grant ve diğerleri (2003) aracı değişkenlerin yer aldığı aracı model analizlerin anılan ilişkilerdeki önemini vurgulamışlardır. Ekonomik sıkıntının çocuklar üzerindeki olumsuz etkileri birçok risk faktörleri ile ilişkili olarak geniş bir çerçevede ele alınmalıdır. Ekonomik istikrarsızlık arttıkça ve daha çok çocuk ekonomik sıkıntı içinde yaşadıkça, bu yöndeki araştırmaların önemi artacaktır. Ayrıca ekonomik güçlüklerin doğrudan çocuğun psikolojik iyiliği üzerinde etkili olduğu bulgusu ebeveyn faktörlerinin yanı sıra çocuğa yönelik müdahalelerin önemine işaret etmektedir. Ekonomik sıkıntı içinde yaşayan çocuklar ve aileler birçok yönden olumsuz yönde etkilenmektedir; araştırmacıların görevi çocukların içinde bulunduğu ekonomik güçlük hakkında bilgi birikimine ve müdahaleye destek vermek adına birçok çerçeveden yararlanarak sağlıklı araştırmalar yapmak olmalıdır.

ÖZET

GÜMÜŞTEN, Durdane. *Algılanan Ekonomik Güçlük İle Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Arasındaki Bağlantıda Anne-Ergen İlişkilerinin Aracı Rolü*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2013.

Araştırmanın temel amacı, algılanan ekonomik güçlük ile ergenlerin benlik saygısı ve yaşam doyumu arasında anne-ergen ilişkilerinin aracı rolünü incelemektir. Bu amaç çerçevesinde araştırmada algılanan ekonomik güçlüğü kız ve erkek ergenin psikolojik iyiliği üzerindeki hem doğrudan hem de dolaylı etkileri aile stres modeli çerçevesinde sınanmıştır.

Araştırmanın örneklemini Ankara kent merkezinde bulunan ilköğretim 6 ve 7. sınıflar ile ortaöğretim 9 ve 10. sınıflara devam eden 11 ile 16 yaşları arasındaki öğrenciler oluşturmuştur. Araştırma, 539'u (% 52.1) kız ve 495'i (% 47.9) erkek toplam 1034 ergenden oluşmakta ve yaş ortalamaları 13.57'dir (S=1.78). Araştırmada ergenlere uygulanan soru formunda Algılanan Ekonomik Güçlük Ölçeği, Anne Davranış Ölçeği, Anne-Ergen İlişki Niteliği Ölçeği, Öğrenciler İçin Çok Boyutlu Yaşam Doyumu Ölçeği ve Benlik Algısı Ölçeği kullanılmıştır.

Araştırmada, hem kız hem de erkek ergenlerin algıladığı ekonomik güçlüğü benlik saygısı ve yaşam doyumunun alt ölçekleri ile olumsuz yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Algılanan ekonomik güçlük ile benlik saygısı arasındaki ilişkide kızlarda, anneden algılanan destek ve demokratik kontrol ile olumsuz ve olumlu

anne-ergen ilişkilerinin kısmi aracı rol oynadığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Erkeklerde ise olumsuz ve olumlu anne-ergen ilişkilerinin tam aracı rol oynadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Ayrıca, araştırmamızın amacı doğrultusunda, algılanan ekonomik güçlük ile kızlarda yaşam doyumu ölçeğinin aile alt boyutu arasındaki ilişkide anneden algılanan destek ve sınırlayıcı kontrol ile olumsuz ve olumlu anne-ergen ilişkilerinin kısmi; erkeklerde ise destek ve demokratik kontrol ile olumsuz ve olumlu anne-ergen ilişkilerinin kısmi aracı rol oynadığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Okul alt boyutu ile kızlarda destek ile açıklama ve olumsuz anne-ergen ilişkilerinin tam aracı rol oynadığı görülmüştür. Arkadaşlar boyutu ile kızlarda destek, sınırlayıcı ve demokratik kontrol ile olumsuz anne-ergen ilişkisinin kısmi; erkeklerde ise demokratik kontrol ile olumsuz ve olumlu anne-ergen ilişkilerinin kısmi aracı rol oynadığı bulunmuştur. Benlik boyutu ile kızlarda desteğin tam aracı, olumlu anne-ergen ilişkisinin ise kısmi aracı; erkeklerde ise destek ve demokratik kontrol ile olumsuz anne-ergen ilişkilerinin kısmi aracı rol oynadığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Son olarak, yaşanılan çevre boyutu ile kızlarda sınırlayıcı kontrol ile olumsuz anne-ergen ilişkisinin kısmi aracı; erkeklerde ise demokratik kontrol ile olumsuz ve olumlu anne-ergen ilişkilerinin kısmi aracı rol oynadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Algılanan ekonomik güçlük, anne-ergen ilişkisi, benlik saygısı, yaşam doyumu.

ABSTRACT

GÜMÜŞTEN, Durdane. *The Mediatlional Role of Mother-Adolescent Relationships on the Associations Among Perceived Economic Strain, Self Esteem and Life Satisfaction*. Master's Thesis, Ankara, 2013.

The study aims to explore potential mediators role of the mother-adolescent relationships on the association between perceived economic strain and psychological well-being. Both direct and indirect effects of economic strain have been tested for girls' and boys' psychological well-being within the framework of family stress model.

A total of 1049 students ($X = 13.57$; $S = 1.78$) between the ages of 11 and 16 (from the 6th, 7th, 9th and 10th grades); 547 of them (%52.1) girls and 502 of them (%47.9) boys. In this study, a scale form was used which included Perceived Economic Strain Scale, Parenting Behaviour Questionnaire, Quality of Parent-Adolescent Relationship Questionnaire, Self-Perception Profile for Adolescents and Life- Satisfaction Scale.

Our findings have shown that perceived economic strain is negatively related to self-esteem and life satisfaction for girls and boys. For girls, negative and positive quality of mother-adolescent relationship and support and authoritative control partially mediate the association between perceived economic strain and self-esteem. For boys, however, it has also seen that the role of negative and positive quality of

mother-adolescent relationship mediates the association between perceived economic strain and self-esteem.

In addition, negative and positive quality of mother-adolescent relationship, restrictive control and support partially mediates the association between perceived economic strain and perceptions of family for girls; support and authoritative control partially mediates the association between perceived economic strain and perceptions of family for boys. Support and disclosure, negative quality of mother-adolescent relationship mediates the association between perceived economic strain and perceptions of school for girls. Support, restrictive and authoritative control, negative quality of mother-adolescent relationship partially mediates the association between perceived economic strain and perceptions of friends for girls, whereas for boys, authoritative control, negative and positive quality of mother-adolescent relationship partially mediates the association between perceived economic strain and perceptions of friends. It has also been seen that support mediates; positive quality of mother-adolescent relationship partially mediates the association between perceived economic strain and perceptions of self for girls, whereas for boys, support and authoritative control, negative quality of mother-adolescent relationship partially mediates the association between perceived economic strain and perceptions of self. Restrictive control and negative quality of mother-adolescent relationship partially mediates the association between perceived economic strain and perceptions of environment, whereas for boys, authoritative and negative and positive quality of mother-adolescent relationship partially mediates the association between perceived economic strain and perceptions of environment.

Key Words: Perceived economic strain, mother-adolescent relationship, self-esteem, life satisfaction.

KAYNAKÇA

- Adams, G. R. (1998). Future directions for the Journal of Adolescent Research. *Journal of Adolescent Research, 13* (3), 251-253.
- Adams, G. R., Abraham, K. G., & Markstorm, C. A. (1987). Relations among identity development, self-consciousness and self-focusing during middle and late adolescence. *Developmental Psychology, 23*, 292-297.
- Aytaç, I. A., & Rankin, B. H. (2009). Economic crisis and marital problems in Turkey: Testing the family stress model. *Journal of Marriage and Family, 71*, 756-767.
- Bahçivan-Saydam, R., & Gençöz, T. (2005). Aile ilişkileri, ebeveynin çocuk yetiştirme tutumu ve kendilik değerinin gençler tarafından belirtilen davranış problemleri ile olan ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi, 20*, 61-74.
- Barnett, M. A. (2008). Economic disadvantage in complex family systems: Expansion of family stress models. *Clinical Child and Family Psychology Review, 11* (3), 145-161.
- Baron, R. M., & Kenny, D. A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic and

statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology* 51, 1173-1182.

Barrera, M., Perlow, H. M., Dumka, L. E., Gonzales, N. A., Knight, G. P., Michaels, M. L., & et al. (2002). Pathways from family economic conditions to adolescents' distress: Supportive parenting, stressors outside the family, and deviant peers. *Journal of Community Psychology* 30 (2), 135–152.

Bayraktar, F. (2007). Olumlu ergen gelişiminde ebeveyn/akran ilişkilerinin önemi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 14 (3), 157-166.

Bayraktar, F., Sayıl, M., & Kumru, A. (2009). Kız ve Erkek Ergenlerde Benlik Saygısı: Bir Model Önerisinin Sınanması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24 (63), 48-69.

Bradley, R., H., & Corwyn, R. F. (2002). Socioeconomic status & child development. *Annual Review of Psychology*, 53, 371-399.

Brody, G. H., & Flor, D. L. (1998). Maternal resources, parenting practices, and child competence in rural, single-parent African American families. *Child Development*, 69 (3), 803–816.

Brooks-Gunn, J., & Duncan, G., J. (1997). The effects of poverty on children. *Children and Poverty*, 7 (2), 55-71.

Bornstein, M.H., Hahn, C. S., Suwalsky, J. T. D., & Haynes, O. M. (2003). Socioeconomic status, parenting and child development: The hollingshead four factor index of social status and the socioeconomic index of occupations. In M. H. Bornstein, & R.H.Bradley (Eds.), *Socioeconomic Status, Parenting and Child Development* (pp. 29-82). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Carlo, G., Padilla-Walker, L. M., & Day, R. D. (2011). A Test of the economic strain model on adolescents' prosocial behaviors. *Journal of Research on Adolescence*, 21, 842–848.

Carlson, G., & Cantwell, D. (1980). Unmasking masked depression in children and adolescents. *American Journal of Psychiatry*, 137, 445-449.

Casas, F., Figuer, C., Gonzalez, M., Malo, S., Alsinet, C., & Subarroca, S. (2007). The well-being of 12 to 16-year-old adolescents and their parents: Results from 1999 to 2003 Spanish samples. *Social Indicators Research*, 83, 87–115.

- Compas, B. E., Hinden, B. R., & Gerhardt, C. A. (1995). Adolescent development: Pathways and processes of risk and resilience. *Annual Review of Psychology, 46* (1), 265-293.
- Conger, R. D., Conger, K. J., Elder, G. H., Jr., Lorenz, F. O., Simons, R. L., & Whitbeck, L. B. (1992). A family process model of economic hardship and adjustment of early adolescent boys. *Child Development, 63*, 526-541.
- Conger, R. D., Conger, K. J., Elder, G. H., Jr., Lorenz, F. O., Simons, R. L., & Whitbeck, L. B. (1993). Family economic stress and adjustment of early adolescent girls. *Developmental Psychology, 29* (2), 206-219.
- Conger, R. D., Conger, K. J., Matthews, L. S., & Elder, G. H. Jr. (1999). Pathways of economic influence on adolescent adjustment. *American Journal of Community Psychology, 27*, 519-41.
- Conger, R. D., & Donnellan, M. B. (2007). An interactionist perspective on the socioeconomic context of human development. *Annual Review of Psychology, 58*, 175-199.
- Conger, R. D., Ebert-Wallace, L., Sun, Y., Simons, R. L., McLoyd, V. C., & Brody, G. H. (2002). Economic pressure in African American families: A

replication and extension of the family stress model. *Developmental Psychology*, 38, 179-193.

Conger, R. D., Ge, X., Elder, G. H., Jr., Lorenz, F. O., & Simons, R. L. (1994). Economic stress, coercive family process, and developmental problems of adolescents. *Child Development*, 65 (2), 541-561.

Conger, K. J., Rueter, M. A., & Conger, R. D. (2000). The role of economic pressure in the lives of parents and their adolescents: The family stress model. In L. J. Crockett & R. J. Silbereisen (Eds.), *Negotiating adolescence in times of social change* (pp. 201 – 223). Cambridge, England: Cambridge University Press.

Conger, R. D., Wallace, L. E., Sun, Y., Simons, R. L., McLoyd, V. C., & Brody, G. H. (2002). Economic pressure in African American families: A replication and extension of the family stress model. *Developmental Psychology*, 38 (2), 179-193.

Connor-Smith, J. K., Compas, B. E., Wadsworth, M. E., Thomsen, A. H., & Saltzman, H. (2000). Responses to stress in adolescence: Measurement of coping and involuntary stress responses. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 68, 976-992.

Costello, E. J., Compton, S. N., Keeler, G., & Angold, A. (2003). Relationships

between poverty and psychopathology: A natural experiment. *Journal of the American Medical Association*, 290 (15), 2023-2029.

Cui, M., & Conger, R. (2008). Parenting behavior as a mediator and moderator of the association between marital problems and adolescent maladjustment. *Journal of Research on Adolescence*, 18, 261-284.

Çivitçi, A. (2009). İlköğretim öğrencilerinde yaşam doyumu: Bazı kişisel ve ailesel özelliklerin rolü. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22 (1), 29-52.

Deković, M., Janssens, J. M. A. M., & Van As, N. M. C. (2003). Family predictors of antisocial behavior in adolescence. *Family Process*, 42, 223–235.

Dodge, K. A., Petit, F. S., & Bates, J. E. (1994). Socialization mediators of the relation between socioeconomic status and child conduct problems. *Child Development*, 65, 649–65.

Dmitrieva, J., Chen, C., Greenberger, E., & Gil-Rivas, V. (2004). Family relationships and adolescent psychosocial outcomes: Converging findings from Eastern and Western cultures. *Journal of Research on Adolescence*, 14, 425–447.

Duncan, G., & Magnuson, K. A. (2002). Economics and parenting. *Parenting Science & Practice, 2*, 335-451.

Duncan, G., & Magnuson, K. A. (2003). The promise of random-assignment social experiments for understanding well-being and behavior. *Current Sociology, 51*, 529-541.

Edelbrock, C., Costello, A. J., Dulcan, M. K., Kalas, R., & Conover, N. C. (1985). Age differences in the reliability of the psychiatric interview of the child. *Child Development 56*, 265–275.

Edin, K., & Kissane, R. J. (2010). Poverty and the American family: A decade in review. *Journal of Marriage and Family, 72*, 460-479.

Elder, G. H., & Caspi, A. (1988). Economic stress in lives: Developmental perspectives. *Journal of Social Issues, 44* (4), 25-45.

Elder, G. H., Eccles, J. S., Arelt, M., & Lord, S. (1995). Inner-city parents under economic pressure: Perspectives on the strategies of parenting. *Journal of Marriage and The Family, 57*, 771–784.

Erbil, N., Divan, Z., & Önder, P. (2006). Ergenlerin Benlik Saygısına Ailelerin Tutum ve Davranışlarının Etkisi. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi, 3* (10), 7-15.

- Erkan, G. (1984). Türkiye’de ortaöğretime devam eden gençlerin duygusal ve toplumsal gelişimine ilişkin sorunlar. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*, 2, 70-82.
- Evans, G. W. (2004). The environment of childhood poverty. *American Psychologist*, 59 (2), 77-92.
- Flouri, E., & Kallis, C. (2007). Adverse life events and psychopathology and prosocial behavior in late adolescence: Testing the timing, specificity, accumulation, gradient, and moderation of contextual risk. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 46 (12), 1651-1659.
- Forehand, R., & Nousiainen, S. (1993). Maternal and paternal parenting: Critical dimensions in adolescent functioning. *Journal of Family Psychology*, 7, 213-221.
- Forkel, I., & Silbereisen, R. K. (2001). Family economic hardship and depressed mood among young adolescents from former East and West Germany. *American Behavioral Scientist*, 44, 1955-1971.
- Fröjd, S., Marttunen, M., Pelkonen, M., Pahlen, B. V. D., & Kaltiala-Heino, R. (2006). Perceived financial difficulties and maladjustment outcomes in adolescence. *European Journal of Public Health*, 16, 542-548.

Furman, W., & Buhrmester, D. (1985). Children's perceptions of the personal relationships in their social networks. *Developmental Psychology*, 21, 1016-1022.

Furman, W., & Buhrmester, D. (1992). Age and sex differences in perceptions of networks of personal relationships. *Child Development*, 63, 103-115.

Ge, X., Conger, R. D., Lorenz, F. O., Elder, G. H., Montague, R. B., & Simons, R. L. (1992). Linking family economic hardship to adolescent distress. *Journal of Research on Adolescence*, 2 (4), 351-378.

Gershoff, E. T., Aber, J. L., Raver, C. C., & Lennon, M. C. (2007). Income is not enough: Incorporating material hardship into models of income associations with parenting and child development. *Child Development*, 78 (1), 70-95.

Gizir, C. A. (2007). Psikolojik Sağamlık, risk faktörleri ve koruyucu faktörler üzerine bir derleme çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 28, 113-128.

Goldbeck, L., Schmitz, T.G., Besier, T., Herschbach, P., & Henrich, G. (2007). Life satisfaction decreases during adolescence. *Quality of Life Research*, 16, 969-979.

Goodman, E. (1999). The role of socioeconomic status gradients in explaining differences in US adolescents' health. *American Journal Public Health* 89, 1522–1528.

Goodman, E., McEwen, B. S., Dolan, L. M., Schafer-Kalkhoff, T., & Adler, N. E. (2005). Social disadvantage and adolescent stress. *Journal of Adolescent Health*, 37 (6), 484-492.

Gottfried, A. W. (1985). Measures of socioeconomic status in child development research: data and recommendations. *Merrill-Palmer Quarterly*, 31, 85–92.

Gökalp, Z. (2009). *Lise öğrencilerinde anne ve baba ile ilişkilerin benlik saygısını yordama gücü ve bazı demografik değişkenlerle ilişkilerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Grant, K. E., Compas, B. E., Stuhlmacher, A. F., Thurm, A. E., McMahon, S. D., & Halpert, J. A. (2003). Stressors and child and adolescent psychopathology: Moving from markers to mechanisms of risk. *Psychological Bulletin*, 129 (3), 447-466.

Grant, K. E., Compas, B. E., Thurm, A. E., McMahon, S. D., Gipson, P. Y., Campbell, A. J., & et al. (2006). Stressors and child and adolescent

psychopathology: Evidence of moderating and mediating effects. *Clinical Psychology Review*, 26 (3), 257-283.

Gray, M. R., & Steinberg, L. (1999). Unpacking authoritative parenting: Reassessing a multidimensional construct. *Journal of Marriage and the Family*, 61, 574 – 587.

Greenberger, E., & Chen, C. (1996). Perceived family relationships and depressed mood in early and late adolescence: A comparison of European and Asian Americans. *Developmental Psychology*, 32, 707–716.

Greenberger, E., Chen, C., Tally, S., & Dong, Q. (2000). Family, peer, and individual correlates of depressive symptomatology among U.S. and Chinese adolescents. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 68, 209–219.

Gutman, L. M., McLoyd, V. C., & Tokoyawa, T. (2005). Financial strain, neighborhood stress, parenting behaviors, and adolescent adjustment in urban African American families. *Journal of Research on Adolescence*, 15 (4), 425–449.

Güre, A., Tazeoğlu, S., & Angın, E. (2010). Ebeveyn-Davranış Ölçeği ile Ebeveyn-Ergen İlişki Niteliği Ölçeği'nin Geçerlik ve Güvenirlik

Çalışması. XVI. Ulusal Psikoloji Kongresi, Mersin Üniversitesi, Mersin, 14-17 Nisan.

Güre, A., Uçanok, Z., & Ergül, A. (2011-2014). *Olumsuz Yaşam Olayları, Ebeveyn-Ergen İlişkisi ve Ergenin Uyumu Arasındaki İlişkilerin Aile Stres Modeli Çerçevesinde Sınanması: Bir İzleme Çalışması*. Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Birimi, Proje No: 11 B 5358001.

Güre, A., Uçanok, Z., & Sayıl, M. (2006). The Associations among perceived pubertal timing, parental relations and self-perception in Turkish adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 35, 541-550.

Güre, A., Wissink, I., & Dekovic, M. (2010). Quality of parent-adolescent relationship and self-esteem in Turkish, Dutch and Turkish-Dutch Adolescents. XIV. European Conference on Developmental Psychology, R. Zukauskienė (Ed.) *Medimond, International Proceedings*, 351-361, Vilnius.

Ha, T., Overbeek, G., Vermulst, A. A., & Engels, R. C. M. E. (2009). Marital quality, parenting, and adolescent internalizing problems: A three-wave longitudinal study. *Journal of Family Psychology*, 23, 263–267.

Hair, J., Black, B. Babin, B., Anderson, R., & Tatham, R. (2006). *Multivariate data analysis* (6th edition). Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall.

- Harold, G. T., & Conger, R. D. (1997). Marital conflict and adolescent distress: The role of adolescent awareness. *Child Development, 68*, 330–350.
- Harold, G. T., Fincham, F. D., Osborne, L. N., & Conger, R. D. (1997). Mom and dad are at it again: Adolescent perceptions of marital conflict and adolescent psychological distress. *Developmental Psychology, 33*, 333-350.
- Harter, S. (1983). Developmental perspectives of the self-system. In Paul H. Mussen (Eds.) *Handbook of Child Psychology Volume IV Socialization, Personality and Social Development*. (pp. 275-385). New York: Wiley.
- Harter, S. (1988). *Manual for the self-perception profile for adolescents*. Denver: University of Denver.
- Harter, S. (1999). *The construction of the self*. New York, NY: Guilford.
- Hastings, P. D., Vyncke, J., Sullivan, C., McShane, K. E., Benibgui, M., & Utendale, W. (2006). *Children`s development and social competence across family types*. (Research report). Department of Justice Canada.
- He, H., Qu, Z., Wang., X., & Zang, X. (2012). *Poverty, perceived economic stress and self-esteem among children from impoverished areas in China*.

Paper presented at the Population of America; San Francisco, California, USA, 3 May.

Ho, C. S., Lempers, J. D., & Clark-Lempers, D., S. (1995). Effects of economic hardship on adolescence self-esteem: A family mediation model. *Adolescence, 30*, 117-131.

Holden, G. W., & Miller, P. C. (1999). Enduring and different: A meta-analysis of the similarity in parents' child rearing. *Psychological Bulletin, 125*, 223-254.

Hortaçsu, N. (1994). Parents' education level, popularity, individual cognitions and academic performance: An Investigation with Turkish children. *Journal of Genetic Psychology, 155*, 179-189.

Huebner, E. S. (1994). Preliminary development and validation of a multidimensional life scale for children. *Psychological Assessment, 6* (2), 149-158.

Huebner, E. S. (1997). Life satisfaction and happiness. In G. Bear, K. Minke, & A. Thomas (Ed.), *Children's needs II* (pp. 271-278). Silver Springs, MD: National Association of School Psychologists.

Huebner, E. S. (2004). Research on assessment of life satisfaction of children and adolescents. *Social Indicators Research*, 66, 3-33.

Huebner, E. S., Valois, R. F., Paxton, R. J., & Drane, J. W. (2005). Middle school students' perceptions of quality of life. *Journal of Happiness Studies*, 6, 15-24.

Hraba, J., Lorenz, F. O., & Pechačová, Z. (2000). Family stress during the Czech transformation. *Journal of Marriage and Family*, 62, 520–531.

Irmak, S., & Kuruüzüm, A. (2009). Turkish validity examination of the multidimensional students' life satisfaction scale. *Social Indicators Research*, 92 (1), 13-23.

Kaczynski, J. K., Lindahl, M. K., Malik, M. N., & Laurenceau, J. (2006). Marital conflict, maternal and paternal parenting and child adjustment: A test of mediation and moderation. *Journal of Family Psychology*, 2 (20), 199-208.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1988). *İnsan ve insanlar*. İstanbul: Evrim Basım Yayın Dağıtım.

Kamphaus, R. W., DiStefano, C. A., & Lease, A. M. (2003). A self-report typology of behavioral adjustment for young children. *Psychological Assessment* 15 (1), 17-28.

- Kim, K. J., Conger, R. D., Elder Jr., G. H., & Lorenz, F. O. (2003). Reciprocal influences between stressful life events and adolescent internalizing and externalizing problems. *Child Development, 74*, 127–143.
- Kinnunen, U., & Feldt, T. (2004). Economic stress and marital adjustment among couples: Analyses at the dyadic level. *European Journal of Social Psychology, 34*, 519–532.
- Klebanov, P. K., & Brooks-Gunn, J. (1992). Impact of maternal attitudes, girls' adjustment, and cognitive skills in middle school upon academic performance in high school. *Journal of Research on Adolescence, 2*, 81-102.
- Kotchick, B. A., & Forehand, R. (2002). Putting parenting in perspective: A discussion of the contextual factors that shape parenting practices. *Journal of Child and Family Studies, 11* (3), 255-269.
- Kumpfer, K. L., & Barye, B. (2004). Parent/child transactional processes predictive of resilience or vulnerability to substance abuse disorders. *Substance Use and Misuse, 39*, 671-698.
- Küntay, A., & Ahtam, B. (2004). Annelerin çocuklarıyla geçmiş hakkındaki konuşmalarının anne eğitim düzeyi ile ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi, 19*, 19-31.

- Kwon, H. K., Rueter, M. A., Lee, M. S., Koh, S., & Ok, S. W. (2003). Marital relationships following the Korean economic crisis: Applying the family stress model. *Journal of Marriage and Family*, *65*, 316–325.
- Larson, R. W. (2000). Toward a psychology of positive youth development. *American Psychologist*, *55*, 170-183.
- Laursen, B., & Collins, W. A. (1994). Interpersonal conflict during adolescence. *Psychological Bulletin*, *115*, 197–209.
- Lempers, J., Clark-Lempers, D., & Simons, R. (1989). Economic hardship, parenting, and distress in adolescence. *Child Development*, *60*, 25-49.
- Lerner, R. M., Fisher, C., & Weinberg, R. (2000). Toward a science for and of the people: Promoting civil society through the application of Developmental Science. *Child Development*, *71*, 11-20.
- Leyendecker, B., Harwood, R. L., Lamb, M. E., & Schoelmerich, A. (2002). Mothers' socialization goals and evaluations of desirable and undesirable everyday situations in two diverse cultural groups. *International Journal of Behavioral Development*, *26*, 248-258.
- Maccoby, E. E., & Martin, J. A. (1983). Socialization in the context of the family: Parent–child interaction. In P. H. Mussen (Ed.) & E. M.

Hetherington (Vol. Ed.), *Handbook of child psychology: Vol. 4. Socialization, Personality and Social Development* (4th ed., pp. 1-101). New York: Wiley.

McKinney, C., & Renk, K. (2008). Differential parenting between mothers and fathers: Implications for late adolescents. *Journal of Family Issues*, 29, 806-827.

McLeod, J. D., & Shanahan, M. J. (1996). Trajectories of poverty and children's mental health. *Journal of Health and Social Behavior*, 37 (3), 207-220.

McLoyd, V. C. (1989). Socialization and development in a changing economy: The effects of paternal job and income loss on children. *American Psychologist*, 44, 293-302.

McLoyd, V. C. (1990). The impact of economic hardship on Black families and children: Psychological distress, parenting, and socioemotional development. *Child Development*, 61 (2), 311-346.

McLoyd, V. C. (1998). Socioeconomic disadvantage and child development. *American Psychologist*, 53, 185-204.

McLoyd, V. C., Aikens, N. L., & Burton, L. M. (2006). Child poverty, policy and practice. In W. Damon, R. M. Lerner, K. A. Renninger, & I. E. Sigel

(Ed.), *Handbook of child psychology: Vol 4, child psychology in practice* (6th ed., pp. 700–775). New York: Wiley.

McLoyd, V. C., & Jayaratne, T. E. (1994). Unemployment and work interruption among African American single mothers: Effects on parenting and adolescent socioemotional functioning. *Child Development, 65* (2), 562-589.

McLoyd, V. C., Jayaratne, T. E., Ceballo, R., & Borquez, J. (1994). Unemployment and work interruption among African American single mothers: Effects on parenting and adolescent socioemotional functioning. *Child Development, 65*, 562–589.

Mistry, S. R., Benner, D. A., Tan, S. C., & Kim, Y. S. (2009). Family economic stress and academic well-being among Chinese-American youth: The influence of adolescents' perceptions of economic strain. *Journal of Family Psychology, 23* (3), 279-290.

Mistry, R. S., Lowe, E. D., Benner, A. D., & Chien, N. (2008). Expanding the family economic stress model: Insights from a mixed-methods approach. *Journal of Marriage and Family, 70* (1), 196-209.

Mistry, R. S., Vandewater E. A., Huston A. C., & McLoyd V. C. (2002). Economic well-being and children's social adjustment: The role of family

process in an ethnically diverse low-income sample. *Child Development*, 73, 935–951.

Montemayor, R. (1982). The relationship between parent-adolescent conflict and the amount of time adolescents spend alone and with parents and peers. *Child Development*, 53, 1512-1519.

Nickerson, A. B., & Nagle, R. J. (2004). The influence of parent and peer attachments on life satisfaction in middle childhood and early adolescence. *Social Indicators Research*, 66, 35-60.

Ohannessian, C. M., Lerner, R. M., Lerner, J. V., & von Eye, A. (1996). Direct and indirect relations among perceived parental acceptance, perceptions of the self and emotional adjustment during early adolescence. *Family and Consumer Science Research Journal*, 25, 159-183.

Ohannessian, C. M., Lerner, R. M., Lerner, J. V., & von Eye, A. (1998). Perceived parental acceptance and early adolescent self-competence. *American Journal of Orthopsychiatry*, 68, 621-692.

Oskay, G. (1985). Arkadaşlık ilişkilerinden kaynaklanan ana-baba ergen çatışması. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 3, 141-165.

- Önder, A., & Gülay, H. (2008). İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin psikolojik sağlamlığının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 192-197.
- Özdemir, Y. (2010). Ergenlik döneminde benlik kurgusu gelişiminin anababanın çocuk yetiştirme biçimleri açısından incelenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 17 (2), 83-90.
- Parke, R. D., Coltrane, S., Duffy, S., Buriel, R., Dennis, J., Powers, J., & et al. (2004). Economic stress, parenting, and child adjustment in Mexican American and European American families. *Child Development*, 75, 1632–1656.
- Paterson, J., Pryor, J., & Field, F. (1995). Adolescent attachment to parents and friends in relation to aspects of self-esteem. *Journal of Youth and Adolescence*, 24, 3, 365-376.
- Peksaygılı, M., & Güre, A. (2008). Eşler arası çatışmayla erken ergenlik dönemindeki çocukların uyum davranışları: Algılanan çatışmanın aracı ve düzenleyici rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 23 (61), 43-58.
- Qin, L., Pomerantz, E. M., & Wang, Q. (2009). Are gains in decision-making autonomy during early adolescence beneficial for emotional functioning?

The case of the United States and China. *Child Development*, 80, 1705-1721.

Raboteg-Šarić, Z., Brajša-Žganec, A., & Šakić, M. (2008). Life satisfaction in adolescents: The effects of perceived family economic status, self-esteem and quality of family and peer relationships. *Društvena Istraživanja*, 18, 717–738.

Raikes, H. A., & Thompson, R. A. (2005). Efficacy and social support as predictors of parenting stress among families in poverty. *Infant Mental Health Journal*, 26 (3), 177-190.

Raja, N. S., McGee, R., & Stanton, W. R. (1992). Perceived attachments to parents and peers and psychological well-being in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 21 (4), 471-485.

Ripple, C. H., & Luthar, S. S. (2000). Academic risk among inner-city adolescents: The role of personal attributes. *Journal of School Psychology*, 38, 277-298.

Ruble, D. N., Eisenberg, R., & Higgins, E. T. (1994). Developmental changes in achievement evaluation: Motivational implications of self-other differences. *Child Development*, 65, 1095-1110.

Steinberg, L. (2001). We know some things: Parent–adolescent relationships in retrospect and prospect. *Journal of Research on Adolescence*, *11*, 1–19.

Steinberg, L., Elmen, J. D., & Mounts, N. S. (1989). Authoritative parenting, psychosocial maturity, and academic success among adolescents. *Child Development*, *60*, 1424–1436.

Sawai, J. P., Bahari, F., Ibrahim, H., & Rejab, Z. K. (2011). Relationship between economic hardship, self esteem and parental behavior among low-income mothers. *Jurnal Kemanusiaan*, *18*, 60-76.

Sayı, M., Uçanok, Z., & Güre, A. (2002). Erken ergenlik döneminde duygusal gereksinimler, aileyle çatışma alanları ve benlik kavramı: Betimsel bir inceleme. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, *9*, 155-166.

Schmeelk-Cone, K. H., & Zimmerman, M. A. (2003). A longitudinal analysis of stress in African American youth: Predictors and outcomes of stress trajectories. *Journal of Youth and Adolescence*, *32* (6), 419-430.

Shek, D. T. L. (1998). A longitudinal study of Hong Kong adolescents' and parents' perceptions of family functioning and well-being. *Journal of Genetic Psychology*, *159* (4), 389-403.

Shek, D. T. L. (2002). Family functioning and psychological well-being, school adjustment, and problem behaviour in Chinese adolescent girls experiencing economic disadvantage. *Family Therapy, 29*, 33–48.

Shek, D. T. L. (2003). Economic stress, psychological well-being and problem behavior in Chinese adolescents with economic disadvantage. *Journal of Youth and Adolescence, 32*, 259–266.

Shek, D. T. L. (2005a). A longitudinal study of Chinese cultural beliefs about adversity, psychological well-being, delinquency and substance abuse in Chinese adolescents with economic disadvantage. *Social Indicators Research, 71* (1-3), 385-409.

Shek, D. T. L. (2005b). Economic stress, emotional quality of life, and problem behavior in Chinese adolescents with and without economic disadvantage. *Social Indicators Research, 71* (1-3), 363-383.

Shek, D. T. L. (2005c). Paternal and maternal influences on the psychological well-being, substance abuse, and delinquency of Chinese adolescents experiencing economic disadvantage. *Journal of Clinical Psychology, 61* (3), 219-234.

Shek, D. T. L. (2005d). A longitudinal study of perceived family functioning and adolescent adjustment in Chinese adolescents with economic disadvantage. *Journal of Family Issues, 26*, 518–543.

Sobolewski, J., & Amato, P. (2005). Economic hardship in the family of origin and children's psychological well-being in adulthood. *Journal of Marriage and Family, 67*, 141–156.

- Sunar, D., & Fişek, G. (2005). Contemporary Turkish families. In J. P. Roopnarine & U. P. Gielen (Ed.), *Families in global perspective* (pp. 169–183). Boston: Allyn & Bacon.
- Şahin, D., & Güvenç G. (1996). Ergenlerde aile algısı ve benlik algısı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 11 (38), 22-34.
- Şirvanlı-Özen, D. (1999). Eşler arası çatışma ve boşanmanın çocuklar üzerindeki etkileri: Davranış ve uyum problemleri. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 6 (1), 19-29.
- Taylor, R. D., Rodriguez, A. U., Seaton, E. K., & Dominguez, A. (2004). Association of financial resources with parenting and adolescent adjustment in African American families. *Journal of Adolescent Research*, 19 (3), 267-283.
- Taylor, R. D., Seaton, E., & Dominguez, A. (2008). Kinship support, family relations and psychological adjustment among low-income African American mothers and adolescents. *Journal of Research on Adolescence*, 18 (1), 1-22.
- Terzi, Ş. (2008). Üniversite öğrencilerinde kendini toparlama gücünün içsel koruyucu faktörlerle ilişkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35, 297-306.

Tomlinson, M., & Walker, R. (2010). Poverty, adolescent well-being and outcomes later in life. *Journal of International Development*, 22 (8), 1162-1182.

Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı (2012). *Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2011*. www.tuik.gov.tr (25-66).

Yoshikawa, H., Aber, J. L., & Beardslee, W. R. (2012). The effects of poverty on the mental, emotional, and behavioral health of children and youth. *American Psychologist*, 67 (4), 272-284.

Uçanok, Z., & Güre, A. (2007). "Parent-adolescent relational qualities, perceived economic strain and psychological well-being in Turkish early adolescents" 13th European Conference on Developmental Psychology, University of Jena, Jena/Germany, 21-25 Ağustos.

Uçanok, Z., & Güre, A. (2012). Parent-adolescent relational qualities, perceived economic strain and psychological well-being in Turkish early adolescents. *Journal of Early Adolescence* doi:10.1177/0272431612450948.

Uyanık-Balat, G., & Akman, B. (2004). Farklı sosyo-ekonomik düzeydeki lise öğrencilerinin benlik saygısı düzeylerinin incelenmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (1), 134-139.

- Uyanık-Balat, G., & Akman, B. (2006). Lise öğrencilerinin psikolojik durumlarının sosyodemografik özelliklerine göre incelenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 13, 3-12.
- Voydanoff, P., & Donnelly, B. W. (1998). Parents' risk and protective factors as predictors of parental well-being and behavior. *Journal of Marriage and the Family*, 60, 344–355.
- Wadsworth, M. E., & Berger, L. E. (2006). Adolescents coping with poverty-related family stress: Prospective predictors of coping and psychological symptoms. *Journal of Youth and Adolescence*, 35, 57–70.
- Wadsworth, M. E., & Compas, B. E. (2002). Coping with family and economic strain: The adolescent perspective. *Journal of Research on Adolescence*, 12, 243-274.
- Whitbeck, L. B., Simons, R. L., Conger, D. R., Frederick O., Lorenz, S. H., & et al. (1991). Family economic hardship, parental support, and adolescent self-esteem. *Social Psychology Quarterly* 5 (4), 353-63.
- Wickrama, K. A. S., Conger, R. D., & Abraham, W. (2005). Early risks and later health: The intergenerational transmission of socioeconomic adversity through mental disorder and physical illness. *Journal of Gerontology, A Special Issue*, 60B, 125-129.

- Wickrama, K. A. S., Surjadi, F. F., Lorenz, F. O., Conger, R. D., & O'Neal, C. W. (2012). Family economic hardship and progression of poor mental health in middle-aged husbands and wives. *Family Relations, 61*, 297–312.
- Wissink, I. B., Dekovic, M., & Meijer, A. M. (2006). Parenting behavior, quality of the parent-adolescent relationship, and adolescent functioning in four ethnic groups. *Journal of Early Adolescence, 26*, 133-159.
- Yağmurlu, B., Çıtlak, B., Dost, A., & Leyendecker, B. (2009). Türk annelerin çocuk sosyalleştirme hedefleri: Egitime bağlı kültür-içi değişimin incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi, 24*, 1-15.
- Yılmaz, A. (2001). Eşler arasındaki uyum, anne-baba tutumu ve benlik algısı arasındaki ilişkilerin gelişimsel olarak incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi, 16* (47), 1-24.
- Yoder, K. A., & Hoyt, D. R. (2005). Family economic pressure and adolescent suicidal ideation: Application of the family stress model. *Suicide and Life Threatening Behavior, 35* (3), 251-264.
- Zosuls, K. M., Miller, C. F., Ruble, D. N., Martin, C.L., & Fabes, R. A. (2011). Gender development research in sex roles: Historical trends and future directions. *Sex Roles, 64*, 826-842.

EK 1

Kız ve Erkek Ergenlerde Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumunun Yordanmasında
Anne Davranışı ve Anne-Ergen İlişkilerinin Aracı Rolü Özet Tablosu

	Destek	Sınırlayıcı Kontrol	Demokratik Kontrol	Açıklama	Olumsuz	Olumlu
Benlik Saygısı	K -	K -	- -	- -	K <i>T</i>	K <i>T</i>
Aile	K <i>K</i>	K -	- <i>K</i>	- -	K <i>K</i>	K <i>K</i>
Okul	T -	- -	- -	T -	T -	- -
Arkadaşlar	K -	K -	K <i>K</i>	- -	K <i>K</i>	- <i>K</i>
Benlik	T <i>K</i>	- -	- <i>K</i>	- -	- <i>K</i>	K -
Yaşanılan Çevre	- -	K -	- <i>K</i>	- -	K <i>K</i>	- <i>K</i>

Erkek öğrenciler italik olarak verilmiştir

K: Kısmi Aracı

T: Tam Aracı